

Bujar Ramaj

UDHËTIM DREJT
DRITËS
DHE DASHURISË

Bujar Ramaj

**Udhëtim drejt dritës
dhe dashurisë**

Islam International Publications Ltd.

Tiranë, 2026

Titulli i librit: Udhëtim drejt dritës dhe dashurisë

Autor: Bujar Ramaj

Redaktor përmbajtësor: Samad Ahmed Ghorri

Redaktor gjuhësor: Ekleva Progonati

Botimi i parë, Tiranë 2026

Botues:

Fondacioni Xhemati Myslyman Ahmadija i Shqipërisë
Tiranë, Shqipëri (Albania)

Të gjitha të drejtat janë të rezervuara.

© Islam International Publications Ltd.

Jo çdo pikëpamje apo interpretim i autorit i paraqitur në këtë libër përbën domosdoshmërisht qëndrim zyrtar të botuesit.

Paraqitja grafike: Petani Design, Tiranë

Shtypur në shtypshkronjën: Gent.grafik, Tiranë

Për më shumë informacion, ju lutemi vizitoni:

Shqip: www.ahmadiyya-islam.org/al

Anglisht: www.alislam.org

ISBN 9789928449191

Njeriu e lë një gjurmë në këtë jetë: një fëmijë, një shtëpi, një vepër, një shembull, një libër. Unë jam përpjekur të shkruaj diçka. I kërkoj falje të Gjithëdijshtit nëse jam gabuar në interpretimet për Librat Hyjnorë, ose për thëniet e tjera. Dija jonë është e papërfillshme para Tij.

Bujar Ramaj

Përmbajtja

Në vend të hyrjes	5
Midis ëndrrës dhe realitetit.....	11
Ëndrra e parë.....	13
Cila ishte ëndrra?.....	14
Ëndrra e dytë.....	22
Cila ishte ëndrra?.....	24
E padukshmja, enigma që na mundon.....	32
Libri tronditës	43
Në kërkim të pozicionit tim	59
Dashuria ndaj Zotit, mbi të gjitha dashuritë	66
A jemi brenda një projekti?.....	72
Po për projektin e përjetësisë?.....	85
Raporti Kuran-shkencë	93
Fazat e krijimit të jetës në Tokë – një lexim i ajeteve kuranore në dritën e shkencës.....	110
A ka një orientim social-politik-ekonomik në Kuran?.....	123
Erdhi Mesihu!	136
Përfundim.....	150
Shkurtesat.....	152
Shënim mbi numërimin e ajeteve kuranore.....	152

Në vend të hyrjes

I titullova këto shënime “*Udhëtim drejt dritës dhe dashurisë*” pasi drita dhe dashuria kanë në esencë kuptimin e kësaj bote. Ato janë vetekzistenca, janë e vërteta. Drita dhe dashuria janë produkt i energjisë që mban këtë gjithësi. Drita është kulmi i shpejtësisë, kufi përtej të cilit ka tjetër koncept kohe dhe hapësire. Dashuria është forca tërheqëse, e cila mban universin dhe unitetin e qenieve të gjalla në tokë. Ajo është në qendër të krijimit të njeriut dhe krijesave të tjera. Drita është informacion. Atje ku nuk ka dritë, nuk ka informacion. Drita është baza për gjithë informacionin virtual që ne zotërojmë sot. Nga drita përcaktojmë largësinë e yjeve, të galaktikave, përmbajtjen kimike të cilitdo ylli në gjithësi, zgjerimin e gjithësisë etj.

Drita dhe dashuria janë shkëndijat që ndezin zjarrin e jetës te bimët, te ne dhe te çdo gjallesë. Së bashku me ujin, ato janë vetë jeta. Nga fraksionet e rrezatimit të dritës zbulojmë sot të padukshmet në trupin tonë dhe tek të gjitha qeniet e gjalla, sidomos në fushën mjekësore, por dhe në tërë fushat e tjera të materies në tokë e në gjithësi.

Bota nuk do të ekzistonte dhe nuk do të kishte kuptim pa dritën dhe dashurinë. Për këtë arsye, drita dhe dashuria kanë qenë fenomenet më të studiuar nga të gjithë shkencëtarët, shkrimtarët dhe artistët e gjithë botës.

Drita është një nga elementet bazë të materies. Grimcat e dritës janë më të vogla se atomi. Ato janë tullat e para të universit, mbajtëse të energjisë dhe informacionit. Duke qenë se drita është valë dhe grimcë (fotone), ajo krijon dhe shpërndan informacione si me rreze, ashtu edhe me fotone. Pra, në sajë të dritës mbartet informacioni, si: valë televizive, telefonike, radioje, radari, kompjuteri, valë satelitore etj.

Dashuria, si një forcë tërheqëse pozitive, është rregullatorja universale e shumë çështjeve dhe krijesave. Nëpërmjet saj shmanget kaosi, shkatërrimi, urrejtja dhe lufta. Nëse duam që specia jonë të mbijetojë, nëse duam t'i japim kuptim jetës, nëse duam të shpëtojmë botën dhe çdo qenie që kërkon strehim në këtë planet, dashuria është e vetmja zgjidhje.

Si në Bibël,¹ ashtu dhe në Kuranin e Shenjtë, Zoti është konceptuar si burim i dritës:

*“Allahu është drita e qiejve dhe e tokës. [...] Dritë mbi dritë. Allahu udhëzon drejt dritës së Tij kë të dojë.”*²

Njëkohësisht në Librat e Shenjtë, engjëjt, shpirti, dashuria, dituria dhe parajsa konsiderohen si produkt drite. Është fare e mundshme, Zoti e di më mirë, që engjëjt, këta mesazhierë të Zotit, janë produkt i dritës, ushtri e pafundme e Krijuesit për të gjitha çështjet. Ata mbajnë edhe informacionin kozmik dhe njerëzor, të cilin e magazinonjë ashtu si ne magazinonjë informacionin në një kompjuter. Aq më

¹ “Perëndia është dritë...”, Dhiata e Re, Letra 1 e Gjonit, kapitull 1, citati 5, cituar sipas: Bibla, Diodati i Ri, përkthimi 1991-94, botues: “Shoqata Shqiptare e Biblës”, Tiranë, korrik 1995, fq. 278.

² Kurani i Shenjtë, 24:36.

tepër që në Kuran, Zoti përshkruhet si Drita e qiejve dhe e tokës, dritë mbi dritat, duke qenë në gjendje që të administrojë me lehtësi cilindo informacion që ndodhet në gjithësi, në tokë dhe në çfarëdo dimensionit hapësirë dhe kohe. Duke qenë se Zoti është Drita e qiejve dhe e tokës, thotë një njeri i Zotit, atëherë çdo shkëlqim që shihet në lartësi e në ultësi, qoftë në shpirtra apo në trupa, qoftë personale apo e dhuruar, qoftë e hapur apo e fshehur, qoftë mendore apo fizike, është burim i dritës së Krijuesit, është monopol i Tij.

Fenomene, që në Kuran theksohen si burim nga drita, janë: informacioni, dija dhe dashuria. Kjo lidhje e ngushtë e informacionit, diturisë dhe dashurisë me dritën i jep kuptim jetës, e ndriçon atë. Në Kuranin e Shenjtë thuhet:

“Sytë nuk e arrijnë Atë, por Ai i arrin sytë. Ai është i Mprehti, i Gjithinformuari. Juve ju kanë ardhur dritësimë prej Zotit tuaj. Ai që dritësohet, e bën për veten e tij dhe ai që verbohet, e bën kundër vetes së tij.”³

Pikërisht në vendin ku përmenden sytë, përmendet dhe drita. Sytë janë ndërtuar mbi principin e dritës. Ata përfshijnë dhe reflektojnë atë çka drita zbulon, por nuk e rrokin dot dritën, temë e cila është e thellë për ta trajtuar. Ndoshta duke medituar thellë mbi dritën, ajo e ka inspiruar Profetin e Islamit, që të lërë si porosi një lutje, që është sa hyjnore aq edhe njerëzore, sa poetike aq edhe shkencore, sa reale aq dhe kuptimplotë për çdo epokë:

“O Allah! Bëj dritë në zemrën time, dritë në varrin tim, dritë para meje, dritë pas meje, dritë në të djathtën time, dritë në të majtën time, dritë mbi mua, dritë poshtë meje, dritë në dëgjimin tim, dritë në shikimin tim, dritë në flokët e mi, dritë në lëkurën time, dritë në mishin tim, dritë në gjakun tim dhe dritë në kockat e mia. O Allah!

³ Kurani i Shenjtë, 6:104-105.

*Më bëj të kuptoj rëndësinë e dritës, më dhuro dritë dhe më bëj mua dritë!*⁴

Si ka mundësi që Profeti Muhammed^{as5}, i lindur në shkretëtirën e Arabisë, në një vend ku shoqëria ishte tepër primitive, që nuk dinte shkrim dhe këndim, parashikoi me këtë thënie për dritën rëndësinë e saj në kohët moderne të zhvillimit më të lartë të shkencës? Si ka mundësi që shkroi këtë libër, me titullin “Kuran”, që hedh dritë mbi të gjitha çështjet e botës?!

Kjo enigmë i ka bërë me mijëra dijetarë, shkencëtarë, filozofë, poetë dhe studiues të binden se enigma është diku përtej Profetit, përtej këtij realiteti, duke shkuar në kërkim të Tij, duke shpresuar në takimin me Të... I lumtur është ai që e kupton dhe e kërkon Atë, Krijuesin, sepse patjetër do ta takojë.

Unë jam nisur drejt kësaj drite në një udhëtim, të cilin shpresoj ta nisin dhe shumë të tjerë. Dhe (ky udhëtim) do t’ju japë një dritë, me të cilën do të ecni:

*“O Profet! Pa dyshim, Ne të dërguam ty si dëshmitar, sihariqdhënës dhe alarmues; dhe si thirrës drejt Allahut me urdhrin e Tij dhe si një diell ndriçues.”*⁶

Pra, ky dallim do të jetë që neve do të na jepet një dritë, me të cilën do të ecim në të gjitha rrugët tona. Do të thotë që ajo dritë do të

⁴ Xhami‘u et-Tirmidhi, kitab “*Ed-Da’vat*”, bab “*Ma jekulu idha kame minel-lejli iles-salat*”, hadithi nr. 3419, cituar sipas librit: “*Thesari i lutjeve*”, autor: *Hafiz Muzaffar Ahmad*, përkthyes: *Samad Ghor*i, botues: “*Islam International Publications Limited*”, Tiranë 2016, fq. 104.

⁵ a.s. është shkurtesë për fjalët arabe alejhis-salam, që do të thotë: paqja qoftë mbi të, pra mbi Profetin Muhammed (570 - 632) në këtë rast. Më tej, në libër do të përdoret çdo herë pas emrit të Profetit të Islamit, ose profetëve të tjerë si: Ademi (Adami), Musai (Mojsiu), Isai (Jezu Krishti) etj.

⁶ Kurani i Shenjtë, 33:46-47.

depërtojë në çdo fjalë dhe në çdo vepër, në çdo forcë dhe në çdo ndjenjë tonën. Madje, ajo dritë do të hyjë edhe në mendjen tonë, aq sa edhe hamendësimi ynë do të jetë plot dritë. Ajo dritë do të jetë te sytë tanë, te veshët tanë, te gjuha jonë, te fjalët tona dhe në çdo qëndrim e lëvizje tonën. Edhe mendjet tona do të veprojnë vetëm për të përhapur dritë dhe ne të gjithë do të bëhemi dritë.

Në esencë si bota materiale, ashtu edhe shpirtërore na vlerësohet si gradë drite. Bota dhe shpirti janë gradë drite.

Kurani i Shenjtë e trajton dritën edhe përtej kësaj jete duke paraqitur një vazhdimësi shkallësh ngritjeje të pafundme:

“... drita e tyre do të vrapojë përpara tyre dhe në të djathtë e tyre. Ata do të thonë: “O Zoti ynë! Na plotëso dritën tonë dhe na fal. Pa dyshim, Ti je i Plotfuqishëm për çdo gjë.”⁷

Unë po përpiqem të jem një qiri i ndezur në flakën e dritës hyjnore. Le të jetë cilido nga ne një qiri i ndezur në këtë dritë hyjnore për të përhapur të mirën e të ndalojmë të keqen në këtë botë, që po bëhet çdo ditë e më tepër mizore; le të jemi pishtarë të vërtetë të dijes, të paqes, të dashurisë, të mirësisë dhe të drejtësisë, që e mira të ndriçojë botën; le të digjemi si qiriri për këtë mision të shenjtë që na ka ngarkuar Zoti.

Në këtë epokë, ku errësira po e pushton dritën, le të ndezim sa më shumë qirinj të dashurisë dhe mirësisë për ta mbajtur dritën hyjnore të ndezur e të ndritur në zemrat dhe mendjet e njerëzve.

Ndoshta, poeti ynë mistik Naim Frashëri e ka kuptuar këtë mision madhështor, kur shkroi në shekullin XIX vargjet:

“Në mes tuaj kam qëndruar,

⁷ Kurani i Shenjtë, 66:9.

BUJAR RAMAJ

*e jam duke përvëluar,
që t'u ap pakëzë dritë,
natënë t'ua bënj ditë.*

*Do të tretem, të kullohem,
të digjem, të përvëlohem,
që t'u ndrinj mir' e të shihni,
njëri-tjatërin të njihni.*

*Kur më shihni se jam tretur,
mos pandehni se kam vdekur,
jam i gjall' e jam ndë jetë,
jam në dritët të vërtetë...”⁸*

⁸ Poezi e botuar fillimisht në vëllimin me poezi për fëmijë “Vjersha për mësonjëtoreset të para”, shtypur nga shoqëria “Drita”, Bukuresht 1886, fq. 3-4.

Midis ëndrrës dhe realitetit

Njeriu i pakujdesshëm në rrugën e tij jetësore, i joshur nga dhurata e jetës mbi këtë tokë, i apasionuar pas bukurive dhe kënaqësive, i revoltuar nga vështirësitë, i zemëruar nga padrejtësitë, ecën, përplasët, rrëzohet dhe prapë ngrihet, prapë rrëzohet e prapë ngrihet, niset drejt enigmës së të ardhmes, i hutuar nga fati i paparashikuar i jetës së tij, i afrohet sfondit ku shfaqen trishtueshëm portat e vdekjes. Aty ndalet, mediton, gjykon dhe, për një çast, thotë: *“Nga erdha? Ku isha? Ç’është jeta? Çfarë bëra? Si e bëra? Si iku koha? Tani që po më afrohet fundi, kush jam unë?”* Kërkon gjithandej të kapet diku, kërkon ndihmë, por askush nuk e ndihmon. Instinktivisht ngre kokën nga qielli e thërret i pavetëdijshëm: *“O Zot! O Zot!”* Ky është i vetmi zë i brendshëm, i natyrshëm që buron nga thellësitë që e pushtojnë qenien. Është një litar, pas të cilit kapet përpara greminës ku e ka sjellë eksperiencia dhe dija e kësaj jete...

Ky është momenti kur njeriu kthen kokën mbrapa për të parë rrugën e përshkuar. Këtu nis fillimi, enigma, kodi i jetës, çelësi i të gjithë çelësive, hapi drejt njohjes së Krijuesit.

Pikërisht kjo më ndodhi mua në prag të dyzetave. As nuk mund ta mendoja se një fenomen, që kishte qenë fare i papërfillshëm për mua gjatë dyzet viteve të jetës sime, do të bëhej shkak për ndryshimin rrënjësor të jetës sime, të mënyrës së sjelljes, të menduarit, të vepruarit, të medituarit dhe të konceptuarit të botës. Nuk thonë kot se *“fati është mbreti i gjërave”*.

Jeta ime dyzetyjeçare ishte një ndërthurje historish, faktesh, fatesh, njerëzish në rrafsh të ndryshme, si një film amatoresk. I teti i fëmijëve, i lindur në një datë që as babai dhe as nëna nuk e kujtonin. Nëna thoshte se e kishin zënë dhimbjet në një mëngjes të bukur të fillimit të prillit, ndërsa babai thoshte se atë ditë kishim këputur qengjat.

Pata një fëmijëri aventureske. Rrethohesha nga kuajt, delet, dhitë, lopët dhe qentë e fortë. U rrita në një fshat ku lumi, fusha, mali dhe kodra ishin pranë e pranë e të pandarë. Mosha pesëmbëdhjetëvjeçare më zuri në kryeqytetin Tiranë, në një shkollë të mesme ushtarake, ku kishte disiplinë e privim të lirisë në ekstrem. Përfundova po në një shkollë tjetër të lartë ushtarake. Pra, tetë vitet më të bukura të jetës sime i kalova gjysmë i burgosur, ku u përgatita se si duhet të vrisja njerëz e si të mbrohesha prej tyre. Përfitimi i vetëm prej shkollës ishte përgatitja e lartë fizike, të mësuarit me disiplinë dhe një kohë më se e mjaftueshme për të lexuar libra.

Kështu ngadalë-ngadalë, në një rrugëtim me plot ngritje e zbritje, gëzime e trishtime, dënime e lartësime, iu afrova moshës dyzetyjeçare, moshë në të cilën njeriu priret të bëjë një bilanc të jetës së tij, të reflektojë, të kthejë vështrimin për të parë rrugën që ka përshkruar, të nisë të kuptojë misionin që ka në këtë jetë dhe vetë kuptimin e jetës. Kjo moshë ngjan si një pushim i shkurtër i anijes kozmike “Jeta”, ku njeriu vendos t’i përkasë qiellit apo tokës. Pikërisht në këtë kohë, unë pashë një ëndërr që do të më jepte një drejtim krejt tjetër të jetës sime. Nuk i kisha vlerësuar asnjëherë ëndrrat, por prej atij momenti dhe në vazhdim ato janë bërë pjesë e jetës sime, si një antenë marrëse nga një magazinë e informacionit kozmik, i mistershëm dhe i lashtë, sa vetë bota.

Ëndrra e parë

Nuk e di se si ndodhi, por ishte fundi i vitit 1992. Pas një festimi në Vlorë për 80-vjetorin e Pavarësisë së Shqipërisë (në këtë kohë kisha një post në qeverinë demokratike pas rënies së diktaturës) udhëtova në një qytet të vogël, buzë lumit e mes maleve, ku familja ime, me bashkëshorten dhe tre fëmijët, vazhdonte të banonte.

Ndërsa isha në një gjumë të ëmbël, afër mëngjesit, u zgjova nga një ëndërr e çuditshme me një ndjesi gati befasuese dhe të mrekullueshme. Hapa sytë. Akoma më dukej vetja midis reales dhe joreales. Për një moment mendova se kisha ardhur nga një botë krejt ndryshe, që nuk e kisha përfytyruar më parë. Një botë e padukshme. Ëndrra, që kisha përjetuar, nuk kishte lidhje me asgjë në jetën e përditshme. As me punën, as me tërë historinë dyzetvjeçare, as me jetën time disavjeçare si ushtarak, as me hallet dhe angazhimet e mia familjare dhe fisnore. Ajo ishte si një dritë sinjalizuese për atë që do të më ndodhte më vonë, një shenjë në rrugën e së padukshmes që aq shumë na mundon.

Cila ishte ëndrra?

Pata ndjesinë se isha në shtëpinë ku kisha lindur dhe kisha kaluar fëmijërinë time. Përballë shtëpisë qëndronte një ndërtesë, krejt e bardhë, në formë rrethi dhe që i ngjante një faltoreje të ndërtuar me gurë të bardhë e të gdhendur. Aty ishin grumbulluar shumë njerëz. I habitur, unë pyes dikë që po rrinte ulur aty: “Çfarë është kjo ndërtesë?” Një zë m’u përgjigj: “Ky është vend i shenjtë dhe këtë vend e ke ndërtuar ti”, - duke m’u drejtuar mua. Dhe shtoi se: “Këtu është qendra e fshatit”.

Kjo ishte ëndrra. Megjithëse isha me sy të hapur, ajo nuk ndahej prej meje në bardhësinë e agimit me dëborë mbi qytetin mes maleve. Ëndrra ngjante akoma më e bardhë, e bardhë dhe mysafire e mistershme qiellore. Habia më e madhe qëndronte në faktin se isha rritur në një ambient antifetar, sidomos nga mosha 13 deri 40-vjeçare të jetës sime ushtarake. Nuk kisha pothuajse fare njohuri për fetë, përveç një shembulli të babait, i cili ndiqte në heshtje disa rite islame, që për mua kishin qenë përjetime kalimtare, ngaqë diktatura e kishte ndaluar me ligj të besuarit në Zot. Në memorien time, si në mjegull kisha disa imazhe nga fëmijëria; disa *teqe* dhe *mekame* që ngriheshin aty-këtu, ku ne të vegjlit merrnim sheqerka apo hanim *hashure*,⁹ një

⁹ Ëmbëlsirë që përgatitet me grurë të zier e me sheqer, me arra, bajame, rrush të thatë, kanellë etj., dhe që hahet pasi të kalojë zija pas ditës së dhjetë të muajit Muharrem (muaji i parë i kalendarit islamik të Hixhretit/Emigrimit), në përkujtim të Tragjedisë së Qerbelasë. Festë kjo që shënohej dhe përkujtohej para dhe përkujtohet pas rënies së komunizmit në Shqipëri nga Komuniteti Bektashian.

xhami ku loznim kur ishim të vegjël. Imazhi i prishjes së saj nga diktatura, kishte ngelur si një prishje e lodrës sonë, sesa shembja e një tempulli të shenjtë. Si ka mundësi, – mendoja me vete,– që dikush si unë, që nuk kishte asnjë njohuri mbi fetë, mbi besimet, për vetë edukimin gati-gati ateist në shkollat e diktaturës komuniste ku kishte mësuar, të përjetonte një ëndërr të tillë?

Ky imazh nuk m'u shqit pothuajse gjatë gjithë ditës. Afër mbrëmjes, një oficer i repartit, që kisha përballë shtëpisë, më thirri e më tha: *“Ministri i Mbrojtjes ju kërkon urgjent në telefon!”* Në atë kohë nuk kishte telefona celularë. U vesha me shpejtësi dhe u nisa me mendimin se do të kishte ndodhur ndonjë ngjarje e rëndë, për të cilën unë duhet të investigoja.

“Bujar”,– u dëgjua zëri i ministrit nga ana tjetër,– *“duhet të nisesh urgjent në Tiranë! Do të niseni nesër në një udhëtim me Presidentin e Republikës jashtë shtetit, në Arabinë Saudite. Përgatit dhe një pasaportë të re dhe nisu.”* Kaq ishte komunikimi. Ato fjalë ngelën pezull si vetë ëndrra ime e mëngjesit.

Megjithëse sapo mbushja dyzet vjet, jashtë shtetit nuk kisha qenë asnjëherë. Dalja jashtë kufijve të Shqipërisë ishte një dëshirë e ngrirë në periudhën e diktaturës, dhe ja, papritur, kjo po realizohej me një delegacion të nivelit të lartë. Të njëjtën ditë, pasi bëra gati të gjitha pajimet e nevojshme, thirra shoferin dhe u nisëm me shpejtësi drejt Tiranës. Një koleg imi më udhëzoi se cilat ishin detyrat e mia në këtë delegacion dhe më përcolli për në aeroportin e Tiranës.

Avioni, që priste në pistën e aeroportit, ishte tepër modern dhe pronë e mbretit të Arabisë Saudite. Ky avion, pasi kishte marrë në Sarajevë Presidentin e Bosnjë dhe Hercegovinës, të nderuarin Alija Izetbegović, ishte kthyer të merrte dhe Presidentin e Shqipërisë. Pata rastin të merrja pjesë dhe të drekoja së bashku me ta në suitën e avionit.

As nuk mund ta mendoja se pak vite më vonë, do të lexoja librin e Presidentit Izetbegoviç, *“Islami ndërmjet Lindjes e Perëndimit”*. Ky njeri do të trondiste gjithë botëkuptimin tim mbi botën. Nëpërmjet librit të tij, m'u sistemuan gjithë njohuritë e qindra librave që kisha lexuar në këtë jetë. U kthye në librin, të cilit do t'i drejtohesha disa herë për të gjykuar mbi shumë probleme të jetës, të shoqërisë, mbi të drejtën dhe moralin, mbi religjionin, artin dhe kulturën, e mbi të gjitha, mbi kuptimin përfundimtar të jetës dhe botës dualiste.

Udhëtimi mbi Mesdhe dhe mbi Detin e Kuq ishte mbresëlënës. Nata na zuri mbi shkretëtirë. Ai udhëtim m'u duk si një udhëtim në përrallat e njëmijë e një netëve. Xhide, qyteti ku ne do të qëndronim, me dritat e shndritshme ngjante me një brez xhevahiresh që ndritnin mbi shkretëtirë, një refleks i mrekullueshëm midis Detit të Kuq dhe shkretëtirës.

Pas pritjes ceremoniale u rehatuam në një ambient mbretëror të rrallë për sytë e mi, si nga rehatia, pastërtia dhe hapësira. Në këtë hapësirë rrinim vetëm unë dhe Presidenti i Republikës. Pas pak, dikush më kërkoi: *“A doni të bëni një vizitë në Xhaminë e Shenjtë të qytetit të Mekës?”* Në komunikimin me Presidentin, ai më tha se ky është një rast i mirë për ta vizituar këtë vend të shenjtë të të gjithë myslimanëve të botës, dhe se rrallë njerëzve u takon kjo mundësi. Pasi u lamë dhe u veshëm me rrobat e bardha, u nisëm për në Mekë. Duke ecur nëpër shkretëtirë në një autostradë të gjerë, që gjarpëronte mes kodrave të shkreta, si në një botë joreale dhe të paparë më parë. Miku që na shoqëronte, na tha se poshtë të gjitha atyre maleve të thata kishte pasuri të pashtershme.

Mbërritëm në Mekë në mesin e natës. Qyteti i Mekës e sidomos Xhamia e Shenjtë ishte krejtësisht e bardhë. Aty çdo gjë ishte e bardhë. Mermeri, ndërtesa dhe njerëzit, të veshur me të bardha. Atë mesnatë më dukej vetja si të isha mes një ëndrrë dhe realitetit. Një

ndjesi magjepsëse pushtoi qenien time në ritualin që po zhvilloja si rreth gurit të zi, ashtu dhe midis dy kodrave Safa dhe Merva. Unë nuk kuptoja asgjë nga ky ritual fetar, që sa e sa miliona e miliona myslimanë në botë e kanë ëndërr ta bëjnë një herë.

Vazhdimisht ndiqja nga pas presidentin dhe hoxhën, që na shoqëronte me një zë të ëmbël duke kënduar Kuranin arabisht. Në fund, hoxha na dha nga një gotë uji *zemzem* dhe duke bërë një lutje të gjatë për ne, tha: “*Insha’Allah Zoti e ka pranuar!*” Kuptova shumë pak, për të mos thënë asgjë, nga ky ritual, pasi unë nuk kisha lexuar asgjë mbi religjionet në përgjithësi dhe për Islamin në veçanti. Në diktaturë ishte e ndaluar si propaganda fetare, ashtu edhe literatura fetare.

Në fund të viteve ‘60-të, nisi një fushatë e madhe kundër besimit fetar në Shqipëri. U shkatërruan në mënyrën më barbare kishat, xhamitë dhe çdo vend i shenjtë. U ndaluan predikimet dhe ritualet fetare. U dogjën librat e shenjtë dhe literatura fetare. U ndalua propagandimi i tyre. Drejtuesit fetarë u persekutuan dhe u burgosën. U dëbua çdo institucion dhe u mbyll çdo bashkësi fetare. Dhjetëra njerëz u dënuan me burgim për pikëpamjet fetare, deri edhe me pushkatim.

Për çudi, populli jo vetëm nuk reagoi, por kishte shumë individë që morën pjesë barbarisht në shkatërrimin e tyre. Njerëzit, siç duket, duke mos e ndier në çast ndëshkimit të Zotit, nisën dhe e thelluan deri në indoktrinim ekstrem ateizmin dhe urrejtjen ndaj të gjitha besimeve, refleksat e të cilave janë të ngulitura dhe sot në të shumtën e popullsisë. Por, nëse i analizojmë ngjarjet që nga momenti i rebelimit ndaj besimit e deri më sot, bindemi për një mallkim dhe ndëshkim nga Perëndia, që pësuan si udhëheqësit e vendit, ashtu edhe populli. Fillimi i këtij mallkimi nisi fill pas shkatërrimit të institucioneve fetare.

Ja se çfarë ndodhi pas kësaj:

Një mallkim përfshiu klasën politike komuniste. Për dymbëdhjetë vjet, duke filluar nga viti 1972, e gjithë elita komuniste u vu në një grindje të vazhdueshme me njëri-tjetrin, si në: ushtri, arsim, kulturë, tregti dhe ekonomi. Si pasojë, shumica e kësaj elite u burgos, u internua, u pushkatua, duke filluar që nga gazetarët, njerëzit e kulturës e artit, drejtuesit e lartë, gjeneralët, ministrat e deri te kryeministri i Shqipërisë “i vetëvrarë”.

Shifrat ishin rrëqethëse. Diktatori sëmuret nga një sëmundje e tmerrshme që e katandisi në një fëmijë përbindësh. Mallkimi nuk ndalet këtu! Çdo njeri privohet nga prona private. Vendi zhytet në një varfëri ekstreme. Zhduken kafshët e egra, pyjet, deri te prodhimet më elementare, siç ishte: buka, frutat, zarzavatet. Ndërsa 70% e popullsisë hante vetëm bukë misri të cilësisë vetëm për kafshë, mishi ishte mbeturinë disavjeçare e magazinave evropiane. Ky mish jepej me racion. Vështirësitë arritën deri atje, sa që duheshin orë të tëra në radhë për të blerë bulmet e zarzavate të racionuara me gramë. Askujt nuk i lejohej pronë, liri mendimi apo predikimi fetar. Njerëzit u depersonalizuan, duke u futur në grindje me njëri-tjetrin. Pjesa më e madhe e adhuronte diktatorin deri në ekstazë, aq sa e kthyen në Perëndi.

Vendi u zhyt në varfëri e mjerim, të shoqëruara këto me ndëshkime të vazhdueshme. I gjithë ky njëzetvjeçar i fundit i diktaturës është analizuar dhe stëranalizuar nga shumë studiues dhe politikanë në këndvështrime të ndryshme, duke ngarkuar me faj diktaturën, por askush nuk e ka trajtuar këtë si një ndëshkim hyjnor për prishjen e institucioneve e faltoreve fetare dhe kalimin në adhurimin e diktatorit e jo të Zotit, si një ndëshkim për një udhëheqje dhe popull zullumqarësh dhe jo sipas Librave Hyjnorë. Këtë periudhë e

përjetova dhe unë. Të vetmet fjalë që më kujtoheshin nga ajo kohë ishin: *bismil-lahirr-rrahmanirr-rrahim*¹⁰, *All-llahu Ekber*¹¹ dhe *La ilahe il- lall-llab*¹², që i kisha dëgjuar shpesh nga babai im kur ishte gjallë, sidomos fjalët *La ilahe il-lall-llab* ai i përdorte aq shumë, sa që unë, në mënyrë instinktive dhe pa ditur asnjë kuptim të tyre, i përdorja. Ndieja një lehtësim, sikur zgjohesha në mëngjes ose para se të flija.

Shumë vite më vonë kuptova shumë gjëra për këtë ritual, që i plotë quhet Haxh, një ritual që është kryer me mijëra vite më parë dhe nga profeti Abraham (Ibrahim), madje akoma më parë. Haxhi është një ritual, i cili simbolizon që besimtari është gati të plotësojë të gjitha detyrimet hyjnore, që është lartësuar në besim dhe është përgatitur të takojë Krijuesin e tij. Në këtë ritual vijnë nga e gjithë bota. Është një pelegrinazh mjaft kuptimplotë. Njeriu e ka gjithë jetën një pelegrinazh, nga lindja e deri në vdekje, vetëm lëvizje, por lëvizja për në Haxh drejt Mekës mbart dhe kuptimin simbolik të ciklit të jetës, një rrotullim ciklor si gjithë ciklet e jetës: elektroni rreth atomit, toka rreth diellit, e deri te format e galaktikave, por dhe një kthim në shtëpinë më të vjetër të botës, ku ndoshta babai ynë i parë, Ademi, nisi jetën mbi këtë tokë, ku Zoti ka lënë shenjat e tij që nga Ademi^{as} e deri tek Muhammedi^{as}.

“*Shumë qytet magjepsës!*”, i thashë shoqëruesit arab në makinë. Ai filloi të më fliste gjatë për Mekën, për profetin Muhammed^{as}, për historinë e qytetit. Më tha edhe që një shkencëtar ka bërë një studim, sipas të cilit, Meka është dhe pika ku forca tërheqëse e tokës është më e madhjadhe se është qendra e botës nga pozicioni gjeografik dhe se vendndodhja e saj është në të mesmen e artë 1.62, si nga paralelet ashtu

¹⁰ Me emrin e Allahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëbërësit.

¹¹ Zoti është më i Madhi.

¹² Nuk ka zot tjetër përveç Allahut.

dhe nga meridianët. Për një çast m'u kujtua ëndrra, një vend i shenjtë i bardhë dhe qendra e fshatit, këtu një qytet i shenjtë e i bardhë, si dhe qendër e myslimanëve dhe e botës sipas shoqëruesit. A mos kishte lidhje gjithë ky udhëtim dhe ky qytet me ëndrrën time? Shumë pyetje sulmuan qenien time në atë moment, por unë nuk isha në gjendje t'u përgjigjesha. Duhet të kalonte kohë që gjërat të më sqaroheshin dhe të më bëheshin të qarta si vetë drita e bardhë e këtij qyteti.

Nga Meka më mbeti kujtim veshja e bardhë (*ihrami*), një Kuran i dhuruar nga mbreti, i shkruar me germa ari dhe një sixhade për t'u falur me pamjen e Xhamisë së Shenjtë. Pas kësaj, bëmë vizitë në Egjipt, në piramidat e vendit, një mister që më kishte munduar tërë jetën. Më vonë vizituam xhaminë e Mehmet Ali Pashës, mbretit egjiptian me origjinë shqiptare.

Nga kjo vizitë mbresëlënëse, nga ky udhëtim i parë jashtë shtetit, vizita në Mekë mbeti si një dritë e bardhë brenda qenies sime, që do të më ngacmonte shpesh në brendësi për të më drejtuar më vonë në një rrugë krejt ndryshe nga çfarë kisha përshkuar më parë. Ritualit në Xhaminë e Shenjtë ishte fillimi i kësaj rruge të një drite të veçantë, që e shkëput njeriun nga një gjendje errësire në një gjendje tejet të ndritshme, në një gjendje gati lumturie, kënaqësie dhe qiellore të pashijuar më parë.

Habia vazhdoi me udhëtimin tim drejt vendlindjes dhe lidhjen e ëndrrës me realitetin. Vendi, ku unë kisha parë në ëndërr vendin e shenjtë dhe ku zëri më tha se ishte qendra e fshatit, ishte pikërisht ashtu, me një bashkim gjeometrik të ekstremeve të shtëpive në lindje-perëndim, veri-jug, qendra binte përpikërisht te vendi para shtëpisë sime ku unë kisha lindur.

Habia vazhdoi me udhëtimin e dytë jashtë shtetit në Romë, ku kolegët e mi italianë më ofruan, pa kërkesën time, një vizitë në

Bazilikën e Shën Pjetrit në Vatikan. Atë jo vetëm që e vizituam nga brenda, por atje ne u ngjitëm pesëqind e ca shkallë deri në kulmin e saj, nga ku pamja e Romës ishte e mahnitshme. Kjo bazilikë dhe sheshi para saj janë qendra e besimit katolik në botë.

Kjo ëndërr përfundoi me vizitën në tri qendrat e shenjta: Mekë dhe Xhamia e Shenjtë, Romë dhe bazilika e Shën Pjetrit në Vatikan, si dhe vendlindja ime; dy reale dhe një imazh. Ndoshta deri në fund të jetës sime, kjo ëndërr mund të japë shenja edhe për ndonjë ndodhi tjetër. Zoti e di më mirë!

Ëndrra e dytë

Pas tre vjetësh, pashë një ëndërr të dytë tronditëse. Koha nga ëndrra e parë, në vitin 1992, ishte rrokullisur me shpejtësi, duke lënë vit për vit ndonjë ngacmim të lehtë në shpirtin tim, si: meditime mbi krijimin e gjithësisë, mbi krijimin e njeriut, fatit tim, momentet e bukura dhe të vështira, njohja e anës së mirë dhe e asaj të keqe, e pushtetit si në Shqipëri dhe më gjerë, për vetë detyrën që kisha. Këto më maturuan edhe më shumë.

Një frymëzim i brendshëm më nxiti që të mbroja një gradë shkencore me temën për kërcënimet që u vinin institucioneve delikate të shtetit shqiptar dhe vetë shoqërisë shqiptare nga krimi i organizuar, mafia dhe korrupsioni. Ky studim ishte i pari në llojin e tij në Shqipëri (viti 1995). Në fillim u prit me nënvleftësim nga disa ekspertë, por shumë shpejt do të ishte një deduksion i fortë për ngjarjet që do të ndodhnin në vitet 1997 dhe deri më sot. Pikërisht nga kjo punë studimore, e kuptova se nuk ishte më imja, por ishte një dhuratë hyjnore që më orientonte sa më drejt për ngjarjet që do të pasonin më vonë. Nëpërmjet saj do të paralajmëroja për një të keqe të madhe që do të dukej në horizontet e sistemit demokratik në Shqipëri, ku sapo ishim nisur.

Krimi i organizuar dhe korrupsioni e kanë në themelin e tyre mëkatën e lakmisë, që e dëbon njeriun nga parajsa e vërtetë duke e hedhur në ferr. Ky mëkat e ka shoqëruar njerëzimin që nga krijimi i

tij e deri më sot, duke shkaktuar aq shumë fatkeqësi. Në vazhdimësi pasioni i lakmisë për pushtet dhe para ka marrë përmasa të papara. Ai është bërë motori i së keqes, shkaktari i luftërave, i intrigave, i tradhtive, i vrasjeve, i krimeve, i padrejtësive dhe i përplasjes mes popujve dhe shteteve.

Megjithëse Zoti i ka ndëshkuar disa herë si shoqëritë dhe elitat për këtë dukuri negative, gjendja ndryshonte përkohësisht, për t'u keqësuar më vonë shumëfish. Në këtë kohë që po jetojmë, lakmia ndaj jetës materiale ka marrë përmasa të frikshme, aq sa korrupsioni dhe krimi janë bërë natyrë e shoqërisë. Shembulli më tipik është edhe vendi im, ku krimi, korrupsioni gati po e lodh dhe nëpërkëmb shoqërinë tonë të brishtë. Sa më shumë që kjo e keqe po përhapet, aq më shumë ndëshkimi dhe mallkimi po na përfshin të gjithëve, duke na kërcënuar me ndonjë ndëshkim hyjnor.

Kur e kisha harruar ëndrrën e parë, papritur një ëndërr tjetër do të më trondiste.

Ishte fillimi i vitit 1997. Në Shqipëri ishte përhapur me shpejtësi një fenomen i paparë më parë, ku dhjetëra firma fantazmë grumbullonin para me kamatë të lartë. Pjesa më e madhe e popullsisë u turr të hidhte paratë në këto firma, duke shitur shtëpi e bagëti, me qëllim që të fitonin sa më shumë para. Kjo çoi në falimentimin e tyre dhe zemërimin e njerëzve. Pikërisht në këtë kohë, unë u njoftova me një ëndërr nga Zoti i Madh.

Cila ishte ëndrra?

M'u duk sikur po qëndroja buzë detit, në brigjet e Himarës, ndërsa te disa ekrane televizive po shfaqeshin lajme se unë dhe Presidenti i Republikës, i cili ishte i veshur me kostum të zi, po udhëtonim. Po ngjitnim malin e Llogarasë në Vlorë, por mali nga i gurtë po bëhej baltë. Sapo afroheshim të kalonim qafën e Llogarasë, mes baltës na sulmoi një kope me qen të zinj, të bardhë dhe laramanë nga çdo anë. Presidenti më tha: *"Bujar, do të na hanë qentë!"* I thashë: *"Mos ki frikë sa je me mua, se unë nuk kam frikë nga qentë!"* Ai, për një çast, u rrëzua në tokë. Unë u hodha duke i vënë duart nën kokë që të mos vritej. Ai më tha: *"Më sill të pi pak ujë"*. Këtu mbaron ëndrra ime.

Më vonë kjo ëndërr tregoi një lidhje domethënëse me ngjarjet që do të ndodhnin në Vlorë. Qentë e zinj, të bardhë dhe laramanë ishin turmat e pakënaqura, pa dallim politik, ndërsa balta do të simbolizonte vështirësinë që kaluam. Presidenti do të rrëzohej nga pushteti, por do të mbijetonte për t'u kthyer sërish.

Kur ia tregova këtë ëndërr një politikani të moshuar e me përvojë, ai më tha: *"Kjo është e vërtetë"*. Ai që ditën tjetër ndryshoi kryekëput qëndrimin në sjelljen e tij politike, duke dalë kundër politikës së qeverisë së kohës. Skema e ëndrrës që pashë pothuajse u realizua me përpikëri:

Revolta nga pakënaqësia e humbjes së parave nisi në Vlorë. Ajo u përhap në bregdetin e Himarës, ku atje u ngritën në revoltë

si kundërshtarët politikë, edhe njerëz të pushtetit dhe populli i thjeshtë. Vështirësitë erdhën duke u rritur deri në rrëzimin e qeverisë dhe largimin e Presidentit. Vendi kaloi në kaos. Bandat shkatërruan e dogjën objektet ushtarake dhe shtetërore, vodhën armët dhe municionet, duke i shkaktuar Shqipërisë me mijëra të vrarë që vazhdojnë dhe sot, si dhe dëme të pariparueshme. Mes këtij kaosi edhe unë u ndodha dy herë para dy sprovave të mëdha, në pragun e humbjes së jetës: një herë në shkurt të vitit 1997 në Vlorë dhe në Përmet, në mars të vitit 1997. Në të dyja rastet ishte një dorë e padukshme që më shpëtoi jetën. Histori, për të cilat duhet kohë t'i përshkruaj...

Ngjarja e vitit 1997 ishte një ndëshkim dhe shenjë nga Zoti i Madh, ngaqë u teprua në përdorimin e kamatës. Kurani i Shenjtë thotë:

“Ata që hanë kamatën nuk mund të qëndrojnë, veçse si ai të cilin e ka shtangur djalli me prekjen e tij.”¹³

Pikërisht kështu u ngritën njerëzit, si i marri kur preket nga djalli. Kjo është një habi e madhe. Në Kuranin e Shenjtë thuhet se Zoti ka disa mënyra komunikimi me qenien njerëzore:

“Nuk është e mundur për një njeri që Allahu t'i flasë atij, përveçse me anë të shpalljes ose mbrapa një perdeje ose atij t'i dërgohet (prej Allahut) një i dërguar (pra, engjëll), i cili i shpall atij me urdhrin e Tij për çfarë të dojë Ai. Sigurisht, Ai është shumë i Lartë, shumë i Urtë.”¹⁴

Njëkohësisht kjo ëndërr ishte një shenjë nga Zoti i Madh për kombin tim, që ishte përfshirë në një veprim të tillë duke shkelur porositë e Perëndisë. Tashmë mesazhet që më vinin, po kalonin nga një dyshim në besim të plotë. Fillova t'i vlerësoja ëndrrat si mesazhe e sinjale hyjnore që më dërgoheshin. Ishin shenja të qarta që vinin nga një

¹³ Kurani i Shenjtë, 2:276.

¹⁴ Kurani i Shenjtë, 42:52.

botë e padukshme, nga një arkiv kozmik. Ato shenja ishin misteri që po më mundonte. Qenia ime po ndryshonte dita-ditës, duke iu afruar misterit, të padukshmes, që më qetësonte dhe më turbullonte njëkohësisht. Sigurisht që në fillim arsyeja e logjika nuk i pranonte, por e ndjeja që ishte diçka jashtë arsyes e logjikës, një shtegdalje jashtë realitetit dhe hamendësisë.

Këto ëndrra të rralla e paralajmëruese më bënë të studioja si Librat e Shenjtë, ashtu dhe shkencën bashkëkohore. Bibla dhe Kurani më treguan se ëndrrat e vërteta kanë qenë bashkudhëtare të njerëzve, sidomos të atyre që ishin të lidhur fort me Krijuesin. Shpesh ato kanë qenë edhe lajmërimi për të ardhmen. Mendelejevi¹⁵ e plotësoi tabelën e elementeve kimike bazuar në një ëndërr që pa, me gjithë punën e gjatë sistematike që bëri mbi elementet. Por, sa e sa veprime, shpikje e zbulime të tjera ka që janë bërë nga ëndrrat.

Një kapitull i tërë në Kuranin e Shenjtë, kaptina e dymbëdhjetë me radhë “*Jusuf*”, merret me trajtimin e një ëndrre, nëpërmjet së cilës projektohen fatet e shumë njerëzve dhe të popujve dhe që zbatohet në jetën e kësaj bote me një simbolikë të veçantë. Nga kjo kaptinë, dalin rreth 40 mësimet të vlefshme.

*Hazret Mirza Ghulam Ahmedi*¹⁶ bën një interpretim të shkëlqyer mbi diktimin hyjnor, frymëzimin, ëndrrat dhe vizionet. Ai thotë:

“Botën e Tij të çuditshme, Zoti i Madhërishëm e ka ndarë në tri pjesë, që janë:

Bota lëndore, që përjetohet përmes syve, veshëve dhe shqisave të tjera trupore dhe përmes mjeteve të tjera të jashtme.

¹⁵ Dmitri Mendelejev (1834-1907).

¹⁶ Themeluesi i nderuar i Xhematit Musliman Ahmedia, i cili është Mesihu i Premtuar dhe Imam Mehdiu. Jetoj mes viteve 1835-1908.

Bota e fshehtë, të cilën mund ta kuptojmë me anë të mendjes dhe të arsyes.

Bota e fshehtë pas botës së fshehtë, e cila është kaq e hollë dhe kaq e paarritshme për mendjen njerëzore, saqë pakkush e di për të.

Kjo e treta është një botë tërësisht e padukshme. Si e tillë, mendja njerëzore nuk ka aftësi ta rrokë, përveçse me hamendje. Njeriu informohet për këtë botë vetëm përmes vizionit (keshf), shpalljes (vahji) ose frymëzimit (ilham), dhe jo me ndonjë mjet tjetër.

Është e qartë që praktika e Zotit është që Ai i ka dhënë njeriut një sërë shqisash dhe aftësish për të zbuluar dy botët e para. Në të njëjtën mënyrë, që njeriu ta zbulojë edhe botën e tretë, Ai Bujar Absolut i ka lënë një mjet, që është shpallja, frymëzimi dhe vizioni. Ky mjet nuk ndërpritet tërësisht në asnjë kohë. Ata që plotësojnë kushtet e tij, gjithmonë e kanë gjetur atë, dhe të tillët, përgjithmonë do të vijnë ta gjejnë atë.

Njeriu është krijuar për zhvillime të pakufishme dhe edhe Zoti i Madhërisëm është tërësisht i Pastër nga të metat, nga koprracia dhe nga tërheqja. Ky është një argument i fuqishëm që tregon se mendimi se Zoti i Madhërisëm që ka krijuar në zemrën e njeriut dëshirën për të zbuluar të tria botët, ta ketë privuar atë tërësisht nga mjetet dhe arritjet e botës së tretë, është një mendim shumë i papastër. Me këtë argument, ... njerëzit e mençur që besojnë se, ngaqë Zoti është tejte Bujar, dera e komunikimit nëpërmjet frymëzimit është gjithmonë e hapur. Ata nuk e kufizojnë këtë bekim për ndonjë shtet a vend të caktuar. Po, e kufizojnë me rrugën e drejtë, ndjekja e përpiktë e së cilës ua mundëson këtë bekim. Sepse për të arritur një qëllim të caktuar, është e nevojshme të ndjekësh edhe rrugën e duhur që të çon tek ai qëllim. Njerëzit e vërtetë e ndjekin fuqimisht këtë rrugë dhe e gjejnë atë dhe bekimet e saj. Çudirat e kësaj bote të tretë janë të panumërta.

*Dhe dy botë të tjera në krahasim me këtë janë si grimca përpara diellit.
Të këmbëngulësh që të njohësh tërësisht sekretet e kësaj bote me anë të
forcës së mendjes, është njësoj sikur të mbyllësh sytë dhe të këmbëngulësh
t'i shohësh gjërat e dukshme përmes veshëve"*

(“Surma Çashma-e-Arje”, “Ruhani Khazain”, vëll. 2, fusnotë,
f. 175-177; “Essence of Islam” vëll. 2, f. 32-34.)

Në një ëndërr të vërtetë, unë jam njëkohësisht në dy vende, në krevatin tim dhe në një realitet tjetër, krejt i ri dhe i paparë asnjëherë më parë, gjë që nuk e konceptoj dot me arsyen dhe vetë arsyeja nuk e arrin dot atë. Pra, realiteti i ëndrrës i kapërcen kufijtë e arsyes dhe shikohet nga një zbulesë hyjnore përtej këtij realiteti. Por realisht shkenca sot e pranon indirekt një gjë të tillë. Sipas fizikës kuantike, një ngjarje kuantike në një vend mund të ndikojë në të njëjtën kohë në një ngjarje tjetër kuantike në distanca galaktike (Alain Aspect) grimcat “*entangled*”.

Sipas arsyes, asnjë person dhe realitet objektiv nuk mund të jetë në një kohë në dy vende. Shkenca e sotme, sidomos kur fizika kuantike po mbizotëron kudo si teoria më sfiduese e të gjitha teorive, ka studime, se ëndrrat, telepatitë, intuita dhe inspirimet kanë rol mjaft të madh mbi realitetin fizik dhe po bëhen përherë e më shumë objekt i studimit të shkencës kuantike. Sipas Profetit të Islamit, Muhammedit^{as}:

“Ëndrrat domethënëse janë një e dyzetëgjashta pjesë e profecisë”.¹⁷

Ëndrrat domethënëse të kalojnë nga një gjendje e kësaj bote në një tjetër botë të pakonceptueshme; nga qenia jonë, te një komunikim që të shpie drejt Krijuesit.

¹⁷ Sahih el-Bukhari, kitab “Et-Ta’bir”, bab “Ru’ja es-salihat u khuz’un min sitteti ve erba’ine khuzen minen-nubuvveti”, hadithi nr. 6986.

Më vonë, ëndrrat do të bëheshin për mua orientimi kryesor, si për ngjarjet në Shqipëri dhe në mënyrë të veçantë për ndryshimet e pushteteve e fatet e drejtuesve në krye të shtetit, por dhe me përmasa botërore, si ato të luftës në Irak e në vendet arabe, për krizën ekonomike e të tjera.

Ëndrrat vazhdojnë të jenë tek unë pararojat e ngjarjeve që ndodhin, ose do të ndodhin. Ato janë për mua ca thërime nga sofa e pafundme profetike që kanë shijuar Profetët e vërtetë. Kjo është një nga përvojat më të habitshme e ndoshta më të rrallat që kam patur në jetën time e që kanë ndryshuar krejtësisht edhe mënyrën e konceptimit të botës.

Ngjarjet u zhvilluan me shpejtësi. Shteti u shkërmoq. U krijua një qeveri provizore deri në zgjedhje të reja. Unë i kërkoja kryeministrit dorëheqjen e pakthyeshme nga posti i zëvendësit të Shërbimit Sekret Shqiptar. Dola në një jetë të lirë; pa lekë, pa mbrojtje. Në harkun kohor të tre muajve, Zoti më kishte shpëtuar tri herë nga vdekja e sigurt (të gjithë të burgosurit ishin arratisur nga burgjet). Isha pa zanat, pasi profesioni i ushtarakut ishte më i përbuzuri, me një familje mbi shpinë për ta mbrojtur dhe ushqyer. Por, për habinë time, ndihesha tepër i lehtësuar dhe i qetë. M'u krijua një neveri e madhe për politikën. Ndoshta ngaqë e kisha parë nga këndvështrimi i një kamere të fshehtë dhe më dukej si paria e Perandorisë së Romës kur shikonte barbarinë e ndeshjes midis gladiatorëve dhe dëfrehej me vrasjet e tyre nga lozha e Koloseut. Vendosa të mos merresha kurrë me politikë. *Politika*, thoshte babai im i ndjerë, *është si qymyri, nëse nuk të djeg, do të të nxijë.*

Në këtë moment e ndjeva që isha para sprovave të mëdha të jetës dhe instinktivisht kërkoja Zotin. Ideja e Krijuesit nuk më ndahej. Më shoqëronte ngado. Sa më shumë besoja te Zoti, aq më shumë

shtoheshin sprovat. Më ndërroi jetë nëna ime e dashur. Më arrestuan bashkë me ish-ministrin e mbrojtjes dhe atë të brendshme, si dhe disa drejtues të lartë, për krime kundër njerëzimit, një akuzë e rreme dhe e padrejtë, që me vullnetin e Zotit, u detyruan të na lironin pas dy muajsh. U bënë protesta të fuqishme në të gjithë vendin për mbrojtjen dhe lirim të tonë. U bëmë gati gjysmë heronj dhe persona publikë.

Një ngjarje e çuditshme më ndodhi në burg. Duke kërkuar të lexoja ndonjë libër, gjeta diku të hedhur, një kopje të Kuranit. Ajo që arrita të lexoja atë natë, se ditën tjetër ma morën, ishin shënimet e një të burgosuri të dënuar me vdekje, i cili tregonte se e kishin dënuar pa të drejtë dhe thoshte se shteti dhe drejtësia ishin një ndërtesë me shtylla druri ku mizat dhe minjtë, (pra njerëzit në institucione) po e brenin nga çdo anë dhe se kjo ndërtesë do të rrëzohej, siç dhe ndodhi, por i burgosuri ndoshta ishte pushkatuar. Ai kishte cituar një ajet të Kuranit:

“Sigurisht, Allahu urdhëron drejtësinë, mirësinë dhe dhembshurinë si ajo që u tregohet të afërmeve, si dhe ndalon imoralitetin, veprat e shëmtuara dhe dhunën. Ai ju këshillon, në mënyrë që ju të reflektoni.”¹⁸

Shumë vonë, do të gjeja një komentim me plot spiritualizëm të këtij ajeti nga një njeri i Zotit:

Ky ajet përmban tri urdhëresa dhe tri ndalesa, të cilat trajtojnë shkurtimisht të gjitha fazat e zhvillimit moral dhe shpirtëror të njeriut, si në aspektin pozitiv, ashtu edhe në atë negativ. Ndër urdhëresat, drejtësia është shkalla e parë e që nënkupton që njeriu duhet t'i trajtojë të tjerët me drejtësi, siç ai dëshiron të trajtohet prej të tjerëve. Nderin ta lajë me nder dhe mirësinë me mirësi. Shkalla e dytë është ajo e mirësisë (arab. ihsan), pra, t'u bëjë mirësi të tjerëve,

¹⁸ Kurani i Shenjtë 16:91.

pavarësisht nga sjellja që ata kanë ndaj tij. Por, Kurani nuk ndalon këtu. Ai të nxit të arrish edhe shkallën e tretë, të kesh dhembshurinë si ajo që u tregohet të afërmeve. Nëse në shkallën e dytë, njeriu pret ndonjë falënderim për mirësinë që i bën tjetrit, në këtë shkallë, ai bëhet tërësisht vetëmohues, ushqen dashurinë amënore për të tjerët, pra si një nënë që ka dhembshuri ndaj fëmijës, që nuk pret asnjë falënderim prej fëmijës. Atëherë mirësia bëhet pjesë e qenësishme e besimtarit. Ky është kulmi i zhvillimit moral për të. Këto tri faza përbëjnë anën pozitive të zhvillimit moral të njeriut. Pjesa e dytë e ajetit e ndalon njeriun nga tri anët negative, që i rendit nga më pak e dëmshmja deri te më e dëmshmja. Fjala arabe fahsha nënkupton imoralitetin, ligësinë e fshehur, e cila i sjell dëm vepruesit. Fjala munker nënkupton ato të këqija që edhe njerëzit e tjerë mund t'i shohin, i cilësojnë si të shëmtuara dhe i dënojnë, edhe pse ata vetë nuk pësojnë humbje të madhe prej tyre. Kurse dhuna është shkalla më e lartë e ligësisë, me të cilën vepruesi u shkakton dëm dhe dhimbje edhe të tjerëve. Kështu këto tri fjalë të thjeshta mbulojnë ligësinë dhe të keqen në të gjitha format e saj.

Në këtë mënyrë, ky ajet përbën gjithë planin mësimor të përsosmërisë shpirtërore, me ndjekjen e të cilit, njeriu mund të arrijë në nivelin e shtatë, ku zhvillimi i tij përsoset. Njerëzit që janë të zhytur në llumin e ligësive të kategorisë dhunë, duke u munduar kalojnë në baltën e veprës së shëmtuar. Pastaj nga atje, nëse përpiqen mund të dalin për të kaluar në pluhurat e imoraliteteve. Kur pastrohen edhe nga ato, do të gjenden në stepën e drejtësisë. Kur ecin më lart, dalin në lëndinën e mirësisë dhe, nëse përparojnë akoma më shumë, do të mbërrijnë në mirësinë amënore, në një kopsht ku rrjedhin lumenj e burime. Më tej shtrihet vetëm xheneti.¹⁹

¹⁹ “Kurani i Shenjtë arabisht-shqip, me komentim të shkurtër”, “Islam International Publications”, përkthim nga Samad Ahmed Ghorri, botues “Xhemati Musliman Ahmedia i Shqipërisë”, Tiranë, 2023, f. 441, nën ajetin 16:91.

E padukshmja, enigma që na mundon

Kjo përvojë nga bota e padukshme më fuste në meditime dhe shpesh arsyeja ngelej peng në to. U binda se e padukshmja ishte krejt një palosje tjetër e kësaj jete. Nisa ta kërkoj Zotin, Krijuesin, por nga errësira e diturisë në këtë fushë prej së cilës vija, nuk dija si ta kërkoja. Përdora mendjen për ta kërkuar, por ajo më fuste në shumë labirinte të pafundme, dhe në fund dilja prapë si kisha hyrë. Fillova me arsye, por dhe ajo më fuste në disa pyetje të pafundme ku ngelesha peng i vetvetes. Në të gjithë këtë kërkim në gjetjen e Zotit, ishte ndjesia që më qetësonte, që më ëmbëlsonte, që më afronte ngadalë-ngadalë tek një qenie e padukshme me plot mister. Por përpjekja ime drejt një imazhi të padukshëm më vuri në shumë sprova. Testi bëhet shumë i vështirë kur duhet të bindesh për një gjë që nuk e sheh, kur ndeshesh me të padukshmen:

“Qenia e Zotit është e mbërthyer në fshehtësi dhe gjendet mbrapa perdeve të misterit. Mendja njerëzore nuk e zbulon dot atë vetëm me aftësi vetjake, si dhe asnjë argument shkencor a mendor nuk mund të jetë i mjaftueshëm për ekzistencën e Tij, sepse e gjithë shtrirja dhe kufiri i arsyes të përçon vetëm deri këtu se duke përsiatur mrekullitë e gjithësisë, ai të ngjall nevojën e një Krijuesi. Por, ndjeshmëria ndaj një nevoje është tjetër gjë, ndërsa besimi që të shpie deri në atë shkallë është tjetër gjë, kur zbulohet Ai Krijues, nevoja e qenies së të cilit ishte ndier thellë. Meqë metoda e arsyes është e mangët, e paplotë

dhe e dyshimtë, çdo filozof nuk mund të njohë Zotin vetëm me anë të logjikës, madje shumica e atyre që mundohen të njohin Zotin përmes arsyes, përfundojnë duke u bërë ateist, dhe vetëm përsiatja dhe studimi i qiejve dhe i tokës nuk i shërbejnë asgjë”.²⁰

Gjithë jeta e njeriut dhe e qytetërimeve është një përpjekje e vazhdueshme e të dukshmes me të padukshmen. Njeriu, që në fillimet e jetës në këtë tokë dhe që nga lindja ka tentuar dhe tenton të zbulojë gjithmonë atë që nuk e shikon, të ecë drejt misterit me guxim dhe me sakrificë. Është kjo përpjekje e tij që ka shpënë në perfeksionimin e dijes, krijimin e mirëqenies dhe zbulimin e shumë të rejave që ka çuar përpara si mendimin, shkencën, artin dhe qytetërimin në përgjithësi.

E padukshmja është në të gjitha përpjekjet e artit dhe të shkencës. Të gjitha kryeveprat botërore në fushën e artit, që nga: Homeri, Eskili, Leonardo da Vinçi, Shekspiri, Gëte, Bet’hoven, Pikaso etj., janë frymëzuar nga një shkëndijë e padukshme brenda shpirtit të tyre, duke i dhënë njerëzimit kryevepra tronditëse e me vlera të mëdha. Të gjithë këta artistë të mëdhenj nuk e kanë zbuluar dot se nga u erdhi ky inspirim, kjo frymë e padukshme, që nxit për të bërë të tillë monumente të rralla të njerëzimit.

“Edhe para fshehtësisë më të madhe ai (njeriu) sillet me vetëbesim e mendjemadhësi. Ai nuk e sheh enigmën dhe pikërisht këtu vërehet dimensionin kolosal i paditurisë dhe i paragjykitit të tij... E keqja nuk qëndron në përgjigje boshe. E keqja është se bashkëbiseduesi ynë konsideron të ketë dhënë ndonjë përgjigje në përgjithësi, me një fjalë, se eliminon enigmën që është dhe kushti i parë i hulumtimit dhe i arritjes të së vërtetës... Teorinë e përgjithshme të relativitetit e kemi në sajë të faktit se Einsteini (Ajshtajni) pa enigmën aty ku të tjerëve u dukej çdo gjë e qartë.

²⁰ Mirza Ghulam Ahmad, “Ruhani Khazain”, vëllimi 22, “Hakikatul Uahji”, Londër 1984, fq. 120.

Më në fund, qëllimi i tërë i artit, i filozofisë dhe i religjionit është që njeriut t'ia përkujtojnë enigmat, fshehtësitë, pyetjet; ky është zgjimi i vetëdijes sonë, mbase jo gjithmonë në drejtim të diturisë e të njohjes, porse kah shndërrimi i paditurisë sonë, për të cilën s'jemi të vetëdijshëm, në padituri për të cilën jemi të vetëdijshëm. Dhe ky fakt përmban atë dallim të pakufishëm që e ndan të marrin nga i urti.

Në këtë pikë lidhen religjioni e meditimi. Është gjendja kur pajtohet fryma. Injorimi i fshehtësisë është njëri nga aspektet e rëndësishme të ateizmit praktik. Jeta e njeriut-masë karakterizohet me mungesën e meditimit. Ky tip njeriu nuk sheh gjëkundë enigma, fshehtësi. Ai nuk habitet, nuk mrekullohet, nuk ndjen frikë para të panjohurës. Me një fjalë, ai s'jeton me frymën”.²¹

E gjithë përpjekja e shkencës është përpjekje për zbulimin e së padukshmes që nga eksperimentet e vogla e deri tek ato më gjigantet. Pa këtë përpjekje, ne do të ishim sot pa këtë teknologji, do të ishim pa këtë komunikim, do të ishim pa këtë zhvillim të mjekësisë, do të ishim pa shfrytëzimin e energjisë, nuk do të dinim asgjë mbi gravitacionin dhe energjinë atomike, mbi ligjet e gjithësisë, do të ishim pa dijen e qelizës dhe elektronit, pa gjenetikën dhe astronominë, pa jetën virtuale, pa kompjuterin dhe celularin... Shkenca është një produkt i së padukshmes, është maja e shpatës e përpjekjes njerëzore për grisjen e perdes së të padukshmes.

Sikur të krijohet mundësia dhe njeriun, që ka jetuar jo shumë, por treqind vjet më parë, ta zgjonim nga varri dhe t'i bënte një vizitë në këtë botë që ne jetojmë. Ai do të gjendej para një të papriture të madhe, do të shikonte gjëra që nuk i kishte parë asnjëherë, si: teknologji e

²¹ Alija Izetbegović, “Islami ndërmjet Lindjes e Perëndimit”, botimi i pestë, e përktheu nga boshnjakishtja: Eqrem Kryeziu, botues: “Logos-A”, Shkup 2009, fq. 53-54.

pakonceptueshme, ndërtime madhështore të larta, makina, trena, avionë, mjete të komunikimit, televizor, radio, telefona, kompjuterë. ... Ai, për një çast, do të mendonte se ishte në një ëndërr të bukur, pasi në kohën kur ai ka ikur nga kjo botë nuk ka patur as makina, as avionë, as televizor dhe as celular, as kompjuterë, as ndërtime shumëkatëshe, as fabrika, uzina, spitale, porte dhe aeroporte. Mund të përmendim në pafundësi edhe shumë gjëra të tjera, që për këtë njeri do të ishin një habi e vërtetë. Pra, thjesht këto kanë qenë të padukshme në periudhën kur ai ka jetuar.

Përshtuam gjithë këtë udhëtim imagjinar për të treguar se e padukshmja për një brez është e dukshme, sepse spiralja e gjithë kësaj jete është udhëtim drejt të padukshmes. Ne vijmë në këtë botë nga e padukshmja, kërkojmë gjithë jetën të zbulojmë të padukshmen dhe vdesim duke shkuar drejt të padukshmes.

Shpesh qenia njerëzore lëviz në një absurd bosh, brenda ciklit të një shoqërie që shumë pak beson tek e padukshmja, pavarësisht se shumë të panjohura pa i parë i ka pranuar, si: gravitetin, elektromagnetizmin, lëvizjen e valëve elektromagnetike, rrezatimin, atomin dhe qelizën, shpirtin, egon, dashurinë, dhimbjen etj. Sot, kur teoria kuantike ka pushtuar mendjet e fizikanëve, studiuesve dhe filozofëve, përherë e më tepër po hiqet dorë nga ideja mbi nocionin tradicional të materies, që ajo është e prekshme, e dukshme, konkrete dhe e ngurtë, duke kaluar në nocionin e ri se materia themelore nuk është e dukshme, ajo përbëhet prej grimcave dhe valëve që mund të kuptojmë cilësitë dhe natyrën e tyre me mundim e që i afrohet më shumë shpirtit sesa materies. Pak nga pak po kuptojmë që realja është e mbuluar me një vello, është e paarritshme dhe mezi perceptojmë hijet e tipareve të saj.

Fjalët e para kur fillon ta lexosh Kuranin e Shenjtë janë: “*Me emrin e Allahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëbërësit*”, pra i drejtohesh të padukshmes. Ky fenomen është prezent gjatë tërë leximit të tij, madje që në fillim ai vë një kusht:

*Ky është Libri. Nuk ka mëdyshje në të. Është udhëzim për ata që kanë druajtje, që besojnë në të padukshmen ...”.*²²

Të kuptuarit e të vërtetës është enigma që ka mbërthyer njeriun që nga krijimi. Raporti iluzion ~ e vërtetë është dhe sot në kulmet e shkencës dhe të filozofisë, një debat i pafundmë. Shkenca detyrën kryesore ka patur të heqë iluzionin e të zbulojë të vërtetën, të heqë vellon e misterit e të hamendësisë. Në fillim, njeriu mendonte se toka ishte qendra dhe dielli rrotullohej rreth tij. Kjo ishte iluzion. Shkenca më vonë e vërtetoi se toka rrotullohet rreth diellit. Ne dukemi sikur nuk lëvizim. Kjo është iluzion. Shkenca sot ka zbuluar se ne ecim në hapësirë me disa dhjetëra kilometra në sekondë:

*“Ti sheh malet dhe mendon se ato janë të palëvizshme, kurse ato po lëvizin sikur lëvizin retë. Është mjeshtëria e Allahut, i cili nguliti fort çdo gjë. Pa dyshim, Ai është i Gjithinformuar për atë që bëni ju.”*²³

Ne shikojmë hapësirën diell ~ tokë dhe e konsiderojmë një boshllëk. Por shkenca ka vërtetuar se është një fushë si një rrjet ku forca gravitacionale e forca të tjera mbushin këtë boshllëk. Ne qëndrojmë mbi dy këmbë, por nuk e dimë se qëndresa është forca tërheqëse e tokës. Ne shikojmë qiellin si hapësirë mbi ne dhe nuk e dimë që ai është çatia jonë mbrojtëse me shtresat e padukshme që mbështjellin tokën ku meteorët gjigantë shkrihen sa e përshkojnë atë. Ne shikojmë materien që na rrethon, por nuk kuptojmë se tulla fillestare e kësaj materie është një grimcë në pafundësi e vogël, gati si valë, shumë e

²² Kurani i Shenjtë, 2:3-4.

²³ Kurani i Shenjtë, 27:89.

lëvizshme në një boshllëk gjigant midis bërthamës dhe hapësirës që e rrethon, që vetëm fizika kuantike e shpjegon. Ne shikojmë një film dhe jetojmë si në një realitet iluzion me plot emocione, kur e dimë që janë vetëm valë që lëvizin në hapësirë. Ne jetojmë në këtë jetë dhe harrojmë që kjo jetë është një iluzion, një përjetim mashtrues në një kohë zero para përjetësisë. Kurani i Shenjtë pohon:

“... jeta e kësaj bote është vetëm një përfitim i përkohshëm (dhe) mashtrues.”²⁴

Pjesa më e madhe e njerëzve udhëhiqen nga egoja, instinktët, epshet, pasionet duke i kthyer në zot. Njerëz të shumtë mendojnë se rruga e vërtetë është rruga e realizimit të dëshirave, feja thotë të kundërtën, është përsosja shpirtërore duke adhuruar Krijuesin.

“A ke parë atë që dëshirën e vet e bën idhull?”²⁵

Njerëzit harrojnë se e vërteta është nënshtrimi para Zotit. Ne e jetojmë, e shikojmë të dukshmen që është një iluzion i së padukshmes që është e vërteta. Pjesa më e madhe e njerëzve nuk e kuptojnë që e vërteta është Zoti. Ne jetojmë dhe vdesim kryesisht në një botë iluzive, bëjmë një jetë të gënjeshtërt, krijojmë ide iluzive, shkojmë drejt të pavërtetës, pra drejt errësirës. Neuroshkencëtari amerikan i ditëve tona, Donald Hoffman, thotë:

“Realiteti që ne vështrojmë është iluzion dhe se mendja jonë fsheh realitetin e vërtetë, sepse ky realitet do të ishte i papërballueshëm për qenien njerëzore.”²⁶

Paradoksi më i madh është se ne analizojmë procesin e së padukshmes me mjetin më të padukshëm që është mendja. Mendja është mjeti

²⁴ Kurani i Shenjtë 57:21.

²⁵ Kurani i Shenjtë, 25:44.

²⁶ Sajti: https://www.ted.com/talks/donald_hoffman_do_we_see_reality_as_it_is qasja e fundit: 25.10.2019, ora: 20:05.

që ne përdorim për të lidhur gjërat e dukshme me ato të padukshme në kohën dhe vendin e duhur. Kështu nëse shikojmë se një mollë bie nga pema, ne shikojmë mollën, por jo forcën tërheqëse të tokës që e tërheq atë. Mendja është ajo që e bën këtë lidhje midis të dukshmes dhe të padukshmes. Mendja është çelësi që na shpie në portat e të panjohurave, të padukshmeve.

Në raportin midis trupit dhe shpirtit, njeriu i kushton shumë rëndësi të dukshmes, pra trupit, duke harruar se ai është veshja, mbështjellja, korniza, ndërsa njeriu është personi i vërtetë, shpirti, uni që komandon gjithçka. Ai është krejt i padukshëm, por është qenia e vërtetë jona. Pra, ndodhemi para absurdit kur një gjë që ka një shtrirje në hapësirë dhe kohë jo më tepër se 90 vjet siç është trupi, kujdesemi kaq shumë për të sa kapërcejmë çdo cak, ndërsa për atë që jeton dhe do të jetojë në përjetësi, që është shpirti dhe qenia jonë e padukshme, nuk i kushtojmë fare rëndësi. Sikur qenia njerëzore të meditojë mbi të padukshmen do të kuptojë se në tërësinë e saj është shumë herë më me vlerë se e dukshmja. Kujtojmë këtu: Zotin, përjetësinë, engjëjt, ajrin, gravitetin, shpirtin, fushat elektrike dhe elektromagnetike, gjenin, atomin, mendjen, rrezatimin...

Të gjithë profetët nuk i kanë kuptuar, pasi ata flisnin për të padukshmen. Prandaj dhe turma i thërriste “të çmendur”, “të marrë”, “të kapur nga djajtë”, ndërsa kur shikonin mrekulli prej tyre, u thoshin magjistarë. Sa i mundimshëm paska qenë misioni i tyre që të flisnin për të padukshmen! Kur profeti Muhammed^{as} u foli mekasve për mbretërinë qiellore dhe botën e përtejme, që të gjithë qeshën me të madhe. Ata, jo vetëm që filluan të tallehin me të, por edhe ta ofendonin, duke hedhur plehra mbi të. Në Kuranin e Shenjtë, në kapitlen e tetëmbëdhjetë me radhë “El-Kehf (Shpella)” tregohen tri histori, të cilat arsyeja jonë nuk i koncepton dot pasi janë jashtë ligjeve natyrore, por në esencë aty flitet për të padukshmen.

E thamë më sipër që Kurani përfshin gjithçka. Nuk ka dije të mos ketë përgjigje në të. Ai është burimi i së vërtetës. Njeriu mban brenda vetes së tij misterin, enigmën për të njohur këtë botë dhe veten e tij. Sa më shumë që ai njeh botën, tenton të njohë dhe veten, dhe sa më shumë që njeh veten e tij, i afrohet edhe më shumë Krijuesit. Pra, enigma, e cila është mbjellë brenda vetes sonë, mbin e zhvillohet me moshën dhe kushtet që njeriu kulturohet, kur ai arsimohet e kupton jetën. Rruga për të zbuluar enigmën është bindja e plotë se ka një Krijues dhe ky Krijues është universal, i Gjithëdijshëm, Gjithëpërfshirës, Zotërues i gjithçkaje në qiej dhe tokë. Por, Ai është i Padukshmi, Dritë mbi dritat, siç thotë Kurani i Shenjtë. Nëse një njeri e pranon këtë Krijues, ai ka zbuluar enigmën e jetës dhe në duart e tij ofrohen çelësat e së padukshmes. Ai largohet nga iluzioni dhe nga e pavërteta, duke njohur vetëm të vërtetën.

Për të arritur këtu duhen përpjekje, guxim, durim, fat e dituri. Kjo lëvizje për ta zbuluar, pranuar dhe takuar Krijuesin, ngjan me përpjekjen që bën anija kozmike për t'iu shkëputur forcës tërheqëse të tokës, deri sa del në hapësirë. Kur njeriu shkëputet nga tërheqja tokësore, ai lundron i lumtur në hapësirën e së vërtetës absolute. Këtë përpjekje mund ta paraqesim me një piramidë të ndarë në tri nivele:

Niveli i parë përfshin nisjen dhe përpjekjen e njeriut në formën natyrore të tij. Kjo përpjekje është e lidhur ngushtë me jetën tokësore, si: plotësimi i nevojave dhe instinkteve, prirja për pasuri, fëmijë, famë, mburrje dhe kënaqësi, ku tërheqja tokësore është maksimale. Në këtë nivel është shumica e njerëzve. Ata që nuk e kalojnë nivelin e parë, mbeten nën ndikimin e tokës dhe nuk dalin prej saj.

Niveli i dytë përfshin njerëzit që dolën nga niveli i parë. Ata që e kanë kuptuar raportin e tyre me Krijuesin dhe vazhdojnë të ngrihen moralisht. Por ka nga ata që nuk e kalojnë këtë nivel dhe bien pre e tërheqjes së tokës dhe ka të tjerë që kalojnë në nivelin e tretë dhe të

fundit, ku njeriu është i lidhur ngushtë me Krijuesin dhe është gati për të kaluar në përjetësi.

Kushti kryesor që duhet të realizojë qenia njerëzore për **nivelin e tretë** në këtë botë është besimi tek e fshehta, e padukshmja dhe bindja e thellë në përjetësi. Vetëm ata që janë plotësisht të bindur mbi botën e përtejme, bëjnë shkëputje në oqeanin hapësinor pa ndikimin e tërheqjes tokësore, duke iu përkushtuar tërësisht udhëtimit drejt Krijuesit të Madhëruar. Kurani, kur u drejtohet të gjithë njerëzve, i thërret me shprehjet: “*O ju njerëz!*” ose: “*O popull!*” që i takon nivelit të parë, ndërsa nivelit të dytë i drejtohet me shprehjen: “*O ju që besuat!*”, ndërsa nivelit të tretë i drejtohet me shprehjen: “*O robërit e Mi!*”, pra ata që i janë nënshtruar plotësisht Zotit të Madhëruar.

Nëse do të bënim një krahasim: ne kemi hipur në një anije kozmike me emrin “Tokë”, e cila lëviz 29.8 km/s në hapësirë. Të gjithë janë të lirë në këtë anije dhe kanë kushte të përsosura, si: ajër, ujë, ushqim, fruta, dritë, ekuilibër (imagjinoni se sa miliona dollarë harxhojnë njerëzit për përgatitjen e një anijeje kozmike që nisat për në hapësirë dhe me sa vështirësi sigurohen të gjysmuara kushtet e jetesës për tre a katër persona), dhe liria jonë është e kushtëzuar me dy rrugë: të sillesh sipas dëshirës e qejfit, ose të ndjekësh udhëzimet e Krijuesit me qëllimin final përfitimin e përjetësisë që është finalja e finaleve të të gjithave të padukshmeve. Pra, ne si njerëz jemi krijuar me vullnetin e lirë në zgjedhje, kur gjithçka në qiell e në tokë është e nënshtruar ndaj Krijuesit, përfshi dhe engjëjt. Çfarë grade e lartë për njeriun, por dhe sprovë e rëndë! E dhimbshme që njeriu nuk është mirënjohës për këtë të vërtetë!

Shpesh më bëjnë pyetjen: “*Kush e ka krijuar Zotin?*” Është një pyetje naive, së cilës unë i përgjigjem shkurt: Zoti është shkaku i të gjitha shkaqeve. Mendja njerëzore nuk ka kapacitetin e duhur

që ta imagjinojë atë, është njësoj si unë të të them ty: “*Më koncepto pafundësinë e hapësirës që është një aksiomë e pranuar nga shkencat*”, ose “*Më thuaj si e koncepton fillimin e kohës, si e përfytyron pafundësinë?*” Po Ai që e ka krijuar pafundësinë si mund të konceptohet nga mendja jonë?!

Në një shpallje të Profetit të Islamit Muhammedit^{sav}, Allahu i Lartmadhëruar i thotë:

“Unë isha një thesar i fshehur. Kam dëshiruar të njihem, andaj e kam krijuar njeriun”. (el-Axhluni)

Pra, qëllimi i njeriut është ta zbulojë këtë thesar që quhet Zot.

Dy janë rrugët kryesore që të çojnë te ky thesar. E para, feja, e cila zbulon ligjësitë shpirtërore nëpërmjet shpalljeve, inspirimeve, ëndrrave të vërteta, lutjeve dhe ndjenjave. E dyta, shkencat, e cila zbulon ligjësitë e lëndës duke grisur perdet e së padukshmes, nëpërmjet dijes, eksperimentit dhe zbulimit. Ndërsa feja e ka marrë të gatshme, shumë përpara në kohë, rrugën për te Thesari, shkencat vetëm në këto pesëqind vjet e ka zbuluar me studime dhe eksperimente këtë Thesar, por pa u bindur plotësisht. Ajo është mjaftuar me mrekullitë, fuqinë dhe bukurinë e botës lëndore.

Në kërkim të këtij thesari, që quhet Zot, midis dy rrugëve shpesh ka një përplasje për të marrë monopolin e së vërtetës. Një herë pretendon njëri dhe një herë tjetri. Kjo përplasje shpesh sjell inkuizicion dhe herë braktisje ose të religjionit, ose të shkencës, pa kuptuar se në fund këto dy rrugë të çojnë te Krijuesi. Por, ndërsa feja e pranon direkt Krijuesin, shkencat kërkon eksperiment. Në pamundësi të krijimit, por vetëm të zbulimit, përpjekjet e saj të fundit në zbulimin e themeleve të materies e kanë afruar shumë në pohimin e plotë të këtij Thesari që quhet Zot, duke hasur në vështirësinë e kufirit grimcë-valë e të indeterminizmit. E rëndësishme është ta gjejmë

BUJAR RAMAJ

këtë thesar dhe të bëhemi të Zotit, siç thotë Imami i Kohës:

“Nëse bëheni të Zotit, dini se Zoti është juaji. Zoti është një thesar i bukur. Çmoheni Atë, sepse Ai është Ndihmësi juaj në çdo hap të jetës. Pa Atë, ju jeni asgjë dhe as planet dhe mjetet tuaja nuk mund të bëjnë ndonjë gjë”.²⁷

I lumtur është ai që përpiqet ta gjejë këtë Thesar të fshehur që e ka emrin Zot.

²⁷ Mirza Ghulam Ahmad, “Kashti-e Nuh”, “Ruhani Khazain”, vëll. XIX, fq. 21-22.

Libri tronditës

Kështu ngadalë-ngadalë nisa të meditoja tashmë për shumë gjëra të dukshme, por edhe të padukshme. Krahas librave të tjerë, fillova të lexoja edhe libra me përmbajtje fetare. Diskutoja me shumë miq tashmë jo vetëm për letërsinë, filozofinë, artin, shkencën, politikën, por edhe më gjerë, sidomos për Krijuesin. Unë kisha lexuar shumë libra, madje leximi ishte pasioni im kryesor gjatë gjithë jetës sime. Kjo më bëri më hulumtues për të kërkuar dituri në religjion, që me thënë të drejtën, për vetë rrethanat e jetesës në periudhën e diktaturës komuniste. ishin pothuajse shumë të kufizuara.

Nisa të lexoja Biblën. Në fillim, Ungjillin, i cili më tërhoqi dhe më befasoi. Më vonë lexova Dhiatën e Vjetër. Një ditë, një mik, me të cilin diskutonim për shumë probleme, më pyeti: *“A e ke lexuar Kuranin?”*

“Jo, kam një kopje në shtëpi, por nuk i kam kushtuar rëndësi”, – iu përgjigja unë.

“Lexoje”, – më tha, – *“pasi ai i vërteton dhe përmban si Ungjillin dhe Dhiatën e Vjetër dhe ai është një rikthim te feja e babait të profetëve, Abrahamit”.*

Para se të nisja të lexoja Kuranin brenda vetes ndjeva një dëshirë dhe kënaqësi. Më dukej se do të zbuloja një mister që më mundonte prej disa kohësh. Kurani është jetë dhe jo literaturë. Prandaj, vështirësitë largohen sapo e vështrojmë këtë libër, jo vetëm si një

mënyrë e të menduarit, por si një mënyrë e të jetuarit. Ai është një sistem i habitshëm letrar, ligjor, moral, shkencor, abstraksion, alegori, matematikë, e mbi të gjitha fetar, i pamundshëm në të krijuar, i pamundshëm për ta kundërshtuar, i pamundshëm për ta imituar, një këshillë dhe paralajmërues për të gjithë.

Që të lexosh këtë libër, më së pari duhet një përgatitje shpirtërore, sepse në leximin e parë mund të të duket një mospërputhje midis arsyes dhe problemit që trajtohet në Kuran. Duke qenë se ky libër është një zbulesë hyjnore, në të ka përshkrime, të cilat i kërkojnë lexuesit, përveç arsyes, edhe ndjesi shpirtërore, pasi i takojnë një rrafshi përtej së padukshmes. Ky çelës jepet me dëshirën e Zotit nëpërmjet një inspirimi të veçantë. Por, kur ky inspirim pushton vetëdijen tonë, kënaqësia që merr nga ky libër është e paperceptueshme.

Ai është një libër, që nuk mundesh ta lexosh me thellësi, nëse nuk ke zbuluar kodin dhe sistemin e kuptimit të tij. Por, kur arrin të futesh me kënaqësi në thellësitë e tij, kënaqësia dhe drita që merr është një habi, një qetësi e ëmbël, gati-gati si një dehje nga lumturia. Asnjë libër tjetër nuk ma kishte falur këtë ndjesi. Ose më kishte dhënë ndjesi të përkohshme, por e pamundur ta lexoja prapë. Ndërsa Kuranin mund ta lexosh disa herë, mund ta lexosh gjithë jetën. Dhe sa herë ta rilexosh, kuptimi dhe kënaqësia rritet pa mbarim.

Shumë miq më thonë: *“Kur nisim ta lexojmë Kuranin, ai na lodh, nuk e kuptojmë, thjesht e nisim, por nuk e lexojmë”*. Ky është një mister. Por, me kalimin e kohës, kam kuptuar që ky libër ka disa rregulla për ta lexuar dhe kuptuar. Ndoshta duhet një autorizim hyjnor për ta kuptuar. Kjo është e shkruar në këtë libër:

“Kur ti reciton Kuranin, Ne bëjmë një ndarje të fshehtë mes teje dhe atyre që nuk besojnë në ahiret (botën e përtejme).”²⁸

²⁸ Kurani i Shenjtë, 17:46.

Kjo do të thotë se ata, që nuk besojnë në botën e përtejme, kanë një perde të padukshme, e cila nuk u jep mundësinë e kënaqësisë dhe kuptimit të tij. Pra, është ai rrafsh i asaj bote përtej së padukshmes që nuk e kapim dot me arsye. Mbi të gjitha duhet ta fillosh (leximin e Kuranit) pa asnjë paragjykim, me qëllimin e mirë, me dëshirë dhe duke kuptuar e respektuar disa kode të tij.

Habia (Veçantia) e këtij libri është se ai përngjan me një ndërtesë, ku mbahen thesaret madhështore, por që të futesh në këtë ndërtesë duhet të zbatosh disa kode matematikore dhe të plotësosh disa kushte, ose e thënë sot me gjuhën e kibernetikës: fjalëkalime, kode, çelësa. Në fakt, nga përvoja njerëzore sidomos e dijetarëve dhe e shkencëtarëve të mëdhenj, zbulimi i mistereve, i sekreteve, i ligjësisve të realitetit, si fizik edhe spiritual, nuk është gjë tjetër, por deshifrimi i kodeve të fshehura dhe vënia e tyre në praktikë. A nuk është gjuha e folur dhe shkrimi një kod i përbërë nga shkronjat? A nuk është matematika një kod numrash e aq më tepër që misteri i kombinimit të numrave vazhdon akoma, sidomos i numrave të papjesëtueshëm, siç është 7, 11, 17, 19. Ose misteri i π ,²⁹ ose raporti (mesi) i artë 1.618 që është kodi i harmonisë në thellësi e gjerësi të materies dhe fenomeneve? A nuk është tabela e Mendelejevit një kod? Po notat muzikore? Po kodi gjenetik apo gjurmët e gishtave? Shembuj me radhë mund të përmendim në pafundësi. E gjithë përpjekja jonë është zbulimi i kodeve, prandaj dhe përpjekjet e fundit të shkencës për të kuptuar gjithësinë dhe grimcën më të vogël është përpjekje e kuptimit të kodeve të tyre. Kurani dhe gjithë librat hyjnorë kanë të fshehur kodin e të kuptuarit të tyre.

²⁹ Numri π (pi) fillimisht është përkufizuar si raporti i perimetrit të një rrethi me diametrin e tij, tani ai ka përkufizime të ndryshme ekuivalente dhe shfaqet në shumë formula në të gjitha fushat e matematikës dhe fizikës. Afërsisht është e barabartë me 3.14159.

Si parantezë po ju prezantoj me një zbulim të rastësishëm që mund të jetë dhe një trill i mendjes sime. Le ta marrim si një humor numerologjik ose si një gjetje interesante të numrit 11. Kjo më intrigoj ta studioja më thellë, duke më futur në kufijtë e reales dhe të së magjishmes, midis numerologjisë dhe fakteve, midis lojës dhe të vërtetës.

Planeti u habit me ngjarjen trishtuese, terrorizuese dhe shokuese të 11 shtatorit 2001 mbi qendrën tregtare në SHBA. Të dyja kullat përbënin numrin 11; më 11 mars 2004 ndodhi goditja e sulmit terrorist mbi trenat në Spanjë; më 11 korrik 2006 sulmi terrorist mbi trenat në Mumbai të Indisë; më 11 korrikun e 1995-s ndodhi pushkatimi i mbi 8000 myslimanëve në Srebrenicë të Bosnjë- Hercegovinës; më 11 mars 2011 në Japoni ndodhi tërmeti shkatërrimtar dhe cunami. Partia Komuniste e Shqipërisë është shpallur realisht më 11.11.1941, pas tri ditë debatesh në grupet komuniste në Tiranë; çlirimi i Shqipërisë u shpall më 29 (2+9=11).11.1944 (numri 44 pjesëtohet me 11). Republika Socialiste u shpall më 11 janar 1945; diktatori Enver Hoxha fitoi në Plenumin e 11-të 1948-s, duke ndëshkuar të gjithë kundërshtarët; Enveri nisi luftën për zhdukjen e elitës komuniste, në fushat e kulturës, ushtrisë, politikës me festivalin e 11-të të Radio Televizionit të Shqipërisë në fillim të viteve '70-të; diktatori vdes më 11 prill 1985 duke mbajtur pushtetin fiks 44 vjet (1941-1985), numër ky që pjesëtohet me 11, dhe vdiq në moshën 77-vjeçare (numër që pjesëtohet me 11).

Në Kuranin Fisnik, kaptina me numrin 11 quhet "*Hud*", e cila trajton kujtesën për të gjitha ndëshkimet kryesore apokaliptike, që Zoti i ka dërguar racës njerëzore që nga krijimi i saj, për shkak se krijuan kaos dhe çrregullim në tokë, u bënë mizorë dhe u dhanë pas kënaqësive të shfrenuara, u bënë mëkatarë. Në Kuran, numri 11 përmendet vetëm një herë, në ëndrrën e Profetit Jusuf (Jozef) për 11 yjet, ose

11 vëllezërit e tij, që të kapur nga demonët dhe zilia e fusin në pus për ta mbytur vëllanë e vogël (Jusufin), por e shpëton vetëm kujdesi i Zotit. Dhe, më së fundi, habia e magjisë së lojës së futbollit që sot ka marrosur pothuajse tërë globin. Kjo lojë përbëhet nga 11 lojtarë dhe ndëshkohen nga penallti që i ka 11 metra. Sot kjo lojë është magjia e tregut më të madh botëror, të miliarda njerëzve që e ndjekin dhe miliona që humbasin ose fitojnë në bastet sportive. Humbja në bastet sportive, pra i ashtuquajtur *“bixhozi më i zi”* është bërë sot mallkim për miliona njerëz në botë, që humbasin shtëpitë, familjen e një pjesë shkojnë deri në vetëvrasje. Pra, numri 11 na paraqitet si numër i ngarkesës djallëzore, i magjisë, i zilisë, i punës së djajve dhe shenjë ndëshkimi. A mundet që terroristët, të cilët kryejnë këto akte më datën 11, t’i dinë apo të kenë lidhje me magjinë e numrit 11, apo është krejt e rastësishme? Le ta konsiderojmë historinë e numrit 11 një trill të mendjes sime. Zoti e di më mirë.

Shumë nga pohimet e Kuranit, që në kohën e zbritjes së tij ishin “jashtë ligjësive të natyrës”, më vonë janë vërtetuar nga shkenca ose teknologjia e avancuar.

Për shembull, Kurani na inkurajon për lutje, për të cilën vazhdimisht pohon se ajo ndikon, pa qenë të pranishme mjetet materiale. Nëse lutja pranohet, me vullnetin e Zotit krijohen mjetet që shkaktojnë pranimin e saj. Por, lutësi nuk ka ndërhyrë fizikisht në asnjë grimcë të natyrës. Si mund të kenë marrë sinjal vallë grimcat në natyrë? Natyrisht, Krijuesi i tyre u dërgoi sinjale. Por, në ç’mënyrë, vallë? Sot shkenca ka vërtetuar që ekziston edhe komunikimi kuantik. Siç është fenomeni entangled për komunikimin e grimcave me shpejtësi të madhe në çdo distancë në tokë e në gjithësi.

Kështu, edhe mrekullitë që janë përmendur në Kuranin e Shenjtë, duke iu referuar Profetëve të ndryshëm, mund të jenë ligjësitë e

natyrës në nivel kuantik, për të cilat ata Profetë, me dijen që u dha Zoti, profetizuan përpara popujve të tyre. Kështu, ky nivel kuantik është me ndërhyrje hyjnore. Kjo e bën Kuranin të pamundur për ta krijuar e ndryshuar, informacion që i takon fushës kuantike ose thelbit të gjërave dhe fenomeneve.

Kurani është një kod kryesor më vete, në të cilin fshihen kode të pafundme. Mbi të gjitha në Kuranin e Shenjtë, nëse do të thelloheni në dije, aty gjendet kodi i njohjes së gjithësisë dhe të jetës, që kur e kupton mrekullohesh dhe nuk lodhesh së lexuari dhe së kuptuari. Ndoshta Krijuesi e ka ndërtuar të tillë që, mendja njerëzore të thellohet në botën dhe fenomenet që e rrethojnë, prandaj shpesh në Kuran porositet se këtë e kuptojnë ata *që meditojnë mbi krijimin, që thellohen në dije, që zbërthejnë shenjat Tona...* Po marrim shembullin e ujit, që është baza e jetës:

“Ata që mohuan a nuk e kanë parë se qiejt dhe toka kanë qenë të mbyllura dhe Ne i hapëm ato dhe çdo gjë të gjallë krijuam përmes ujit?! A nuk besojnë?!”³⁰

Në këtë thënie fshihet historia e krijimit të universit (Big Beng), duke u nisur nga grimca, krijimi i planeteve, tokës, e deri te krijimi i ujit, krijimin e çdo gjëje të gjallë dhe jetës, zbulime këto që shkenca e ka zbuluar në shekujt e fundit. Kurani, duke evidentuar se uji krijoi të gjitha gjallesat dhe bimësinë, na mëson se nga uji u krijua jeta dhe nga jeta, njeriu.

“Sigurisht, Ne e krijuam njeriun prej sperme të përbërë, (që) Ne ta provojmë atë. Ndaj e bëmë dëgjues (dhe) shikues.”³¹

³⁰ Kurani i Shenjtë, 21:31.

³¹ Kurani i Shenjtë, 76:3.

Pra, nga një pikë uji e përbërë, një përbërje e dy gameteve ku janë të gdhendura ADN-të, ekzistenca e Zotit, skema e formimit të njeriut dhe të gjithë sistemeve të tij, që nga truri e deri te sistemi imunitar, përfshirë edhe vetëdijen, që ne ta perceptojmë këtë botë, nëse nuk ka ujë, s'ka jetë, s'ka perceptim, universi bëhet pa kuptim.

Kurani i Shenjtë, me një dije të thellë, na tregon se si u krijua uji, sistemi i tij ciklik, zbritjen e tij me masë në formë shiu, rezervimin në tokë, avullimin, krijimin e reve që mbartin ujin dhe zbritjen prapë në formë shiu, pamundësinë tonë që ta rezervojmë atë në kohë të gjatë.

“Dhe dërguam erërat e ngarkuara (me ujë), zbritëm ujë prej qiellit dhe jua sollëm për të pirë. Ju nuk mund ta rezervonit atë.”³²

Nëse ke vendosur të lexosh Kuranin, duhet të përdorësh një kod mbrojtës, një fjalëkalim për të parandaluar ndërhyrjen e dreqit që shkakton lodhje të syve e që heq dëshirën për ta lexuar. Formula për t'u mbrojtur nga kjo ndërhyrje është shprehja: *“Eudhu bil-lahi minesh-shejtanirr-rraxhim”*, që do të thotë: *“Kërkoj mbrojtjen e Allahut nga shejtani i mallkuar”*. Pastaj lexon fjalëkalimin që fillon Kurani *“Bismil-lahirr-rrahmanirr-rahim”* që në arabisht ka vetëm 19 shkronja, por që, pasi u lirove nga djalli, të merr nën mbrojtjen e të Gjithëmëshirshmit. Kjo shprehje kuranore është një kod që shërben si çelësi i derës së parë për t'u futur në këtë ndërtesë të thesarit madhështor, pa qenë i ndikuar nga ndërhyrjet djallëzore.

Pra, pasi ke thënë fjalëkalimin *“Bismil-lahirr-rrahmanirr-rahim”*, që është porta e parë për t'u futur në këtë libër, kalon në kapitullin e parë të tij, që është një kod tjetër me numrin 7, që për habinë tonë titulli i këtij kapitulli e ka emrin *“El-Fatiha (Çelësi)”*. Surja e parë

³² Kurani i Shenjtë, 15:23.

në Kuran është matematikisht e hartuar në atë mënyrë që sfidon dhe ndal matematikanët më të mëdhenj në botë. Tash e çmojmë faktin që, kur e recitojmë kaptinën e parë “*Celësin*” gjatë lutjeve tona të përditshme, diçka ndodh në gjithësi, duke na vendosur në kontakt me Krijuesin tonë. Rezultati është një ndjesi lumturie e përsosur. Ky kapitull ka shtatë rreshta dhe është kuintesenca e gjithë Kuranit. Gjatë recitimit me sinqeritet të këtyre vargjeve, ndoshta ndodh një fenomen kozmik, një lidhje e qenies njerëzore me elementët marrës të Zotit. Sigurisht, nëse lutjet thuhën me shumë sinqeritet dhe përkulje para Zotit, ato nisin të realizohen. Ndoshta ky fenomen kozmik ka të bëjë me ndonjë ndërthurje të shtatë rreshtave që ka ky kapitull me shtatë qiejt që përmenden në Kuran, të shtatë vrimave marrëse-dhënëse që kemi në kokë (sytë, veshët, hunda dhe goja), ose: dy sy, dy veshë, dy vrima hunde dhe goja. Pasi e kemi bërë këtë kalim të koduar, pra të kaptinës “*El-Fatiba*”, hyjmë në sallën kryesore të ndërtesës kuranore, në të cilën ndodhen xhevahiret e diturisë, që në fillim të kësaj kaptine³³ të parashtrohet një kontratë, ku lexuesit i diktohen gjashtë kushte, të cilat janë:

- Kurani është libër që s'ka dyshim në të;
- Të besuarit në të fshehtën, të padukshmen;
- Kryerja e lutjeve të përditshme, namazi;

³³ Kurani i Shenjtë, kaptina El-Bekare, 2:1-6:

“Me emrin e Allahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëbërësit.

Elif.Lam.Mim. (Unë jam Allahu, më i Dijshmi).

Ky është Libri. Nuk ka mëdyshje në të. Është udhëzim për ata që kanë druajtje, që besojnë në të padukshmen, falin namazin dhe shpenzojnë nga çdo gjë që Ne u kemi dhënë; që besojnë në atë që të është shpallur ty dhe në atë që është shpallur para teje dhe edhe ahiretin e besojnë bindshëm.

Pikërisht këta janë në udhëzim prej Zotit të tyre dhe pikërisht këta janë të suksesshmit.”

- Dhënia nga çdo gjë që ke (pasuri, fitim, dituri);
- Besimi në Kuran dhe në të gjithë librat hyjnorë që kanë ardhur, si: Tevrat (Tora), Zeburi (Psalmet), Inxhili (Ungjilli);
- Bindja plotësisht për ekzistencën e botës së përtejme, përjetësisë.

Nëse nuk e nisni leximin duke pasur parasysh këto kushte, atëherë do të jeni në dyshim të vazhdueshëm për atë çka lexoni. Ky është një fenomen tjetër që ndodh, për ata që nuk zbatojnë këto kushte dhe si pasojë, ka lodhje dhe moskuptim gjatë leximit.

Nëse i zbatoni kushtet, atëherë e kuptoni se Kurani është një sistem rregullues i të gjithë njerëzimit për ta ngritur atë nga nivelet e ulëta natyrale, në nivelet e larta spirituale. Është një urtësi e pafundme ku njeriu gjen referenca të pafundme të diturisë dhe kupton pse ka ardhur në këtë botë, ç'rol ka në këtë gjithësi, cili është misioni i tij në këtë jetë dhe si duhet të sillet dhe të kërkojë Krijuesin? Kurani është dritë e dijes, drita që ndriçon të gjitha fushat e dijes që njeriu përvetëson në jetë, është pikërisht kjo dritë që çon në zbulesën e enigmës si nga shkencëtari, artisti, shkrimtari, dietetari dhe cilido që bën përpjekje në kuptimin e shenjave që Krijuesi ka krijuar. Kurani është këshillues:

“Ky Kuran nuk është gjë tjetër veçse një këshillë për tërë njerëzimin”.³⁴

Ai këshillon se cila është e mira dhe e keqja. Pra, është këshillë për të gjithë në këtë botë dhe në tjetrën, këshillë se cila është e vërteta dhe cila është gënjeshtër, këshillë se si duhet të përsoset njeriu, është udhëzues pasi tregon rrugët e shpëtimit me qëllim fitimin e përjetësisë. Ai është paralajmërues:

“Ky (Kuran) është një lajm i madh”.³⁵

³⁴ Kurani i Shenjtë, 38:88.

³⁵ Kurani i Shenjtë, 38:68.

Kurani është i tillë, sepse paralajmëron për një ditë ku të gjithë njerëzit do të gjykohen për të gjitha veprimet e tyre. Kurani është mëshirë, sepse kushdo që e lexon me sinqeritet këtë libër mbulohet nga një përjetim i veçantë dashurie dhe mirësie, si dashuria e mirësia e nënës. Kurani është kushtetutë e botës, sepse në të ka jo vetëm kodin moral të njerëzimit, por të gjitha kodet ligjore dhe procedurale për parandalimin dhe ndëshkimin e krimit dhe vendosjen e drejtësisë së vërtetë. Kurani është një bori alarmi për ata që nuk besojnë dhe këshillë, dritë, paqe dhe mëshirë për ata që e besojnë.

Një habi ndodh pasi mbaron leximin e Kuranit. Të duket sikur ke kaluar një jetë, ku fillimi është pranvera ose rinia jote dhe fundi, dimri ose pleqëria. E ke filluar me diturinë e një fëmije dhe e mbaron me urtësinë e një të moshuari, ku paralajmërohesh për botën e përtejme nëse do të jesh në ferr apo në parajsë. Atëherë nis e reflekton.

Kurani i Shenjtë në kapitujt e fundit, sipas meje, paralajmëron dhe profetizon për karakteristikat e fundit të jetës të çdo personi që nuk beson, si dhe për vetë epokën e fundit të njerëzimit, që mund t'i quajmë shenjat e fundit, nëse këto shenja i ka ndonjë person, grupim ose shoqëri le ta dijë se janë paralajmërime tronditëse që kërkojnë reflektim. Disa nga ato shenja janë:

Së pari, paralajmërohet për një tërmet të fuqishëm, si pasojë e prishjes së ekuilibrit natyror. Për këtë, Kurani i Shenjtë sjell shembullin e një fisi që bënte shkatërrime në tokë dhe ishte i shfrenuar. Ai përmendet si shkatërrimtar dhe vrasës i gjallesave në disa kapituj në Kuran:

“...kujtojini bekimet e Allahut dhe mos bëni trazira në tokë si çrregullues.”³⁶

“Themudët mohuan për shkak të tërbimit të tyre,

³⁶ Kurani i Shenjtë, 7:75.

...Atëherë Zoti i tyre i goditi në mënyrë të njëpasnjëshme për shkak të mëkatit të tyre, derisa e rrafshoi (vendin).³⁷

Populli Themud u godit nga një tërmet i rëndë dhe ata mbetën të vdekur në shtëpitë e tyre. Zoti na ruajttë nga ky ndëshkim tani kur fuqitë e mëdha, oligarkët po e ndotin dhe shkatërrojnë natyrën.

Së dyti, kur njerëzit fillojnë të mos respektojnë rregullat hyjnore dhe rregullat morale kalojnë në një gjendje shtazarake ose gjendjen më të ulët, gjendje kjo që sjell një prishje totale të ekuilibrit të shoqërisë:

“Sigurisht, Ne e krijuam njeriun në gjendjen më të mirë të zhvillimit.

Më pas, e kthyem në gjendjen më të ulët (kur nuk beson).³⁸

A po e jetojmë këtë kohë, që nga një qenie e përkryer shumica kanë kaluar në gjendjen më të ulët ose shtazarake?

Së treti, njerëzit do të kapërcejnë kufijtë dhe caqet:

“Dëgjoni! Njeriu patjetër rebelohet. Sepse e kujton veten të pavarur.³⁹

Njeriu mendon se është i pavarur në sjellje, në drejtësi, në abuzimin e pushtetit, në marrëdhëniet shoqërore, familjare, në ngrënie e pirje, në veshje dhe në shumë aspekte të tjera. Kjo ndodh kryesisht kur njeriu ndien se është i vetëmjaftueshëm dhe se të gjitha sukseset janë meritë e tij dhe jo e Krijuesit. Kufijtë janë rregullim i ekuilibrit në të gjitha fushat, në atë organik dhe inorganik, tokësor dhe kozmik, një kalim kufiri kozmik mund t'i sjellë katastrofë njerëzimit, kështu nëse dielli ul kufirin e nxehtësisë, atëherë toka kthehet në akull. Dhe kalimi i kufijve njerëzore sjell rebelime, luftëra, degjenerim...

Së katërti, mosmirënjohja ndaj Zotit:

“Pa dyshim, njeriu është shumë mosmirënjohës ndaj Zotit të tij. Dhe,

³⁷ Kurani i Shenjtë, 91:12, 15.

³⁸ Kurani i Shenjtë, 95:5-6.

³⁹ Kurani i Shenjtë, 96:7-8.

*pa dyshim, ai vetë është dëshmitar për këtë. Dhe, pa dyshim, ai është fort i dashuruar me pasurinë.*⁴⁰

Kjo gjendje nuk ka nevojë për koment. Po jetojmë në këtë epokë të errët ku mosmirënjohja dhe gara për pasuri me babëzi është bërë trend i shoqërisë.

Së pesti, përhapja e shpifjes dhe e përqeshjes, ku ka si pasojë luftën:

*“U shkatërroftë çdo përgojues (dhe) shpifës, që grumbulloi pasuri dhe e numëroi atë. Ai mendon se pasuria e tij do t’i japë përjetësi.”*⁴¹

Kjo do të thotë se epoka e fundit do të karakterizohet nga përqeshja ndaj besimit dhe të varfërve, do të ketë shumë shpifje dhe përgojime, dallime racore, etnike dhe fetare. Tendenca e njerëzve do të jetë në shumicë për fitimin e pasurisë dhe të parave duke braktisur besimin, duke menduar se ato para do t’i bëjnë të përjetshëm. Dënimi do të jetë i tmerrshëm ku parashikohet, sipas ajeteve në vijim, një holokaust bërthamor:

*“Jo, aspak! Në të vërtetë, ai do të hidhet në “hutamah”. E kush mund të të shpjegojë ty se çfarë është “hutamah”? Ai është zjarri i Allahut, djegës i vazhdueshëm, që godet befasisht në zemrat. Është mbyllur në kolona të zgjatura flakëruese, për t’u përdorur kundër tyre.”*⁴²

Këto ajete flasin qartazi për grimca të parëndësishme, që janë përshkruar si depo të energjisë së pamasë, sikur zjarri i ferrit është mbyllur brenda tyre. Ky paralajmërim u bë në një kohë kur njeriu, as në imagjinatën e tij më të largët, nuk mund të përfytyronte dot një shpërthim bërthamor. Kështu e komentoi këtë sure Hazret Mirza Tahir Ahmad, Allahu e mëshiroftë, Kalifi i Katërt i Xhematit Musliman Ahmedia.

⁴⁰ Kurani i Shenjtë, 100:7-9.

⁴¹ Kurani i Shenjtë, 104:2-4.

⁴² Kurani i Shenjtë, 104:5-10.

Së gjashti, pakujdesia ndaj namazit dhe mosndihmesa karshi nevojtarëve:

“u mjerofshin namazfalësit, të cilët janë të shkujdesur ndaj namazeve të tyre; të cilët vetëm shtiren; dhe ndalojnë (edhe) nevojat më elementare.”⁴³

Ky fenomen ka lidhje me dhënien përparësi të formës e të dukjes. Sot është shumë i përhapur në botën islame, përjashtuar myslimanët ahmedianë, të cilët përqendrohen në namaze sidomos në zgjatjen e sexhdeve, janë modestë, japin çdo muaj një shumë të konsiderueshme si zekat. Por, Kurani i Shenjtë paralajmëron me fjalën “*Mjerë!*”, pra, këtu përfshihen të gjithë ata myslimanë që janë të pakujdesshëm në namazet e tyre dhe nuk japin rregullisht në rrugën e Zotit.

Së shtati, epoka e fundit do të karakterizohet me shterpësi:

“Pa dyshim, Ne të dhuruam Keutherin (bollëkun e të mirave). Andaj, fal namazin për hir të Zotit tënd dhe (po për hir të Tij) bëj kurban. Pikërisht armiku yt do të mbetet farësosur.”⁴⁴

Në epokën tonë ekzistojnë fenomene, që ne po i hasim si në Perëndim, ashtu edhe në vendin tonë. Shterpësia ka bërë që të pakësohen dramatikisht lindjet e fëmijëve, bëhen martesë mes të njëjtit seks, ka devijime mbiseksuale, mosmartesa si fenomen shoqëror në rritje... Kjo kërkon që besimtarët të shtojnë lutjet dhe të bëjnë sakrifica.

Duke e lexuar dhe studiuar Kuranin kupton se kjo botë ka një lidhje vertikale, para se ta ketë dhe horizontale. Duke qenë se çdo dije e ka burimin nga dija hyjnore, është e domosdoshme të lexosh librat hyjnorë për të kuptuar dijen tokësore. Të gjitha burimet e dijes kanë frymëzim hyjnor, pavarësisht se qenia njerëzore i kupton apo nuk

⁴³ Kurani i Shenjtë, 107:4-6.

⁴⁴ Kurani i Shenjtë, 108:2-4.

i kupton. Nuk ka asnjë dije para librave e porosive të Perëndisë. Nuk ka asnjë qytetërim, pa konceptin e projektin hyjnor. Njeriu ka nevojë t'i shikojë gjërat nga lart në fillim, ose e thënë më ndryshe t'i shikojmë në këndvështrimin hyjnor. Kështu, nëse flasim për librat që i kanë rezistuar më shumë kohës, janë librat që kanë një frymëzim të thellë hyjnor, si: veprat e Homerit, Eskilit, Shekspirit, Dantes, Gëtes e të tjerë. Për shembull, në veprën e Homerit ka një analizë dualiste të shkëlqyer që ka vërtetësi hyjnore: kemi një Helenë, e cila tradhton burrin (pavarësisht dashurisë) dhe një Penelopë, e cila i qëndron burrit tepër besnikërisht; për Helenën ka një fund tragjik, për Penelopën ka një fund të lumtur dhe triumfues; tradhtia e Helenës shkaktoi një luftë, tradhtia greke me kalin dhuratë shkaktoi një rrënim total të Trojës; kemi një Akil të fortë dhe një Akil që ka një pikë të dobët, e kështu me radhë. Dualizmi në Kuran është ligjësi: natë~ditë, jetë~vdekje, trup~shpirt, dritë~errësirë, dashuri~urrejtje...

Kurani e përdor fjalën dije ('ilm) dhe variantet e saj në më shumë se 750 vende. Dija mund t'i referohet zbulesës, historive të profetëve, koncepteve të njeriut apo botës natyrore. Në pothuajse çdo rast, dija i referohet diçkaje më të madhe dhe më thelbësore sesa thjesht informacioni. Ajo shërben si një "shenjë" (ajet), që njerëzit inteligjentë duhet ta deshifrojnë, duke kërkuar jo vetëm të zgjerojnë perceptimin e dikujt për botën në të cilën jetojnë, por edhe të ngulisin një ndjenjë të përgjegjesisë morale dhe të drejtimit shpirtëror te ne. Dija e vërtetë të çon në besim dhe virtyt, sepse të gjitha njohuritë janë në fund të fundit një referencë për burimin e të gjitha gjërave. Pa e ditur atë burim, nuk mund të ketë një njohuri të vërtetë dhe të plotë të gjërave, siç ka thënë Aristoteli: *"Nuk mund të dimë përfundimin pa e ditur shkaku"*. Meqë Zoti është shkaku i shkaqeve dhe burimi i të gjitha përfundimeve, të gjitha njohuritë e vërteta lidhen pazgjidhshmërisht me njohjen e Tij si Krijues. Kjo është arsyeja pse

Kurani krijon një lidhje të fortë mes dijes, besimit dhe virtytit. Arritja e dijes së vërtetë është një përpjekje serioze dhe kërkon angazhim intelektual dhe shpirtëror. Kjo është mënyra se si njeriu shkon nga informacionet në dije, nga dija në urtësi dhe nga urtësia në virtyt dhe në përsosje shpirtërore. Kjo është e rëndësishme për t'u kujtuar në një kohë kur ne mendojmë në një mënyrë tepër arrogante se ne i kemi të gjitha "informacionet" në një ekran kompjuteri ose celulari, por që, në fund të ditës, ky informacion zerohet. Ky ekran, pa marrë parasysh sa shumëngjyrësh apo i saktë është, s'mund të na japë dije, dituri dhe virtyt.

Shpesh mendoja se mos isha indoktrinuar, apo isha sugjestionuar nga ky libër, mos po merresha me një dogmë. Por, fakti që kisha lexuar aq shumë libra në këtë jetë dhe rrallë kisha lexuar një libër dy herë, përveç atyre të detyruar në shkollë, ndërsa Kuranin e kam lexuar disa herë, e kam lexuar me dëshirë shumë të madhe, dhe duke nxjerr vazhdimisht shënime dhe mësim të reja, kuptova se ky libër ishte mrekulli. Kurani nuk është thjesht një libër. Ai është një teori e përhershme për një revolucion shpirtëror të pandalshëm në lartësimin e qenies njerëzore, të ngjisë njeriun nga gjendja e tij natyrore, që është gjendje si e egër, në lartësitë e moraleve të larta dhe prej andej tek oqeani i pakufishëm i spiritualitetit. Kurani përmban projektin reformues të njerëzimit në të gjitha fazat e tij. Kurani nuk është thjesht një libër fetar. Ky libër i përfshin të gjitha: fenë, mënyrën e të konceptuarit të botës, të drejtën, moralin, mënyrën e të jetuarit, jetën, meditimin etj.

Për shumë probleme që qenia njerëzore nuk i ka kuptuar ose akoma nuk i kupton, gjatë leximit të Kuranit sqaron gjithçka që ka lidhje me të gjitha fushat e dijes. Kurani me dhjetëra herë porosit:

“Këtu ka shenja për ata që kanë dije.”⁴⁵

Ndërsa kur është shumë e rëndësishme thekson:

“Vetëm të mençurit e kuptojnë”.⁴⁶

Pra, Kurani nuk ta jep frytin e gatshtëm, por nënkupton porosinë se vetëm dija është çelësi i kuptimit të kësaj bote dhe përtej saj, dhe vetëm duke kërkuar dije shkon drejt së vërtetës, duke hequr vallon e iluzionit dhe hamendësisë. Nobelisti në fushën fizikës, Dr. Abdus Salami pohon se shtatëqind e pesëdhjetë ajetet kuranore (pothuajse 1/8-ta e Kuranit) nxit besimtarët për të studiuar natyrën, për të përsiatur e për të shfrytëzuar arsyetimin në kërkimin përfundimtar dhe për ta bërë kërkimin e diturisë dhe të kuptuarit shkencor si pjesë thelbësore të shoqërisë. Këtu qëndron dhe mrekullia e tij. A mund të jetë dogmë një libër i tillë? Zoti ju ndihmoftë kur ta lexoni dhe ta përjetoni Kurantin!

⁴⁵ Kurani i Shenjtë, 3:191.

⁴⁶ Kurani i Shenjtë, 2:270.

Në kërkim të pozicionit tim

Ideja tronditëse që ndesha, që në leximin e parë të Kuranit, ishte fakti që çdo gjë në qiell dhe në tokë është nënshtruar vetëm për ne njerëzit:

“Dhe Ai nënshtroi për ju atë që është në qiej dhe atë që është në tokë, gjithçka prej Tij. Pa dyshim, në të ka shenja për njerëzit që mendojnë.”⁴⁷

Ajo që mendova e meditova kur lexova këtë ajet në Kuranin e Shenjtë ishte: nëse kjo është e vërtetë, kjo është mrekulli, atëherë pozicioni i njeriut në këtë botë duhet vetëriparuar. Ose njerëzit janë të marrë para mrekullisë, janë të verbër pa dritën e duhur, janë mosmirënjohësit më të mëdhenj të këtij planeti. Cili është mjeti që duhet përdorur për të parë dhe për të dëgjuar këtë të vërtetë?

Ideja se gjithçka në qiell dhe në tokë është e nënshtruar për njeriun m'u bë një ide fikse që më shoqëronte kudo e më ngacmonte përherë. Ky konstatim gati-gati më futi në mendime të thella. Nisa të meditoj e të lexoj shumë argumente nga Kurani. Sigurisht që unë nuk kisha dyshim, pasi ishte thënie kuranore, por vetë Kurani porositi që të meditojmë e të kërkojmë argumentet nga jeta e përditshme dhe në studimet shkencore. Fakti kryesor nga Kurani, janë realizimi i lutjeve, e sidomos të Profetëve dhe të njerëzve të përsosur. A nuk ishte lutja e Nuhut^{as} që Zoti të nënshtrojë gjithçka në qiell e në tokë

⁴⁷ Kurani i Shenjtë, 45:14.

duke sjellë përmbytjen e madhe? A nuk ishte lutja e Musait^{as} që Zoti të nënshtrojë detin për të përmbytur ushtrinë e Faraonit? Dhe kështu mund të vazhdojmë me gjithë profetët, që me lutjet e tyre u shkaktuan: tërmete, stuhi, epidemi, goditje me meteor apo fundosje toke për popuj të pabindur dhe jo besimtar, ashtu siç pranoi dhe lutje për lartësimin shpirtëror të popujve. Edhe nxjerrja e një populli të tërë nga errësira në dritë, siç ndodhi me popujt arabë, nga lutjet e vullës së profetëve, të Muhamedit^{saws}. Hazret Mirza Ghulam Ahmedi, Mesihu i kohës pohon:

“Meqenëse njeriu i përsosur është manifestim i përsosur i gjithë universit, andaj i gjithë universi herë pas here tërhiqet drejt tij. Ai është si një merimangë e botës shpirtërore, ndërsa i gjithë universi është rrjeta e tij. Ky është sekreti i mrekullive.

Në rrjedhën e gjithësisë ndikojnë

ata që kanë dijen Hyjnore.

Çfarë mund të shohësh ti vallë në këtë botë,

nëse s’e ke parë botën e tyre!”⁴⁸

Në kërkimet e mia për të gjetur argument mbi këtë thënie kuranore tronditëse iu futa për shumë kohë studimit të fizikës dhe astronomisë, por sa më shumë që thellohesha në këto studime, aq më i vërtetë ishte pohimi kuranor se: **“Gjithçka në qiell e në tokë i kam nënshtuar për ty o njeri!”**

U ndala tek një nga kozmologët dhe fizikani më i madh i kohës, Stiven Hoking (Stephen Hawking). Në librin e tij të fundit të përkthyer në shqip *“Një histori e shkurtër e kohës”*, ai thekson se ndodhemi përpara disa nga pikëpyetjeve dhe përgjigjeve kyçe që habisin mendjen njerëzore, mbi gjithësinë, hapësirën, kohën dhe raportin e njeriut në këtë pafundësi. Pyetjet që shtrohen nga Hoking në këtë libër janë:

⁴⁸ Hazret Mirza Ghulam Ahmedi, “Bekimet e lutjes”, Tiranë 2025, f. 42.

- Cila është natyra e gjithësisë?
- Nga e ka prejardhjen gjithësia dhe ku po shkon?
- A ka fillim gjithësia dhe, nëse po, çfarë kishte përpara saj?
- Çfarë vendi zëmë ne në të dhe nga vijmë ne dhe gjithësia?
- Pse gjithësia është e tillë?

Ky shkencëtar është në një dilemë të madhe për rolin e Perëndisë në krijimin e gjithësisë, por nuk mund t'i shmanget asaj. Ai analizon teorinë e krijimit të gjithësisë nga shpërthimi i madh Big Beng, por është në kontradiktë kur thotë se nëse gjithësia ka një fillim në krijim, siç është Big Bengu, ajo ka dhe një Krijues. Por ai bashkohet me pohimin si shumë shkencëtarë të mëdhenj, kozmologë dhe fizikanë mbi parimin e Universit human, që në esencë do të thotë se për të kuptuar proceset e kozmologjisë, gjeologjisë, biokimisë dhe biologjisë duhet të supozohet se universi ynë u konceptua në një gjendje potenciale dhe me ligje të fizikës, që zotëron gjithë elementet e duhur për shfaqjen e jetës dhe qenieve inteligjente. Hoking në libër thotë:

“Toka është një planet me madhësi mesatare që rrotullohet rreth një ylli mesatar në periferi të një galaktike spirale të zakonshme, e cila në vetvete është një nga njëmijë miliardët e galaktikave në gjithësinë e vëzhgueshme. Megjithatë parimi antropik i fortë mbështet mendimin se i gjithë ky konstruksion kolosal ekziston falë ekzistencës sonë”.⁴⁹

Sigurisht, ky koncept ka ngjallur shumë debate në rrethet e shkencëtarëve, por ai vazhdon të jetë dominant, një koncept ky që përputhet me thënien e Kuranit që ne kemi cituar që në fillim se

49 Stiven. V. Hoking, “Një histori e shkurtër e kohës, nga Big Bengu deri te Vrimat e Zeza”, përktheu nga anglishtja: Ylli Popa, botues: “Botimet Toena” dhe “Fondacioni Soros”, Tiranë 1997, fq. 126.

gjithçka në qiell e në tokë është e nënshtuar për ne njerëzit. Pra, një burim transhendente i ka caktuar një rend dhe rregull materies dhe gjithësisë për të sjell zanafillën e jetës.

Biokimisti francez, Zhak Monod (Jacques Monod), mendon se:

“Evolucioni kozmik ka shpënë deri tek njeriu një plan universal, ku çdo element duhet të ketë qenë llogaritur me hollësi të veçantë... Nëse gjithësia që ne njohim ekziston, është që pikërisht të lejojë jetën..., gjithësia e dinte që sapo do të vinte ora, njeriu do të dilte në dritë”.⁵⁰

Ndërsa, në vitin 2020, dy shkencëtarë të famshëm amerikanë Robert Lanza dhe Bob Berman, në librin e tyre *“Biocentrism”* theksojnë se me daljen e mekanikës kuantike dhe biocentrizmit ka shpjegime të tjera:

“Bota duket sikur është projektuar për jetën, jo vetëm në shkallën mikroskopike të atomit, por në nivelin e vet universit. Shkencëtarët kanë zbuluar se universi ka një listë të gjatë trajtash që e bëjnë atë të duket sikur gjithçka që përmban – që nga atomet deri tek yjet – është qëndisur enkas për ne”.⁵¹

Përfundimi i përbashkët i shumë shkencëtarëve është se e gjithë historia e shkencës nuk është gjë tjetër veçse të kuptuarit progresiv të faktit se ngjarjet nuk zhvillohen në mënyrë arbitrare, por ato pasqyrojnë një rregull të paracaktuar. Le të shprehim diçka nga ato që i shikojmë dhe i studiojmë në mënyrë empirike e që plotësojnë idenë se çdo gjë në qiell e në tokë Zoti e ka nënshtuar për ne njerëzit:

“Është Ai që bëri diellin ndriçues dhe hënën me dritë dhe i përcaktoi destinacione, që të mësoni numrin e viteve dhe llogaritjen. Allahu

⁵⁰ Jean Guittou, “Zoti dhe shkenca”, përktheu: Ferdinand Leka, botues: “Infbotues”, Tiranë 2005, fq. 48, 57.

⁵¹ Lanza, MD, “Biocentrism”, BenBella Books, Inc. Dallas TX, USA, 2019, f. 83.

*nuk e krijoi këtë përveçse me vërtetësi. Ai i shpjegon shenjat për njerëzit që dinë.*⁵²

Ne shikojmë një diell që lëshon dritë dhe nxehtësi me një masë të caktuar. Kjo do të thotë që, nëse dielli do të lëshonte sadopak nxehtësi më shumë se sa lëshon, toka dhe ne do të vuanim nga thatësira dhe mungesa e ujit, toka do të kthehej në një shkretëtirë gjigante pa bimësi dhe jetë. Ose nëse dielli do të lëshonte më pak nxehtësi sesa lëshon, atëherë ne do të jetonim epokën e akullnajave. Me pasoja do të ishte dhe raporti me planetët e tjerë të sistemit diellor, por edhe me vetë hënën si satelit i tokës. Pra, ky ekuilibër perfekt tregon se Perëndia ka nënshtruar gjithçka në qiell vetëm për ne. Shumë i lehtë është për ne argumenti tjetër që thuhet në shprehjen kuranore:

*“Është Ai që krijoi për ju gjithçka që gjendet në tokë.”*⁵³

Në një vëzhgim të përciptë ne e konstatojmë këtë: deti dhe lumenjtë, burimet dhe malet, fushat dhe kodrat, shiu dhe era, kafshët dhe bimët, pemët dhe frutat, e deri tek shpendët, insektet e mikroorganizmat janë në shërbimin tonë, ose e thënë më shkurt: janë të nënshtruar për ne. Sa pak mendojnë njerëzit për këtë dhe sa pak falënderojnë Krijuesin! Po të bëhemi pak biologë do të habitemi se si u ndërtua dhe funksionon qeliza dhe si u krijua shumëllojshmëria e bimëve dhe kafshëve, të cilat janë në shërbimin tonë e në ruajtjen e ekuilibrit natyror. Shikoj një mizë që quhet bletë dhe ha e shërohem prej saj. Shoh pafundësisht drithëra dhe bimë, ha dhe shërohem me to. Shoh lloj-lloj kafshësh, ha pi dhe më shërbejnë ato.

Po të bëhemi pak kimistë do të habitemi në procesin zinxhiror të ndërtimit dhe zbërthimit të elementeve kimike, si dhe të reaksioneve të pafundme që ndodhin me lëndën dhe materien që na rrethon: që

⁵² Kurani i Shenjtë, 10:6.

⁵³ Kurani i Shenjtë, 2:30.

nga uji dhe kripa, nga lloj-lloj lëngjesh, nga metalet dhe aliazhet, ilaçet dhe gjellët, veshjet dhe mjetet shërbyese dhe nga çdo kombinim kimik në dobinë tonë.

Ndërsa po të bëhemi pak fizikanë, do të dorëzohemi totalisht për pafundësinë e efekteve e ligjësiive të materies, si në madhësitë më të mëdha e deri në grimcat më të vogla të papërfytyrueshme për mendjen njerëzore, ku përfundimisht të gjitha janë të nënshtruara për ne. Mund të vazhdoj shumë, por po e mbyll me një shprehje nga Kurani:

*“Pa dyshim, në qiej dhe në tokë ka shenja për besimtarët. Edhe në krijimin tuaj, si dhe në gjallesat që Ai përhap, ka shenja për njerëzit që binden.”*⁵⁴

Përfundimi im nga përvoja e gjithë librave që lexova në këtë fushë e sidomos i librit *“Një histori e shkurtër e kohës”* e Stiven Hoking dhe *“Biocentrism”* e Robert Lanza e Bob Berman është se Perëndia ka nënshtruar gjithçka për njeriun. Nga ky realitet kuptova se qenia jonë është më e vlerësuar në këtë gjithësi ose për ta thënë më bindshëm: njeriu është qendra e krijimit, ku imagjinojmë që qielli, dielli, yjet, toka dhe çka në të është në shërbimin tonë.

A mund të meditojë njeriu për këtë status të veçantë që i ka dhënë Zoti në këtë hapësirë të pafund? Pra, një thërmije tejte të papërfillshme t’i nënshtrohet kjo pafundësi marramendëse e pakonceptueshme as nga mendja?! Kjo është përtej mrekullisë, përtej habisë dhe arsytimit racional. Sa mjeranë që jemi kur kuptojmë këtë pozitë që na është dhënë nga Krijuesi? Sa mosmirënjohës, sa egoistë sa të paditur!? O Zot! Na ruaj nga kjo gjendje e na lartëso në statusin që na ke dhënë në këtë konstruksion gjigant të hapësirës së pafundme! Stiven Hoking, në fund të librit të tij, mbetet para dilemës së madhe:

⁵⁴ Kurani i Shenjtë, 45:4-5.

“Pse gjithësia merr mundimin që të ekzistojë...? Pse ne dhe gjithësia ekzistojmë? Nëse gjejmë përgjigjen e kësaj pyetjeje, ky do të jetë triumfi përfundimtar i arsyes njerëzore: atëherë ne do të kuptojmë se çfarë mendon Perëndia”.

Me këtë pyetje mbyllet dhe studimi i tij në këtë libër. Pra, Hoking nuk kupton cili është qëllimi i krijimit të gjithësisë dhe njeriut. Pikërisht, Kurani e jep këtë përgjigje duke përcaktuar se gjithësia dhe gjithçka në qiell e në tokë është qëllimisht në shërbim të njeriut dhe se njeriu është krijuar me qëllimin e adhurimit të Zotit. Te nënshtrimi i gjithçkaje në qiell e në tokë qëndron dhe efekti i mrekullive që u jepen profetëve, në lutjet që ata i kanë bërë Zotit.

Dashuria ndaj Zotit, mbi të gjitha dashuritë

“Unë i kam krijuar xbindet dhe njerëzit vetëm të Më adhurojnë.”.⁵⁵

Ky qëllim i krijimit të njeriut nga Zoti, në fillim të duket si i pakuptimtë, pasi mendon se Zoti është i Vetëmjaftueshëm dhe s’ka nevojë për asgjë. Mirëpo, kur thellohesh më tej, kupton se brenda këtij misioni të njeriut në këtë botë zbulohet ideja gjeniale e kuptimit të jetës dhe e raportit të saj me: adhurimin, dashurinë dhe lirinë. Sipas mesimit kuranor, dashuria dhe adhurimi i parë i takon Zotit, Krijuesit të qiejve, tokës dhe çka midis tyre, në të kundërt do të jeni skllëvër të asaj çka adhuron, duke krijuar idhuj të rremë, të cilët të çojnë në përfundime tragjike.

Në përgjithësi, njeriu i krijon idhujt e tij, objektin e adhurimit sipas stadeve të jetës. Kështu, në fëmijëri adhuron ose bie në dashuri me prindërit dhe natyrën. Në adoleshencë lulëzojnë me vrull instinktet që tentojnë të bëjnë idhuj seksin, pijet alkoolike, drogën, muzikën, lojërat dhe lojtarët, artistët. Në rini, idhujt marrin formën e femrës ose të mashkullit. Më vonë adhuron fëmijët, pasurinë dhe pushtetin. Në fund, nëse zemra e njeriut nuk është pushtuar nga besimi, atëherë njeriu adhuron jetën e kësaj bote duke ngelur peng i saj. Nëse njeriu, gjatë këtij udhëtimi jetësor, bëhet peng i këtyre adhurimeve, ai kthehet tragjik kur idhulli i adhurimit, vdes ose zhduket. Sigurisht që,

⁵⁵ Kurani i Shenjtë, 51:57.

në të gjitha këto adhurime, njeriu ndihet i lumtur përkohësisht, duke shpresuar se në to do të gjejë kënaqësinë dhe lumturinë e përhershme. Kur nuk e gjen atë, ai bie në pesimizëm, trishtim e deri në vetëflimj. Më mirë se askush tjetër këtë temë e ka trajtuar Shekspiri i madh, i cili, në veprat e tij, hedh idenë se: “*Nëse adhuron diçka mbi Perëndinë, atëherë fundi është tragjik*”. Kështu, Hamleti adhuroi babanë mbi Zotin dhe pati fund tragjik; Romeo e Zhuljeta adhuroan njëri-tjetrin dhe fundi i tyre ishte tragjik; Makbethi adhuroi pushtetin dhe fundi i tij ishte tragjik; edhe Mbreti Lir adhuroi fëmijët e tij dhe që të gjithë përfunduan tragjikisht.

Për të shpëtuar nga të gjithë këta vargonj të përkohshëm, që e bëjnë njeriun skllav të tyre, Zoti ndërhyr duke i afruar njeriut shpëtimin prej idhujve me dashurinë e përjetshme të Tij. Kjo dashuri i jep njeriut ndjenjën e përjetësisë, e bën të lirë nga vargonjtë e idhujve tokësorë, duke i dhënë një përmasë pafundësie dhe drite të veçantë, një ndjenjë optimizmi e shprese kuptimplote, që nuk e jep dot as shkenca, as sociologjia, as politika, as pasuria dhe as pushteti. Ata njerëz, të cilët kanë provuar shijimin e dashurisë së Zotit, e kuptojnë se adhurimet e tjera janë si shkëndija lumturie të fragmentizuara para kënaqësisë dhe lumturisë së përjetshme që të jep adhurimi i Krijuesit.

Kur i afroresh adhurimit e dashurisë së Zotit ndodh një fenomen i habitshëm në qenien njerëzore: të gjitha mëkatet dhe pasionet e kësaj bote bien si gjethet e pemës dhe kupton se lehtësohesh nga barra e tërheqjes së tyre, duke u ndriçuar nga drita e ëmbël dhe dehëse e Zotit. Kjo quhet nënshtrim, vrasje e unit, e egos, e nefesit, rilindje dhe përsosje. Ky përjetim është real për një besimtar dhe iluzion dhe gati mashtrim për një mosbesimtar.

Mesihu i Premtuar^{as} thekson:

“Nëse dikush e do dikë me gjithë shpirt, atëherë ai sikur e thith apo e kapërdin atë, pra i përngjan plotësisht moralit dhe sjelljes së tij. Sa më e flaktë të jetë kjo dashuri, aq më shumë tërhiqet njeriu pas vetive të të dashurit të tij, derisa shëmbëllehët me pamjen e tij. Ky është ai mister që njeriu, i cili i afrohet Zotit dhe jepet pas dashurisë së tij, e përfton prej dritës që rrezaton qenia e Zotit, sipas aftësisë së vet sipas shëmbëllimit... Njeriu kur u përngjan vetive të Zotit, përfton edhe dritën e Zotit”.⁵⁶

“Njeriu kur e asgjëson veten në dashurinë e Zotit të Lartësuar, atëherë kjo vdekje i jep një jetë të re. A nuk po kuptoni se edhe dashuria është zjarri, edhe mëkati është zjarri. Ndërsa zjarri i dashurisë së Zotit, e përpin zjarrin e mëkatit, dhe ky është thelbi i shpëtimit”.⁵⁷

Ky konceptim i dashurisë, si një tërheqje midis dy qenieve e më gjerë, na barazon gravitacionin dhe forcat e tjera tërheqëse si efekt të dashurisë. Kështu atomi tërheq elektronin me dashuri të veçantë. Toka e tërheq gjithë krijimin e saj drejt vetes si një nënë e dashur, duke përfshirë njerëzit, kafshët, zogjtë, frutat, gurët dhe ujin. Dielli i tërheq me një dashuri të fshehur planetët e tij në orbita të caktuar. Galaktika tërheq yjet e kështu në pafundësi, ku tërheqja ose dashuria e madhe bëhet nga Krijuesi, pra dashuria dhe tërheqja kanë afinitet. Shkenca e emërton këtë me emrin tërheqje ose gravitet, kurse feja e emërton si dashuri.

Por, në Kuran, gjendet shpjegim më i thellë se pse e ka nënshtruar çdo gjë në qiej dhe në tokë për njeriun dhe pse qëllimi i krijimit të

⁵⁶ Mirza Ghulam Ahmad, “Nurul-Hak”, pjesa II, “Rubani Khazain”, vëllimi IX, fq. 430. Sajt: <https://www.ahmadiyya-islam.org/al/fjalimet-e-xhumave/2014/04/04/2014-04-04/>, qasja e fundit: 26.10.2019, ora: 20:50.

⁵⁷ Mirza Ghulam Ahmad, “Qadian kay Ariya Aur Hum”, “Rubani Khazain”, vëllimi XX, fq. 448.

njeriut është adhurimi vetëm i Zotit. Sipas Kuranit, Zoti ka qëllim përsosjen e njeriut dhe fitimin e përjetësisë, që është dhe rruga më e vështirë dhe që mundet të ndiqet vetëm nga një besimtar mjaft i devotshëm, i cili duhet të zbatojë shtatëqind urdhëresat që janë në Kuran dhe të ndjekë modelin më të përsosur të vulës së gjithë profetëve, pra, atë të Profetit Muhammed⁵⁸:

*“Unë i kam krijuar xbindet dhe njerëzit vetëm të Më adhurojnë.”*⁵⁸

Dhe në një ajet tjetër:

*“Ne do t’ua heqim çfarëdo urrejtje (qoftë) në kraharorët e tyre.”*⁵⁹

Pra, Zoti do t’i shpërblejë me dhuntitë e Veta ata që besuan dhe bënë vepra të mira, dhe urrejtjen do t’ua zëvendësojë me dashuri. Albert Ajnshtajni, në letrën, të cilën thuhet se ia dërgoi vajzës së tij, Lieserl, (letër, autenticiteti i së cilës mbetet i diskutueshëm) shkruan një mesazh që, pavarësisht debatit, mbetet i goditur dhe domethënës:

“Ekziston një fuqi shumë e fuqishme për të cilën shkencën nuk ka gjetur deri tani një shpjegim formal. Është një forcë që vepron në univers e që nuk është përcaktuar akoma nga ne, që: kupton, përfshin e rregullon të gjitha të tjerat e që është mbrapa çdo fenomeni. Dashuria shpaloset dhe zbulon. Për dashurinë jetojmë dhe vdesim. Dashuria është Zoti dhe Zoti është dashuri. Kjo forcë është Dashuria. Dashuria është dritë që ndriçon atë që e jep dhe atë që e merr. Dashuria është gravitetin tërheqës midis njëri-tjetrit. Dashuria është energji, pushtet, sepse shumëzohet të mirën të ne duke ndaluar njerëzimin nga shtegu qorr i egoizmit. Dashuria zbulon vëllon e mistereve. Për dashuri ia vlen të jetohej e të vdesësh.

Kjo forcë zbulon të gjitha kuptimet e mëdha të jetës, është esenca e saj.

⁵⁸ Kurani i Shenjtë, 51:57.

⁵⁹ Kurani i Shenjtë, 15:48.

Kjo është mundësia që e kemi injoruar ndoshta nga një lloj frike, por dashuria është e vetmja forcë dhe energji e Universit që njeriu akoma nuk e ka mësuar ta përdor në qëllim të tij... Nëse duam që specia jonë të mbijetojë, nëse duam t'i japim kuptim jetës, nëse duam ta shpëtojmë botën dhe çdo genie që kërkon strehim në këtë planet, dashuria është zgjidhja e vetme.

Ndoshta nuk jemi akoma gati të fabrikojmë një bombë atomike të dashurisë për të shkatërruar të gjithë urrejtjen, lakminë, egoizmin, zilinë që po e mbysin planetin tonë. Të gjithë ne kemi brenda nesh një gjenerator të energjisë universale me emrin dashuri, të cilën duhet ta vëmë në funksion dhe, kur ta vëmë në funksion, atëherë do të kuptojmë që dashuria fiton gjithçka...

Babai juaj, Albert Ajnshtajn".⁶⁰

Kur adhurojmë e dashurojmë Zotin, ne ndiejmë përjetësinë dhe kuptojmë që ky adhurim është domosdoshmëri për përsosjen tonë dhe asgjë për Krijuesin, i Cili nuk ka nevojë për asgjë. Ai është i Vetëmjaftueshëm. Krijuesi, me këtë mesazh hyjnor, na tregon qëllimin e kësaj jete dhe *pse*-në e krijimit të gjithësisë. Lum ai që e kupton dhe e shijon këtë ndjesi! Kur kuptova këtë qëllim të krijimit tonë si njeri, i shtova të gjitha përpjekjet e mia që të isha plotësisht i zoti; në dashurinë ndaj Tij, në sjellje, në zbatimin e urdhëresave hyjnore, në bindje, në sprovat dhe sakrificat. Sa më shumë që bëja përpjekje, aq më shumë ndieja që po futesha në një dimension tjetër, plot dritë, i mbrojtur, i dashuruar me Krijuesin, aq sa nuk mund të jetoja pa Zotin. Qëllimi im ishte vetëm Ai. Profeti Muhammed^{as} thekson:

⁶⁰ Sajti: http://www.mpasceri.it/sito/racconti/lettera_di_a-einstein_alla_figlia.asp, qasja e fundit: 27.10.2019, ora: 10:20.

“Veprat varen prej qëllimeve”.⁶¹

Ndërsa në një thënie tjetër, Profeti^{as} thotë:

“Unë i shpall luftë atij që armiqësohet me mikun Tim. Gjërat më të dashura, me të cilat rob i Im më afrohet Mua, janë ato që ia kam urdhëruar atij; dhe rob i Im vazhdon të më afrohet Mua duke kryer veprat shitesë (nafile, vullnetare), derisa Unë ta dua atë. E kur ta dua atë, Unë bëhem veshi i tij, me të cilin ai dëgjon; bëhem syri i tij, me të cilin ai sheh; bëhem dora e tij, me të cilën ai prek; bëhem këmba e tij, me të cilën ai ecën. Kur ai Më kërkon diçka, ia jap. Kur Më kërkon mbrojtje nga djalli ose nga armiku, e mbroj”.⁶²

Miq të mitë, unë e kam shijuar dhe provuar efektin e kësaj porosie të Profetit Muhammed^{savs}, që është niveli më i lartë i kënaqësisë dhe i dashurisë.

Lum ai që e kupton dhe e shijon këtë!

⁶¹ Sahih el-Buhari, kitab “Bede’el vahj”, bab “Kejfe bede’e-l-vahju ila resulull-llah^{savs}”, hadithi nr. 1

⁶² Sahih el-Buhari, hadithi nr. 6502.

A jemi brenda një projekti?

“A nuk reflektuan në shpirtin e tyre (që) Allahu nuk krijoi qiejt dhe tokën dhe gjithçka që gjendet mes tyre, por vetëm se me vërtetësi dhe për një afat të caktuar?! Njëmend, shumica e njerëzve janë mohues të takimit me Zotin e tyre.”⁶³

Kur lexon Kuranin e Shenjtë kupton se projekti i Zotit përfshin dy nivele. I pari është i kufizuar dhe është projekt i kësaj bote që jetojmë, me plot informacion e dije, ndërsa i dyti është përjetësia e konceptuar pa fund, por me shumë pak dije për të.

Le të njihemi sadopak me projektin e kësaj bote: Duke vënë në shërbimin e njeriut gjithçka në qiej e në tokë, Zoti tregon se ka një projekt të Tij, mbi të cilin është ngritur gjithësia dhe krijimi ynë. Ky projekt është shumë i dukshëm, por që ta zbulosh atë, duhet të meditosh shumë mbi krijimin e gjithësisë dhe krijimin tonë:

“Nuk bie ndonjë fatkeqësi në tokë, e as në jetën tuaj, përveçse të jetë e shkruar në një Libër, përpara se Ne ta shfaqim atë. Kjo për Allahun është e lehtë.”⁶⁴

Ti kthehemi vetes sonë. Në tërë këtë larmi të qenieve të gjalla, qenia jonë si njeri është më e përkryera, më e bukura dhe më e formësuar:

⁶³ Kurani i Shenjtë, 30:9.

⁶⁴ Kurani i Shenjtë, 57:23.

“Sigurisht, Ne e krijuam njeriun në gjendjen më të mirë të zhvillimit.”⁶⁵

“Ai krijoi qiejt dhe tokën me vërtetësi, ju dha trajtë, dhe sa trajtë të bukur ju dha.”⁶⁶

Të gjitha qeniet janë kokëposhtë, ecin me katër këmbë ose zvarriten. Askush nuk e ka formën më të qëndrueshme me dy këmbë, pasi shpendët që qëndrojnë mbi dy këmbë kanë krahë. Qenia njerëzore, jo vetëm që është me dy këmbë, jo vetëm që është më e bukura, por Krijuesi na ka dalluar nga të gjitha gjallesat, duke na dhënë mendjen, gjënë më të përsosur mbi të gjitha krijesat, të paperceptueshme, pa përmasa, jashtë shpejtësisë së dritës dhe ligjësisë që na rrethojnë. Kjo është një mrekulli. Ndoshta kjo ka qenë arsyeja kur Perëndia, në momentin e krijimit, pasi e pajisi me mendje, i tha Ademit: *“Trego emërtimin e sendeve!”* Kjo shkaktoi xhelozinë e iblisit/shejtanit, i cili nuk iu bind Perëndisë kur Ai e urdhëroi që t’i përulet këtij krijimi të përsosur, por mbi të gjitha me mendje.

Është e habitshme si në veprat e Shekspirit gjejmë shumë paralelizma me Kuranin. Ai, në veprën e tij, *“Hamleti”*, shkruan:

“Çfarë vepre është njeriu! Sa bujar nga arsyeja! Sa i pakufishëm nga zotësitë! Nga shtati dhe nga lëvizjet, sa i hijshëm dhe sa i çuditshëm! Nga veprimi si engjëll! Nga kuptimi si Perëndi! Xhevahir i botës! Kurora e gjërave të gjalla! ...Kuintesencë prej pluhuri!”⁶⁷

Sa më shumë që thellohesha në studimin e Kuranit, e kuptoja se ne jemi brenda një projekti gjigant, të përsosur, të paimagjinueshëm, në pafundësi, të projektuar nga arkitekti më suprem, i Gjithëdijshmi, Zoti i qiejve dhe i tokës:

⁶⁵ Kurani i Shenjtë, 95:5.

⁶⁶ Kurani i Shenjtë, 64:4.

⁶⁷ Uilliam Shekspir, *“Hamleti”*, shqipëruar: Fan S. Noli, botues *“Vëllezërit Tafa”*, Tiranë 2009, Fq. 84.

“Nuk i krijuam qiejt, tokën dhe gjithçka që gjendet mes tyre, përveçse me vërtetësinë dhe për një afat të caktuar.”⁶⁸

“Njerëzit ishin një popull i vetëm, më pas ata ranë në kundërshti. Po të mos ishte lëshuar vendimi (për caktimin e tyre), do të ishte vendosur mes tyre për atë që ata kundërshtojnë njëri-tjetrin.”⁶⁹

Në tërë materien që na rrethon, të dukshme dhe të padukshme, ekziston një ndërveprim i mistershëm, madje edhe në mënyrën se si sillen planetët, galaktikat, gjithësia e deri te grimcat elementare të padukshme qëndron një fuqi organizuese:

“Zotit tënd nuk i fshihet asnjë grimë peshe, në Tokë e në qiell; as më pak nga ajo e as më shumë nuk mbetet pa u shënuar në Librin e qartë”.⁷⁰

Fizikani i madh amerikan, Heinz Pagels, thotë:

“Mendoj se gjithësia është një mesazh i formuluar me një kod, një kod kozmik, dhe se detyra e njeriut dhe shkencës qëndron në deshifrimin e këtij kodi”.⁷¹

Është detyrë e njeriut që ta kuptojë këtë projekt gjigant, këtë mesazh sekret, ku çdo atom, çdo copëz, çdo fragment ekziston në masën që merr pjesë në një kuptim universi, në një ndërthurje të materies, energjisë dhe informacionit. Duket sikur Kurani na jep idenë se gjithçka është e projektuar dhe e programuar deri në detajet më të vogla, duke qenë pjesë e një rrjete ndërthurjesh pa mbarim, nga i vetmi Autor.

Sigurisht që në këtë projekt ndërhapësinor njeriu ka një ndërthurje

⁶⁸ Kurani i Shenjtë, 46:4.

⁶⁹ Kurani i Shenjtë, 10:20.

⁷⁰ Kurani i Shenjtë, 10:62.

⁷¹ Heinz R. Pagels, “The Cosmic Code: Quantum Physics As the Language of Nature”, botues: “Dover Publications, Inc.”, Mineola, New York 1982, fq. 343.

dhe palosje kozmike që nga momenti i krijimit, formësimit, funksionimit, ndërtimit dhe qëllimit. Në enigmën e këtij kodi kozmik, njeriu ndoshta është pasqyra ku Autori, që e ka krijuar këtë projekt, do të japë diçka nga autorësia dhe konturet e mesazhit hyjnor. Nëse njeriu ka bërë të gjitha përpjekjet e tij dhe vazhdon edhe sot për njohjen e hapësirës, ka bërë shumë pak përpjekje për njohjen e vetvetes. Me gjithë përpjekjet gjigante për studimin e gjithësisë, dija jonë është shumë e paktë mbi të, por akoma më e paktë është njohja e shpirtit tonë. Midis gjithësisë dhe njeriut ka një ndërthurje të habitshme: kemi një gjithësi me galaktika, yje të pafund, planetë dhe satelitë, meteorë dhe hapësira të pafundme. Kemi një dritë misterioze, që ndriçon gjithë këtë univers. Kemi një sistem informacioni ndërplanetar që funksionon. Një sistem diellor e një tokë me të gjitha mrekullitë dhe bukuritë e jetës së gjallë. Nga ana tjetër, kemi një njeri me karakteristika fizike, si: kokë, duar, këmbë, zemër, mushkëri, mëlçi, sy, veshë, gojë, sistem të qarkullimit të gjakut, sistem eshtëror, sistem nervor, sistem imuniteti etj. Por kemi edhe produkt, që duket i papërcaktuar qartësisht, si: dije, mirësi, dashuri, trimëri, shpresë, nostalgji, sinqeritet, urrejtje, ego, lakmi, mizori, frikë, gënjeshtër, pabesi, hipokrizi, mburrje, aftësi, urtësi etj., Të gjitha këto që ndriçohen nga një dritë misterioze, së cilës i themi “shpirt”.

Nëse analizojmë mënyrën e krijimit të gjithësisë dhe të njeriut ka një përafrim të habitshëm.

Së pari, nëse gjithësia, sipas teorisë së *Big Beng*-ut, është e krijuar nga një përplasje me ngarkesë shumë të lartë tërheqjeje dhe shpejtësie shumë të madhe të dy grimcave, në kushte specifike boshllëku e temperature, në praninë e një grimce të quajtur *Higgs*⁷² (ose Grimca

⁷² E mori këtë emër sipas shkencëtarit britanik Peter Higgs, fitues i çmimit “Nobel për Fizikë” më 2013, së bashku me François Englert.

e Zotit⁷³ siç e quajnë shkencëtarët) dhe që është shoqëruar me një shpejtësi të paimagjinueshme në krijimin e planetëve dhe gjithësisë, në krijimin e sistemeve të tërheqjes dhe shtyrjes, sistemet e ndërthurjes reciproke, të sistemit tonë diellor e mbi të gjitha në sistemin e krijimit të jetës në tokë, të kushteve të jashtëzakonshme për jetesë dhe shumë sisteme të tjera që rregullojnë ekuilibrin kozmik.

Nga ana tjetër, edhe krijimi i njeriut bëhet nga përplasje dhe tërheqja e dy bërthamave embrionale:

“Andaj, njeriu le të shohë se me se është krijuar? Është krijuar me një ujë që përhidhet.”⁷⁴

“A nuk ishte ai thjesht një pikë sperme që u hodh?! Më pas u bë ngjizje gjaku, e atëherë (Zoti) e krijoi dhe e përsosi.”⁷⁵

Në kushte specifike trupore, në praninë e një rastësie të mistershme, ku nga miliona spermatozoide, njëri gjen rrugën për te veza dhe që në momentin e përplasjes me njëri-tjetrin, nisin zbërthimet kimike të krijimit me shpejtësi të mijëra e miliona qelizave, që do të bëjnë nga asgjëja një trup të mrekullueshëm me të gjithë sistemet e funksionimit të tij: sistem të qarkullimit të gjakut, sistemin nervor, sistemin e imunitetit, sistemin urinar, sistemin e muskujve, sistemin e tretjes..., nga zemra te truri, nga syri te mendja e që çdo gjë të funksionojë si një mrekulli, e paimagjinueshme, dhe se brenda këtij trupi, do të jetë prezenca e një copëze të misterishme të Zotit, e quajtur shpirt.

Habia qëndron se, ashtu siç janë vënë në funksionim ligjësitë e

⁷³ “Grimca e Zotit” apo “The God Particle: If the Universe Is the Answer, What Is the Question?” është emri i librit të fizikanit dhe nobelistit amerikan, Leon M. Lederman (Çmimi Nobel për Fizikë 1988). Libri u botua më 1993, në bashkautorësi me Dick Teresi-n.

⁷⁴ Kurani i Shenjtë 86:6-7.

⁷⁵ Kurani i Shenjtë 75:38-39.

sistemet në materien kozmike, si një kurdisje *a* inspirim me llogari precize, ashtu edhe trupi i njeriut ka këtë lloj kurdisje që nuk varet nga njeriu. Kështu që, askush nuk e di se si u vu në funksion: jeta në tokë, zemra, sistemi nervor, qarkullimi i gjakut, mendja, ndjesitë e shumë organe të tjera të brendshme që pushojnë vetëm në vdekje.

Së dyti, drita është shpirti i gjithësisë, që mbart informacion, ndriçim dhe energji. Brenda unitetit dritë~gjithësi ekziston ligji shkak~pasojë. Jashtë shpejtësisë së dritës ka gjendje tjetër. Kështu edhe te njeriu, shpirti dhe mendja mbartin dritë hyjnore, informacion dhe energji, dhe brenda unitetit trup~shpirt ekziston jeta. Jashtë këtij uniteti ka gjendje tjetër, vdekje – kalim në një dimension tjetër.

Enigma, që i mundon shkencëtarët sot, është se cilat kanë qenë ligjësitë para shpërthimit të *Big Beng*-ut, ku sipas tyre fillon koncepti i kohës dhe hapësirës:

“E gjithë historia e shkencës nuk është gjë tjetër veçse të kuptuarit progresiv të faktit se ngjarjet nuk zhvillohen në mënyrë arbitrare, por ato pasqyrojnë një rregull të përcaktuar... Mund të ketë një numër të madh modelesh të gjithësisë me kushte fillestare të ndryshme që të gjitha u binden ligjeve të njëjta. Duhet të ekzistojë ndonjë parim që dallon një gjendje fillestare, pra një model që përfaqëson gjithësinë tonë”.⁷⁶

Pikërisht ky model, sipas meje, ndodhet në krijimin tonë si njerëz. Le ta vazhdojmë arsyetimin: shkenca arsyeton se brenda vrimave të zeza duhet të ekzistojë një singularitet dhe përkulje e pafundme e hapësirë~kohë, që i ngjan *Big Beng*-ut në fillim të kohës, ku parashikimi për të ardhmen reduktohet në zero, pasi vrimat e zeza fshehin shikimin tonë nga horizonti i ngjarjes (d.m.th. kufiri hapësirë~kohë), nuk ka informacion pasi mungon drita.

⁷⁶ Stiven. V. Hoking, vepra e cituar, fq. 121-122.

E njëjta gjë ndodh me krijimin tonë, ku në kuptimin e figurshëm: vrima e zezë është mitra, në të cilën errësira brenda saj fsheh vështrimin tonë nga horizonti i ngjarjes, tërheqja midis dy trupave mashkull dhe femër është në maksimum dhe energjia që lëshohet është maksimale si në shpërthimin e Big Beng-ut, të dyja grimcat qelizore, spermatozoidi dhe veza femërore në çastin e përplasjes fillojnë një zbërthim me shpejtësi, që më vonë shkon me miliona kur nis krijimi i trupit, ose e thënë troç krijimin e universit njerëzor. Enigmë është edhe krijimi i mendjes njerëzore në fillimin e jetës, ku njeriu i porsalindur nuk ka kujtesë dhe koncept mbi kohën dhe hapësirën. Pra, për të kuptuar se cilat ishin ligjësitë në fillimin e krijimit të gjithësisë, le të studiojmë ligjësitë e krijimit tonë para përplasjes spermatozoid-veza femërore, krijimi brenda mikrogjithësisë së barkut femëror, dalja nga barku i nënës në makrogjithësinë e jetës së dynjasë dhe, pastaj, një ditë do të ketë një fund për një rilindje të re. Le të shikojmë këtë model që Krijuesi e ka projektuar te ne. Le të studiojmë se cilat janë ligjësitë e krijimit të trupit dhe shpirtit në trupin njerëzor?

Kurani i Shenjtë thekson se në krijimin tuaj dhe të gjithësisë ka argumente për ata që meditojnë thellë. A kemi në këto dy krijime një ngjashmëri dhe një ndërthurje kozmike? Pa dyshim që po!

Në të dyja këto krijime, pra, të gjithësisë dhe njeriut, ka një dualizëm perfekt, dy grimca, dy gamete që krijojnë një zinxhir të pafund, një dualizëm që është në themel të materies dhe të tërë krijimit.

Kurani i Shenjtë thotë:

“... nga çdo gjë krijuam çifte, që të reflektoni.”⁷⁷

“I Shenjtë është Ai që krijoi çifte të çdollojshme, prej atyre që nxjerr toka, prej vetes së tyre dhe prej asaj që ata nuk dinë.”⁷⁸

⁷⁷ Kurani i Shenjtë, 51:50.

⁷⁸ Kurani i Shenjtë, 36:37.

“... Ai që krijoi çifte të çdo lloji ...”⁷⁹

Dualizmi është thelb konceptual i Kuranit: trupi dhe shpirti, nata dhe dita, drita dhe errësira, e mira dhe keqja, kënaqësia dhe dhimbja, jeta dhe vdekja, mashkulli dhe femra, dashuria dhe urrejtja, jeta tokësore dhe ajo qiellore, parajsa dhe skëterra, atomi dhe elektroni, poli pozitiv dhe ai negativ, grimca dhe antigrimca. Kështu mund të përmendim në pafundësi çiftet dualiste. Por, ajo që është shumë domethënëse në Kuran, është se ai nënkupton ndërthurjen me njëra-tjetrën të këtij dualizmi. E thënë më ndryshe, nuk mund të ekzistojë njëra pa tjetrën dhe se uniteti i të dyjave jep të tërën. Jep ekuilibrin e përsosur. Ky është ligji themelor, mbi të cilën ngrihet gjithë ekzistenca në tokë dhe në qiell, në të gjithë gjithësinë. Është ky dualizëm, që u përmend pak më lart, që jep rezultatin zero të energjisë totale të gjithësisë, pra dualizmi i energjisë pozitive që përfaqësohet nga materia dhe asaj negative që përfaqësohet nga fusha gravitacionale, japin ekuilibrin e përsosur të gjithësisë. Është ky dualizëm që jep ekuilibrin e përsosur të natyrës, të jetës së gjallë. Dualizmi i atomit me elektronin deri në pafundësi ndarje dualiste që japin unitetin e materies. Mbi të gjitha është një dualizëm kompleks trup~shpirt, nga uniteti i të cilit rrjedh jeta njerëzore, që është një mrekulli më vete. Një koncept jashtë mendjes sonë, në këtë projekt gjigant të Krijuesit.

A nuk është uniteti i trupit dhe i shpirtit kuptimi i jetës së njeriut? Nëse shpirti shkëputet, trupi nuk ka më vlerë. Pra, jeta mbaron, ka vetëm vdekje. Kalohet në një zinxhir tjetër dualist. Kështu si grimcat me ngarkesë negative dhe pozitive, që asgjësojnë njëra-tjetrën, ashtu dhe brenda qenies njerëzore ndodhin asgjësime energjie; qeliza që lindin dhe vdesin në një ditë janë me miliona. Po kështu, dashuria asgjëson urrejtjen, bujaria lakminë, përulësia arrogancën, durimi

⁷⁹ Kurani i Shenjtë, 43:13.

zemërimin etj. Ndërthurja dhe ndërpalosja midis krijimit të gjithësisë dhe krijimit të njeriut në këtë projekt gjigant të Krijuesit duket edhe në raportet trup~shpirt.

Trupi vjen prej tokës. Ka vetitë e tokës, ngjyrat e tokës, ushqehet prej tokës, tërhiqet prej tokës, qëndron mbi tokë, është i dukshëm si toka dhe cilido produkt i trupit përfundon në tokë. Pra, tendenca dhe kahu i trupit është toka dhe kur ai mbaron funksionin e tij të jetës e përfundon në tokë.

E kundërta ndodh me shpirtin, i cili është një produkt hyjnor. Shpirti ka cilësi të hyjnisë, ushqehet duke kujtuar e lutur Zotin, ka lidhje me dritën, dijen, dashurinë, urtësinë, dëgjimin, ndijimin, mendjen dhe informacionin. Vetë i padukshëm dhe produkti i tij është i padukshëm. Kahu i tij është qielli, tërhiqet prej tij dhe atje është fundi i tij në përjetësi.

Shpirti, që të ndihet shpirt, ka nevojë për elementet e dritës, të ndjesisë, nuhatjes dhe dëgjimit. Këto së bashku me mendjen e kontaktojnë duke lëvizur në hapësirë e në kohë për të marrë kontakt me Krijuesin. Por, për të vënë kontakt me Krijuesin, nevojitet që të “përsërisni shtatëshen” thuhet në Kuran. Shtatëshja është kapitulli i parë i quajtur “*Çelësi (El-Fatiha)*”, që ka shtatë ajete (vargje):

“Ne të kemi dhënë një shtatëvargësh të përsëritur...”⁸⁰

Ky shtatëvargësh, te një besimtar i përkushtuar, përsëritet minimalisht tridhjetë herë në ditë. Pjesa e trupit, që ka lidhje direkt me gjithësinë, është koka, me formë sferike (planet më vete) dhe me shtatë elemente: dy sy, dy veshë, dy vrima të hundës dhe një gojë: Habia vazhdon me shtatën: në traditën e përshkrimit të ylberit dallojmë shtatë ngjyra; shkalla muzikore diatonike ka shtatë nota dhe alfabeti shqip ka shtatë

⁸⁰ Kurani i Shenjtë, 15:88.

zanore. Këto përkime më tërheqin si simbolikë e numrit shtatë. Të gjitha këto kanë lidhje me shtatë qiej dhe përfundimisht nga sjellja e secilit shpirt, përfundimi është ose në shtatë nivelet e Parajsës ose në shtatë nivelet e Ferrit, siç cilësohet në Kuran. Pra, jemi prapë brenda një kodi me numrin shtatë ose brenda një projekti të dizajnuar me kujdes e saktësi të habitshme.

Të gjitha këto elemente janë instrumentet e mendjes, mbi të cilat merr dhe jep produktin e saj. Mendja ka një shëmbëlltëri me konceptin e Perëndisë:

“Ai është i Pari, i Fundit, i Dukshmi dhe i Fshehti; dhe Ai është i Gjithëdijsëm për çdo gjë.”⁸¹

Mendja nuk ka as fillim dhe as mbarim, është e dukshme dhe e padukshme, lëviz mbi shpejtësinë e dritës, thyen rregullat dhe ligjësitë e kësaj bote duke dalë jashtë shpejtësisë së dritës dhe konceptit kohë~hapësirë. Ajo është magazinë informacioni për gjithë diturinë e njeriut. Si drita, mendja, nota muzikore dhe tingulli zanor kanë lidhjen me hapësirën. Konkluzion është se, në këtë projekt gjigant të Perëndisë, ne kemi një ndërthurje të habitshme me gjithësinë dhe një palosje kozmike. Brenda nesh është qielli dhe toka, drita dhe errësira, të caktuar për një mision të veçantë, të cilin njeriu mban mbi vete, drejt të padukshmes, drejt Krijuesit tonë:

“Allahu krijoi qiejt dhe tokën me të vërtetën, që të shpërblejë çdo shpirt për atë që ka punuar, dhe atyre nuk do t’u bëhet padrejtësi.”⁸²

Pikërisht kur e kuptova këtë madhështi të krijimit tim dhe këtë rol madhështor në këtë gjithësi të pafundme, meditova: Kush jam unë në këtë gjithësi, kur toka para diellit është sa një majë gjilpëre, kur dielli në raport me një nga miliardat e galaktikave është si një

⁸¹ Kurani i Shenjtë, 57:4.

⁸² Kurani i Shenjtë, 45:23.

thërrmijë pluhuri në një stadium? Po Zoti, që i ka krijuar dhe zotëron gjithçka?! Sa e pakconceptueshme është madhështia!

Më rrëqethet trupi kur kujtoj se sikur të pushonte për një çast dielli, ne do të ishim gurë akulli në hapësirë. Sikur dielli të lëshonte vetëm pak më shumë nxehtësi, toka ime do të ishte një lëmsh i zjarrtë. Sikur ajri të mungonte vetëm me një përqindje të vogël, ne do të përpëliteshim si bagëti që sapo i kanë therur. Sikur graviteti të ndërpritej për një çast, ne do të fluturonim në hapësirë si plehurat e hedhura nga një ndërtesë e lartë. Sikur uji të ndërpritej për pak orë, ne do të përpëliteshim si peshku në zall. Sikur një anomali të ketë në qelizën e parë të krijimit, ne do të dilnim mostra të kësaj toke. Sikur...

Sa mosmirënjohës që jemi, o Zot!

Kur u njoha me ndëshkimet e tmerrshme, të cilat Perëndia ka bërë mbi të parët tanë që nga populli i Noes (Profeti Nuh⁸³) e deri më sot, për të këqijat që raca njerëzore ka bërë dhe bën, dhe kur u njoha nga Kurani se çfarë tmerre na presin në ditën e gjykimit nëse nuk ndjekim rrugën e drejtë, thashë: “O Zot! Nuk mundem më!”

“Po qeshni dhe nuk po qani?! Dhe jeni të shkujdesur?! Bëjini sexhde Allahut dhe adhuroni!”⁸³

Ky ishte momenti kur unë vendosa t’i përulëm vetëm Zotit tim:

“Shenjat Tona i besojnë vetëm ata, të cilëve kur u jepet mësim me anë të këtyre (shenjave), bien në sexhde, lartësojnë Zotin e tyre duke e lavdëruar Atë dhe nuk bëhen mendjemëdhenj.”⁸⁴

Imagjinoni përuljen time të parë në xhami. Një person, i cili mbante gradën e gjeneralit, një person që vinte nga një krahinë ku krenaria

⁸³ Kurani i Shenjtë, 53:61-63.

⁸⁴ Kurani i Shenjtë, 32:16.

dhe kapardisja ishte në natyrën e njerëzve, duhet të përulej, e aq më tepër të bënte sexhde, duke vënë ballin dhe hundën në tokë.

Ky ka qenë momenti më i bukur i kthesës rrënjësore të jetës, duke qenë i bindur dhe i nënshtruar plotësisht Krijuesit tim, që është më i Larti, më i Ndrituri, i Gjithëdijshmi, i Gjithëfuqishmi, Sovrani Absolut, Njohësi i së dukshmes dhe i të padukshmes, më i Hirshmi...

Në çastin e sexhdes, ndjeva që nuk i përkisja më vetes. Shumë teprime nga vetja ime ranë si gjethet që bien në vjeshtë. Përkuljen time para Zotit me përlësi në shpirt, e ndieja që më lartësonte sa më shumë që i përkulesha. Në faljen time e ndjeva se isha ushtari më i bindur i Kryegjeneralit që komandonte qiejt dhe tokën dhe çka midis tyre. Ai më kishte mbuluar me mëshirën e Tij, një gjendje krejtësisht tjetër. Pushtoi qenien time, një ndjesi që do të shkonte në kufijtë e lumturisë e që do të vinte vazhdimisht në ngritje të përhershme. Kjo ishte rilindja ime, dhurata më e madhe e jetës sime. Kush mund ta përshkruante më së miri ndjesinë time, sesa një nga njohësit më të mëdhenj të Zotit e të spiritualizmit, siç është Hazret Mirza Ghulam Ahmed, i cili pohon:

“Sa fatkeq është ai njeri që ende nuk di se ai ka një Zot, i cili ka fuqi mbi çdo gjë! Parajsa jonë është Zoti ynë. Kënaqësitë tona më të larta gjenden në Zotin tonë, sepse ne e pamë Atë dhe çdolloj bukurie gjetëm në Të. Kjo pasuri është me vlerë ta marrësh nëse e gjen duke dhënë edhe jetën. Dhe ky rubin është me vlerë ta blesh edhe sikur të kushtojë sa e gjithë qenia jote. O të humbur, vraponi drejt këtij burimi se do t’ju shuajë etjen. Ky është burimi i jetës që do t’ju shpëtojë. Ç’të bëj unë? Si mund ta gdhend në zemrat e njerëzve këtë lajm të gëzuar? Me çfarë daulleje t’i njoftoj njerëzit se Ky është Zoti i tyre? Dhe me çfarë ilaçi t’ua kuroj veshët që ata të fillojnë të dëgjojnë?”⁸⁵

⁸⁵ Mirza Ghulam Ahmed, “Arka e Nuhut”, Tiranë, 2020, fq. 50.

BUJAR RAMAJ

Ndoshta këtë kënaqësi kanë ndierë profetët dhe dijetarët e mëdhenj,
të cilët rrinin me orë të tëra duke adhuruar Zotin Madhështor.

Lavdi o Zoti im!

Po për projektin e përjetësisë?

“Ata e dinë të dukshmen e jetës së kësaj bote, por janë të pavëmendshëm ndaj ahiretit.”⁸⁶

Përvoja jetësore dëshmon se njeriu ka nevojë të madhe për të gjetur kuptimin e jetës, për një mbështetje metafizike në përballjen e tij me absurdin, me ndjenjën e padurueshme të vetmisë, me trishtimin panikues të një krijese fatprerë, të vdekshme, që nuk mund të jetojë vetëm, por kërkon një pikë mbështetjeje. Shumë njerëz i tmerron vdekja. Dikush thotë: *“Tmerrohem kur përfytyroj se trupin tim do ta hanë krimbat”*. Dikush tjetër thotë: *“Më tmerron dheu që do të më hedhin ditën që do ta lëshoj këtë jetë”*. Dikush tjetër thotë: *“Nuk e duroj dot ndarjen nga kjo jetë, ndarjen nga fëmijët e mi, shokët, miqtë, pasuria, lavdia, ndarja nga të mirat e kësaj jete”*. Një tjetër thotë: *“Kur shkoj në ndonjë varrim, ndiej se njerëzit bëhen më të mirë, më të arsyeshëm e më të urtë, sikur marrin diçka nga kuptimi i kësaj jete”*. Ka dhe nga ata që nga ky tmerr gati pësojnë depresion dhe kalojnë deri në vetëvrasje. Duke medituuar mbi vdekjen, shumë njerëz binden se nuk kanë kuptuar se ç’është jeta? Kjo i shtyn të meditojnë dhe të kërkojnë këtë kuptim. Duke kërkuar, kuptojnë se shkenca ka shkuar deri në thellësitë e gjithësisë dhe në thellësitë e pjesës më të vogël të materies, por nuk kanë kuptuar mirë se çfarë është jeta? Ndoshta këtu fillon pozicionimi shkencë-feja. Ndërsa shkenca zbulon ligjësitë ekzistuese dhe vetitë

⁸⁶ Kurani i Shenjtë, 30:8.

e materies në funksion të jetës, feja i jep kuptim jetës nëpërmjet përjetësisë.

Është e vështirë të mposhtet argumenti se frika nga vdekja e detyron njeriun që të shpikë dhe të besojë në një fuqi për ta luftuar ndjenjën e absurdit të të jetuarit. Nisur nga kjo, shumë njerëzve u duket si përrallë, si një fantazi boshe, gati si një marrëzi ekzistenca e botës së përtejme dhe janë gati të shurdhër dhe të verbër. Kur fillon e u flet për këtë fushë, verbëria, shurdhëria dhe memecëria njerëzore shumëfishohen. Perdja ndarëse midis dy botëve bëhet gati hermetike dhe e paperceptueshme. Kjo nuk është sëmundje vetëm e kësaj epoke, por e gjithë historia njerëzore ka vuajtur nga ky makth, prandaj edhe librat hyjnorë e kanë theksuar vazhdimisht.

Ai që më fuste në mendime, gjatë leximit të Kuranit të Shenjtë, ishte problemi i ekzistencës së një dimensionit jetësor përtej kësaj që jetojmë aktualisht, e përjetshme, shumë herë më e fuqishme se kjo që jetojmë. Ky është problemi, misterit, merakut, ankthi i qenies njerëzore. Këtu fillon edhe muri, perdja, vija ndarëse midis dy grupimeve të njerëzve. Këtë mister mbi përjetësinë, Kurani e përmbledh me tri ajete:

“Thuaj: Askush në qiej e tokë nuk e di të padukshmen, përveç Allahut. Ata nuk dinë se kur do të ngrihen (pas ringjalljes).

Madje, u ka sosur dija rreth ahiretit; madje, janë në dyshim rreth tij; madje, janë të verbër ndaj tij.

Ata që mohuan thanë: “Ne dhe baballarët tanë kur do të bëhemi dhe, vallë, a do të nxirremi sërish!”⁸⁷

Të qenët “plotësisht i verbër” mbi këtë temë më bën edhe mua të shkruaj pak. Por, një gjë dihet, gjatë leximit të Kuranit përjetësia është e përshkruar gjatë dhe në dy kategori pamore të të jetuarit, të

⁸⁷ Kurani i Shenjtë, 27:66-68.

parajsës dhe të ferrit, të dritës dhe të errësirës, të lumturisë dhe të vuajtjes, të cilat janë të lidhura me dy format e të jetuarit në tokë; të atyre që besojnë dhe janë plotësisht të bindur për përjetësinë dhe të atyre që nuk besojnë dhe janë të lidhur vetëm me këtë botë, pa gjetur kuptimin e jetës. Raporti i besimit në përjetësinë është raporti mbi lirinë e vërtetë dhe lirinë e hamendësuar. Nëse dikush është i bindur plotësisht mbi përjetësinë, gjë që është një nga përpjekjet më të mëdha njerëzore, ai gëzon një liri absolute. Ndërsa, ai që nuk beson në përjetësi është peng i lirisë së kufizuar.

Kurani e ndan jetën njerëzore në tri nivele: *niveli i parë* është jeta tokësore, të cilën e kalojmë nga fëmijëria deri në ndërrimin e jetës, apo çasti i vdekjes që në Kuran quhet “zbulimi i së vërtetës”, pasi qenia njerëzore kupton se jeta vazhdon në një dimension tjetër. Kjo jetë tokësore është një periudhë me një distancë kohore shumë të vogël, gati e papërfillshme me dy të tjerat: me jetën e ndërmjetme dhe jetën e përjetshme.

Niveli i dytë në Kuranin e Shenjtë është quajtur Berzah, i cili është jeta e ndërmjetme që fillon pas vdekjes e përfundon me ditën e Kiametit ose të Gjykimit.

Niveli i tretë në Kuranin e Shenjtë njihet me emra, si “Çasti”, “Ora” “Dita e Gjykimit”. Ky pasqyrohet si momenti më i dhimbshëm që kalon nga faza shkatërrimtare e gjithçkaje deri në rikrijimin e ri.

Figuracioni i përshkruar në Kuranin e Shenjtë për ditën e Kiametit kalon çdo përfytyrim njerëzor.

Duke qenë se përshkruhet në disa faqe, po e përmbledh me fjalët e mia:

Kur të vijë oshtima, njeriu nuk do të dijë ku të shkojë. Qielli do të copëtohet e vaji do të derdhet si llum. Toka dhe malet do të bëhen pëlhurë. Detet do të marrin zjarr dhe vlojnë. Yjet do të përplasen me

njëri-tjetrin dhe shuben duke perënduar. Planetët do të thithen tutje si mirazh. Dielli do të humbasë shkëlqimin e do të shuhet. Në atë kohë, fëmijët do të thinjen. Gratë do të nxjerrin foshnjat nga barqet e tyre. Njerëzit nuk do të dinë ku të shkojnë si të dehur. Të vdekurit do të dalin nga varret, si të ishin tufa karkalecash të shpërndarë. Pastaj, toka do të shndrrijë në dritën e Zotit dhe, në këtë moment, do të fillojë gjykimi. Çdo person do të shikojë "videon" e jetës së tij. Do të vijnë profetët e dëshmitarët. Do të gjykohet me drejtësi absolute. Disa do të mbulohen me dritë e disa do të nxihen... Pas këtij momenti, fillon përjetësia.

Të gjithë profetët e Zotit sollën mesazhin, idenë, skicën dhe projektin për botën që ne nuk e shikojmë me këto mjete që na ka dhënë Zoti, madje as edhe me mjetet më moderne të kohës. Për shembull, Jezusi ose Hazret Isai, thotë:

"Lum ata që janë të vetëdijshëm se kanë nevojë të mësojnë për Perëndinë, sepse atyre u përket mbretëria e qiejve!"⁸⁸

Ishte mesazhi i Krishtit që solli një revolucion të tërë në të gjitha fushat e jetës, sidomos në: religjion, art, letërsi, filozofi e shkencë. Profeti Muhammed^{as}, nëpërmjet Kuranit, detajoi idenë dhe i bëri më të qarta duke treguar rrugët konkrete të parajsës dhe të ferrit. Ai, Nëpërmjet mesazheve të tij, qoftë juridike, sociale, morale dhe spirituale, tregoi rrugët se si arrihet në përjetësi.

Bindja për botën e përtejme apo për përjetësinë është tema më e theksuar që vazhdon të tronditë mendimin njerëzor. Pikërisht për këtë mesazh, Isai^{as} dhe Muhammedi^{as} u persekutuan, u quajtën "gënjeshtarë, të marrë, magjistarë dhe të inspiruar nga demonët". Kundërshtarët e Profetit Muhammed^{as} në Mekë, kur ai filloi të fliste për botën e përtejme dhe përjetësinë, i bënë atij ofendimin më të

⁸⁸Dhiata e Re, Ungjilli i Mateut, kapitulli 5, citati 3.

rëndë duke e goditur dhe hedhur mbi fytyrën dhe trupin e tij plehurat më të qelbura. Në Kuranin e Shenjtë pothuajse nuk ka asnjë kapitull ku përjetësia të mos theksohet ose të përsëritet disa herë:

“Dijeni se jeta e kësaj bote është vetëm lojë, dëfrim, zbukurim, mburrje ndërmjet njëri-tjetrit dhe garë për t’u shtuar në pasuri e (në) pasardhës; ajo është si shiu, gjelbërimi i të cilit i mahnit bujqit, më pas ai thahet dhe ti e sheh të zverdhur, dhe më pas bëhet pluhur. Në ahiret ka edhe ndëshkim të rëndë, edhe falje e pëlqim prej Allahut; kurse jeta e kësaj bote është vetëm një përfitim i përkohshëm (dhe) mashtrues.”⁸⁹

“Ata që nuk besojnë ahiretin, Ne ua zbukurojmë punët, andaj, ata vërtiten (në kotësi).”⁹⁰

Në pranimin po ose jo të Krijuesit e të besimit në përjetësinë ndahen dy grupimet më të mëdha: të atyre që besojnë në këtë Krijues, në përjetësinë dhe në projektin e Tij dhe të atyre që nuk e pranojnë Krijuesin dhe projektin e Tij, e as përjetësinë, ose më shkurt, grupi i besimtarëve dhe grupi i jobesimtarëve. Në projektin madhor të Zotit, na ka veçuar neve si qenie njerëzore, me një liri zgjedhjeje për dy rrugët e projektuara:

“Ne e drejtuam në udhë; le të jetë mirënjohës ose mosmirënjohës.”⁹¹

Këto dy rrugë e kanë zanafillën që në krijimin e njeriut: Ademi dhe Hava. Zoti i vendosi ata në parajsë. Aty ata ishin të mbuluar nga dashuria për Zotin, dashuria për njëri-tjetrin, si dhe nga dashuria për gjithë realitetin e parajsës. Zoti i kishte urdhëruar të bënin çfarë të donin, por të mos i afroreshin pemës. Kjo ishte pema e ndalimeve, e shkeljeve të porositve të Zotit.

Djalli i mashtroi dhe injektoi tek ta lakminë, duke u thënë se do të

⁸⁹ Kurani i Shenjtë, 57:21.

⁹⁰ Kurani i Shenjtë, 27:5.

⁹¹ Kurani i Shenjtë, 76:4.

fitonin përjetësinë. Ata e shijuan pemën. Parajsa u shndërrua në një vend të çrregulluar. Zoti e urdhëroi Ademin të largohet prej andej, duke i dhënë udhëzimin: kush pranon udhëzimin Tim, do të jetë i shpëtuar, dhe kush mohon këto udhëzime dhe mashtrohet nga djalli, do të jetë i humbur. Pra, njeriu mbi këtë tokë, ka vetëm dy rrugë: ose të jetë besimtar duke e shijuar dhe sakrifikuar këtë botë për përfitimin e përjetësisë, ose të jetë jobesimtar e të besojë vetëm në këtë botë duke humbur përjetësinë në zjarrin e ferrit.

Rruga e jobesimtarëve është shumë e lehtë. Qëllimi i tyre është: bindja se ka vetëm një jetë, kjo jetë është materiale, prandaj duhet luftuar për kënaqësi maksimale duke fituar para dhe pasuri, kënaqësi e plotësim të të gjitha dëshirave, pasi kjo është e vetmja jetë e shkurtër ku fundi është gosti krimbesh. Të gjithë ata që nuk besojnë në botën e përtejme janë jobesimtarë dhe aktiviteti i tyre i përditshëm dhe në jetë është preokupimi për këtë botë. Ata hamendësojnë për çdo gjë, për të sotmen dhe për të nesërmen dhe janë të lidhur marrëzisht pas jetës materiale. Idhujt e tyre janë: pasuria, paratë, etja për pushtet dhe lavdi, dëshirat instinktive, adhurimi i fëmijëve, krenaria dhe mburra. Filozofia e tyre është e lidhur vetëm me këtë jetë, një filozofi materialiste, ku ekonomia është faktori përcaktues. Nëse atyre u pakëson të mirat materiale, ata preokupohen në ekstrem, egërsohen, stresohen dhe bëhen të padurueshëm. Madje, janë gati të përqafojnë çdo mënyrë sjelljeje, mjafton që të kenë përfitim material deri edhe në ndryshimin e personalitetit të tyre. Për ta ligjësuar sjelljen e tyre, ata shpikën: sisteme të ndryshme ekonomike e shoqërore, ligje, rregulla, zakone e kanune, të cilat janë të pafundme në të shkruara, të pamundura në të zbatuar nga drejtësia njerëzore e që i shpie shpesh në vetëvrasje kolektive, siç janë luftërat.

Në grupimin e atyre, që nuk besojnë në përjetësinë, janë shumica. Ata punojnë, përpiqen, sakrifikojnë, shpresojnë dhe hamendësojnë

vetëm për këtë jetë. Ka prej tyre, të cilët i kanë rrënjët në: krim, pabesi, korrupsion, mafie, sadizëm, padrejtësi, shfrytëzim, shtypje, humbje të respektit për prindërit dhe mëshirën për krijesat, pushtim nga lakmia, zilia, urrejtja, rebelim dhe dhunë, bërja pesimist gjer kur vdekja u troket.

Ata, që janë të bindur plotësisht mbi përjetësinë, janë shumë pak, por janë të qetë, të devotshëm ndaj Krijuesit. Ata luten dhe lumturohen në gjetjen e kënaqësisë për atë çka i pret. Udhëzimi i tyre ligjor dhe moral janë librat hyjnorë. Ata nuk lënë pas asgjë nga kjo jetë, por njëkohësisht këtë jetë e përdorin për të fituar përjetësinë. Ata i janë nënshtruar fatit e janë të devotshëm për misionin e tyre, duke bërë të gjitha përpjekjet në këtë botë dhe janë të bindur se përfundimi është në duart e Krijuesit, e përpjekja në duart e tyre.

Shumica më e madhe e njerëzve nuk beson në të padukshmen dhe në përjetësinë. Ata i kushtojnë vëmendje të madhe pjesës së dukshme. Pra, ata kujdesen vazhdimisht për trupin, ushqehen disa herë në ditë, lahen, vishen dhe bëjnë kozmetikë, kujdesen pa pushim gjatë gjithë jetës, ndërsa për pjesën tjetër të padukshme, që është shpirti e që është personi i vërtetë, kujdesen shumë pak. Absurditeti zmadhohet në përmasa të frikshme nëse do të kuptoni se trupi juaj, për të cilin ju kujdeseni aq shumë, ka një jetë disavjeçare. Ndërsa shpirti, për të cilin kujdeseni aq pak, që jeni ju vetë, jeton me miliarda vite drite, pra në infinit! A nuk e kuptoni se, duke mos e ushqyer shpirtin, ju e lini atë të vogël brenda vetes, ndërsa ai duhet të zmadhohet me përmasat e përjetësisë?

Ju mund të thoni: "*Si ta ushqejmë shpirtin?*"

Pikërisht, Kurani i Shenjtë na ka treguar se shpirti, duke qenë krijim i Krijuesit, ushqehet vetëm duke u vënë në kontakt me Krijuesin nëpërmjet lutjeve që në Islam janë pesë herë në ditë. Ushqimi tjetër i shpirtit, duke qenë se ai është një dritë misterioze, është dija dhe

urtësia, që janë të lidhura me Krijuesin, sepse lidhen ngushtë edhe me dritën. Mosushqimi i shpirtit është problem madhor i kësaj bote, burimi i të gjitha të këqijave. Ky ushqim i shpirtit të shpie me shpejtësi drejt lumturisë, e cila është një synim i pakapshëm në këtë botë. Lumturia nuk vjen as nga ngrënia dhe pirja e tepërt e as nga plotësimi i gjithë epsheve, ose zotërimi i pasurive. Lumturia është përmasë hyjnore. Këtë aftësi e ka vetëm shpirti, prandaj ushqejeni atë duke u vënë në kontakt me Zotin, duke u ndier mbretër të lirë të qiellit e jo skllever e krimba të kësaj bote. Me lumturinë lidhet edhe qëllimi që Zoti i ka vënë njeriut për ta adhuruar Atë, pasi sa më shumë adhuron Zotin, aq më shumë lidhesh me Të, lidhje që të çon në përmasa hyjnore të spiritualizmit, të paqes dhe të lumturisë.

Duke qenë se Krijuesi është i lidhur në konceptin njerëzor me qiellin, me dritën, me të dukshmen dhe të padukshmen, me fillimin dhe mbarimin, me hapësirën dhe kohën, me shpirtin dhe krijimin, Ai dërgon dritë mbi grupimin e besimtarëve duke i orientuar drejt së vërtetës. Ndërsa grupimi i jobesimtarëve bëjnë një cikël të mbyllur, duke mos kuptuar që janë në errësirë dhe të paorientuar, ata i mundon shpresa. Janë pengu i veprimeve dhe hamendjeve të tyre. E gjithë dituria e tyre e grumbulluar është e kufizuar brenda kësaj bote dhe për këtë botë. Ata vetëm hamendësojnë, bien në pesimizëm, rebelohen ndaj gjithçkaje dhe mbulohen nga trishtimi dhe mundimi në shtegun pakrye për gjetjen e së vërtetës duke u mashtruar nga drita djallëzore e errësirës. Jobesimtarët janë brenda një cikli të mbyllur dhe pa rrugëdalje. Kurani i Shenjtë përshkruan:

“Dhe ata që mohuan, veprat e tyre janë si një mirazh në shkretëtirë, të cilin i eturi e mendon për ujë. E kur mbërrin tek ai, nuk gjen asgjë; aty e gjen Allahun, atëherë, Ai ia jep llogarinë e tij plotësisht. Allahu është i shpejtë në llogari.”⁹²

⁹² Kurani i Shenjtë 24:40.

Raporti Kuran-shkencë

Zoti, me mëshirën e Tij të pakufishme, nuk e la njeriun të pafat, që ai vetëm të *hamendësojë* se Zoti duhet të ekzistojë, por nëpërmjet zbulesës, shpalljes dhe ëndrrës, edhe e thirri për ta njohur Atë, duke e çuar në *bindjen* se Ai me të vërtetë ekziston. Zoti krijoi dy sisteme kryesore e të pakufishme: sistemin lëndor dhe sistemin shpirtëror, me të cilat njeriu, jo vetëm të dëshmojë ekzistencën e Zotit, por edhe ta njohë dhe ta adhurojë Atë.

Qenia njerëzore mahnitet pas sistemit lëndor: nga yjësitë e deri te miza, që nga bukuritë e begative të pafundme e deri te mrekullitë e dritës, të ujit, të tokës e të çdo krijimi tjetër që sheh dhe zbulon. Ai tërhiqet aq shumë pas këtij sistemi, si një i uritur mbi një sofër të begatshme, si mizat në mjaltë duke harruar dorën e Krijuesit.

Zoti, i Cili e dinte shumë mirë që njerëzit do të anonin nga sistemi material, në të njëjtën kohë u dërgoi sistemin spiritual, për t'u tërhequr vëmendjen që t'i shikonin të dyja krijimet, për njohjen e madhështisë së Tij dhe për ta adhuruar Atë. Prandaj, shpesh, Profetët janë cilësuar si “sihariqdhënës” dhe “alarmues”, “burim i dritës dhe i mëshirës”, për të mos i lënë njerëzit në errësirë.

Duke i njohur të dy sistemet, lëndor dhe shpirtëror, dhe duke zbatuar udhëzimet që vinin nga sistemi spiritual, njeriu do të shikonte me dy sy e nuk do të gabonte. Këtë e kupton më mirë shpirti njerëzor. “*Bota spirituale dhe materiale takohen në qendër të universit ku është shpirti*”,

*thotë Ibni Arabiu.*⁹³ Ndërsa Imami i kohës, në librin “Filozofia e mësimeve të islamit”, pohon:

*“... njeriu është një mikrokozmos, në të cilin është gdhendur skema e të gjithë kozmosit.”*⁹⁴

Pra, te njeriu janë të bashkuara edhe bota lëndore, edhe bota shpirtërore, duke krijuar jetën ose skemën e gjithë kozmosit. Njeriut i është dhënë nga Krijuesi statusi më i lartë, si perceptues i të dy botëve, shpirtërore dhe lëndore, si ura lidhëse e së jashtmes me të brendshmen (fizika klasike me atë kuantike), si niveli më i lartë i zbatimit të harmonisë të të gjitha ligjeve brenda qenies së tij, një vëzhgues me vetëdije dhe me fat. Përfundimisht, që të kuptojmë tërësinë e botës, duhet të kuptojmë kodin njerëzor ku gjendet dhe kodi kozmik.

Problemi është, si të njihet e të zbërthehet ky kod kozmik? Në enigmën e këtij kodi kozmik njeriu ndoshta është pasqyra ku Autori, që e ka krijuar këtë projekt, do të japë diçka nga autorësia dhe konturet e mesazhit hyjnor.

Ajo që kam vënë re nga studimet mbi shkencën dhe Kuranin, që sigurisht janë të kufizuara, është se shkenca shpesh ka hedhur poshtë ose ka vetëkorrigjuar disa teori me kalimin e kohës, ndërsa në Kuran nuk ka asnjë kundërthënie dhe se vërtetësia e tij zmadhohet sa më shumë që kalojnë vitet:

*“Ne do t’ju bëjmë të mundshme që të shohin Shenjat Tona në të gjitha horizontet, si dhe në vetveten e tyre derisa t’u bëhet e qartë se ky (Kuran) është i vërtetë”.*⁹⁵

Kjo profeci kuranore po vërtetohet në gjithë shtrirjen e shekujve që

⁹³ “L’Eredita” f.254.

⁹⁴ “Filozofia e mësimeve të Islamit”, Tiranë, 2019, fq. 188.

⁹⁵ Kurani i Shenjtë, 41:54

kanë kaluar, në këtë që po jetojmë, por deri në ditën e Kiametit. Sa më shumë që shkenca zbulon mbi gjithësinë, ajo u afrohet më shumë parashikimeve të Kuranit të Shenjtë.

Dr. Maurice Bucaille⁹⁶, në veprën e tij madhështore *“The Bible, the Quran and Science”*, ka pranuar shprehimisht:

“Nuk ekziston as më i vogli kundërshtim ndërmjet teksteve kuranore që kanë të bëjnë me krijimin, dhe njohurive bashkëkohore mbi formimin e gjithësisë”.⁹⁷

Të jepet përshtypja se shkenca dhe Kurani janë dy gjuhë të ndryshme që flasin për të njëjtën histori. Gjersa shkenca zbulon e përgjigjet, Kurani i ka brenda pyetjet e nënkuptuara që mundohet t'i zbulojë shkenca. Kështu, nëse Zoti në Kuran, thotë:

“Një ditë tek Unë është sa një mijë vjet tek ju”⁹⁸,

shkenca i dha përgjigje me teorinë e Relativitetit, nëse ecim me shpejtësinë e dritës. Kurani i Shenjtë, në përgjithësi, nuk merret me detaje mbi shkencën dhe sistemet në fushat e ndryshme. E veçanta te ky libër hyjnor është se ai i trajton gjërat në evoluim, për të mos pasur asnjëherë mospërputhje në kohë dhe në hapësirë. Por në thelb, Kurani na mëson se shkenca dhe spiritualiteti duhet të bashkëpunojnë me njëri-tjetrin për të zbuluar të vërtetën:

“Andaj, përqendro vëmendjen tënde për fenë (e Allahut) duke qenë tërësisht i anuar (nga Ai). (Ndiq) natyrën e Allahut në të cilën Ai i krijoi njerëzit. Nuk ka ndryshim në krijimin e Allahut”⁹⁹

⁹⁶ Lexo: Moris Bikaj.

⁹⁷ Dr. Maurice Bucaille, *“Bibla, Kur’ani dhe Shkenca”*, përktheu nga boshnjakishtja: Nazim Juniku, botues: *“Shpresa e Kosovës”* dhe *“SJRC”*, pa vend dhe vit botimi, fq. 166.

⁹⁸ Kurani i Shenjtë, 22:48 dhe 32:6.

⁹⁹ Kurani i Shenjtë, 30:31.

Hazret Mirza Ghulam Ahmedi, Imam Mehdiu^{as} duke e shpjeguar këtë ajet, pohon:

“... ky ajet tregon se muslimani është porositur të ndjekë të dyja ligjësitë, edhe Librin e shenjtë (Sheriatin) që ka ligje, edhe “librin” e natyrës që është vepër e Zotit, dhe të mos nxitohet për të marrë një vendim të prerë për Librin e shenjtë, pa pasur një dëshmi edhe nga libri i natyrës. Kështu që, muslimani i përsosur është ai që i ndjek të dy “librat” dhe që sheh me të dy sytë. Muslimani i tillë gjithmonë do të jetë në rrugën e drejtë dhe askush nuk mund ta devijojë dot atë.”¹⁰⁰

I tillë është dhe kuptimi i shkencës kuantike, sidomos në fushat e kibernetikës dhe i sistemit digjital, ku natyrshëm dalin pyetjet:

Si ka zbritur në zemrën e Profetit të Islamit, të pashkolluar, në shkretëtirën e Arabisë, një libër me 114 kapituj dhe rreth tetëdhjetë mijë fjalë. Çfarë lloj mjeti komunikimi ka qenë midis Krijuesit të padukshëm dhe Profetit? Po engjëjt si ndërveprojnë me njerëzit? Po me lutjet, si komunikohet me Zotin dhe si realizohen ato? Po djalli si cyt në zemrat e njerëzve? Vetëm me daljen e fizikës kuantike u jepet përgjigje këtyre pyetjeve e sidomos me studimin e fenomeneve të dritës, por që Kurani i ka të nënkuptuara përgjigjet dhjetëra shekuj më parë për këto fenomene. Prandaj dhe është mrekulli.

Për të kuptuar se çfarë ndodh pas vdekjes, është një fushë, për të cilën shkenca nuk jep asnjë përgjigje, ndërsa religjioni jep detaje se ku shkojmë dhe se cilat janë dëshmitë në ditën kur do të gjykohemi me drejtësi absolute. Zoti e zbulon mënyrën e paraqitjes së dëshmisë tokësore në rreshtat dhe kodet kuranore; me video, me shkrime, me regjistrime audiovizive, me dëshmitë nga dora, këmba, floku,

¹⁰⁰ “Kurani i Shenjtë arabisht-shqip, me komentim të shkurtër”, përkthim nga Samad Ahmed Ghorî, “Islam International Publications”, botues “Xhemati Musliman Ahmedia i Shqipërisë”, Tiranë, 2023, f. 687, nën ajetin 30:31.

lëkura, që për kohën kur u shpall Kurani, 1500 vjet më parë, ishin të pakonceptueshme për mendjen njerëzore. Por, sot në botën virtuale, janë shumë të qarta. Habia i kapërcen kufijtë e arsyes, kur kuptojmë se jemi në një mbikëqyrje të vazhdueshme nga të gjitha mjetet që përdor Zoti, për të na bindur në ditën e Gjykimit, me dëshmitë e veprimeve tona në jetën tokësore, tashmë si një film real. Po citojmë disa nga format dhe mjetet që na paraqet Kurani, të cilat sot përdoren nëpërmjet sistemit digjital:

Zoti është në çdo bisedë që bën njeriu. Ai ka një mbikëqyrje të vazhdueshme, si kamerat digjitale që filmojnë e regjistrojnë gjithçka, dy regjistruer të përhershëm që regjistrojnë, pra me zë e me figurë. Nuk ngelet asnjë fjalë a pamje pa u regjistruar, ashtu siç bëjmë një video dhe të gjitha hidhen në një fluturake (disk, flesh, mjet ruajtës i të dhënave) që kthehet në ditën e gjykimit në një dosje të gjithë veprimtarisë sonë, por edhe mund të fluturojë, siç ne i nisim një video dikujt tjetër mijëra kilometra larg brenda fragmentit të sekondës. (Pas 1500 vitesh nga shpallja e Kuranit, sot po përdoren me sukses këto metoda në hetimet dhe gjykimet e njerëzve në sistemet e drejtësisë dhe në atë të komunikimit). Akoma më e habitshme, është sesi Kurani parashikon mjete më të sofistikuar e të zhvilluara, me të cilat punon sot shkenca, me kompjuterët kuantikë, të cilët do të punojnë dhe me fuqinë e mendjes. Por, le të citojmë disa rreshta nga Kurani i Shenjtë:

“A nuk e ke parë që Allahu di gjithçka që është në qiej dhe gjithçka që është në tokë?! Nuk bëhet ndonjë bisedë e fshehtë mes tre (njerëzve), që Ai të mos jetë i katërti i tyre; as mes pesë vetash, që Ai të mos jetë i gjashti i tyre; e as më pak e as më shumë se kaq, që Ai të mos jetë me ta kudo që të jenë ata. Pastaj, Ditën e Kiametit, Ai do t’i informojë për atë që bënin. Sigurisht, Allahu është i Gjithëdijsëm për çdo gjë.”¹⁰¹

¹⁰¹ Kurani i Shenjtë, 58:8.

“Kujdes! E vërteta është se Gjykimin ju e quajtet gënjeshtër. Kurse mbi ju qëndrojnë mbikëqyrës, shkruet të nderuar; ata dinë gjithçka që bëni.”¹⁰²

“Sigurisht, Ne e krijuam njeriun dhe e dimë edhe atë që i pëshpërit vetja e tij. Dhe Ne jemi më afër tij sesa damari i qafës. Kur dy regjistruet (engjëj), regjistrojnë gjithçka duke qëndruar në të djathtë dhe në të majtë (të njeriut). (Njeriu) nuk shqipton ndonjë fjalë, pa pasur pranë një vëzhgues të gatshëm (që ia shënon fjalën).”¹⁰³

“Çdo njeriu i lidhëm dosjen e veprave të tij (fluturaken) në qafë. Atë do t’ia nxjerrim Ditën e Kiametit si një Libër, që ai do ta gjejë të hapur.”¹⁰⁴

“Atij nuk i fshihet as edhe një grimcë, as në qiej e as në tokë, as ndonjë gjë më e vogël se ajo dhe as më e madhe, madje është (e shënuar) në një Libër të qartë.”¹⁰⁵

Mesazhi kryesor, i cili përcillet, është drejtësia absolute dhe që Zotit nuk mund t’i fshihet asgjë, qoftë dhe thërrmija më e vogël, siç janë fotonet. Çdo gjë është nën kontrollin e Krijuesit, gjë që po vërtetohet çdo ditë nga fizika kuantike, sipas së cilës gjithësia, ne dhe gjithçka që na rrethon është një ndërthurje ndërvepruese e grimcave atomike dhe subatomike.

Nëse Zoti thotë:

“Ne e kemi ndërtuar qiellin me fuqinë Tonë dhe Ne e zgjerojmë atë”,¹⁰⁶

¹⁰² Kurani i Shenjtë, 82:10-13.

¹⁰³ Kurani i Shenjtë, 50:17-19.

¹⁰⁴ Kurani i Shenjtë, 17:14.

¹⁰⁵ Kurani i Shenjtë, 34:5.

¹⁰⁶ Kurani i Shenjtë, 51:48.

shkenca për shumë vite është përpjekur që ta zbulonte, se a zgjerohej gjithësia apo ishte statike? Në fund zbuloi që ajo po zgjerohet.

Zoti thotë:

“Ata që mohuan, a nuk e kanë parë se qiejt dhe toka kanë qenë të mbyllura dhe Ne i hapëm ato dhe çdo gjë të gjallë krijuam përmes ujit?! A nuk besojnë?!”,¹⁰⁷

Hapi i parë i krijimit, siç përmendet në Kuran, ngjan shumë me atë që quhet Big Beng, të cilin Kurani e përshkruan këtu në ajetin që cituam. Pastaj, për një mbyllje në formën e një vlime të zezë, pohon:

“Ditën kur Ne do ta palosim qiellin, siç dorëshkrimet palosen rrotull (boshtit). Ashtu siç e nisëm krijimin e parë, Ne do ta përsërisim atë. Është një premtim që kemi marrë përsipër. Ne patjetër do ta bëjmë këtë.”¹⁰⁸

Mesazhi i qartë i këtij ajeti është se universi nuk është i përjetshëm, që shkenca po e pohon shpesh. Fundi dhe ripërtëritja e krijimit, sipas Kuranit, do të vijojë. Megjithatë, në kozmologji diskutohen skenarë të ndryshëm për të ardhmen e universit.

Mendoj se, nëse shkenca do t'i kishte marrë në konsideratë shumë të dhëna nga Kurani që i ka thënë 15 shekuj më parë, progresi do të ishte shumë më përpara.

Debati i vazhdueshëm është te krijimi, pasi shkenca ka ngelur në pikën e krijimit, duke shtruar pyetjen se: cilat kanë qenë ligjësitë në momentin e krijimit të gjithësisë? Ajo shpesh kalon nga rastësia dhe shpesh thotë se mund të ketë një ndërhyrje hyjnore. Në këtë lojë futet edhe filozofia, duke anuar më shumë nga ateizmi, por ideja e

¹⁰⁷ Kurani i Shenjtë, 21:31.

¹⁰⁸ Kurani i Shenjtë, 21:105. Më shumë për këtë temë, do të gjeni në librin e Hazret Mirza Tahir Ahmedit, të titulluar “Revelation, Rationality, Knowledge and Truth”.

rastësisë në krijim po braktiset gjithmonë e më shumë, duke e lënë shkencën dhe filozofinë të ngatërrohen me idetë e tyre në pamundësi të një zbulimi eksperimental.

Mendoj se fizika kuantike do ta shpjerë jo vetëm shkencën, por dhe filozofinë drejt pranimit të një Krijuesi. Kjo do të lehtësojë shumë ngërçin që ka mbërthyer sot shoqëritë ateiste që kanë devijuar njerëzimin në rrugën e shkatërrimit të pashmangshëm. Shkenca vazhdon të mundohet nga pyetjet:

- “Nga kemi ardhur ne dhe gjithësia?”
- “Pse ligjet e fizikës janë kalibruar kaq saktë sa të bëjnë të mundur ekzistencën e jetës?”
- “Pse Relativiteti i Ajnshtajnit është i papajtueshëm me mekanikën kuantike?”
- “Cilat ishin ligjësitë para krijimit të gjithësisë?”
- “Pse jemi këtu dhe cili është qëllimi i krijimit tonë?”
- “Çfarë ndodh pas vdekjes?”
- “A ka shpirti mision jashtë kësaj jete?”

Këto pyetje i gjejmë të zgjidhura në Kuran, por që shkenca i ka të vështira t’i pranojë brenda kufijve të arsyes dhe të eksperimentit. Mendoj se shkenca e shmang rolin e Zotit si Projektues, Krijues, Sundues i gjithçkaje, dhe si shkaku i të gjitha shkaqeve, njëkohësisht duke pritur ta zgjidhë edhe “teorinë e gjithçkaje”. Por, problem është se vizioni mbi botën lëndore ka të meta, kur nuk u jepet përgjigje pyetjeve mjaft të rëndësishme që theksuam më lart, duke krijuar mister dhe formula të pashpjegueshme, të cilat e çojnë njeriun drejt ateizmit.

Në librin “Biocentrism”, thuhet:

“Shmangia apo spostimi për t’iu përgjigjur këtyre pyetjeve të thella dhe bazike ia ka lënë këtë territor historikisht fesë, e cila ka shkëlqyer aty. Çdo njeri me mend e ka ditur gjithmonë se në vijën fundore të fushës

*së lojës gjendet një mister i pakapërcyeshëm, dhe se nuk ekziston ende një mënyrë për ta kapërcyer atë. Pra, kur ne i shmangim shpjegimet, proceset dhe kauzat që i paraprijnë shkakut të mëpasmë, ne themi, 'E bëri Zoti.' Evokimi i një perëndie ishte një kërkesë thelbësore: ai i jepte mundësi kërimit të arrinte në një lloj përfundimi të pranuar nga të gjithë. Jo më shumë se një shekull më parë tekstet shkencore e citonin rëndom zotin dhe "Lavdinë e Zotit", sa herë që arrinin të pjesët vërtet të thella dhe pa përgjigje të çështjeve në fjalë."*¹⁰⁹

Shkenca dhe spiritualiteti janë dy këndvështrime mbi këtë univers mahnitës dhe që shkenca kohët e fundit po futet gjithmonë e më shpesh në zonën e spiritualitetit. Nëse shkenca bazohet vetëm në fakte dhe eksperimente, feja bazohet dhe shprehet se diçka është e vërtetë kur ajo përjetohet personalisht duke pranuar me bindje; se Krijuesi është shkak i të gjithë shkaqeve. Sipas meje, dy janë problemet që ka Kurani me shkencën, të cilët ndoshta mund t'i përputhë ose t'i zbulojë koha:

Së pari, sipas Kuranit, ekzistojnë shtatë gjithësi. Ne jetojmë në gjithësinë e parë. Sipas Teorisë së Relativitetit të Përgjithshëm nuk mund të flitet për hapësirë dhe kohë jashtë kufijve të gjithësisë dhe nëse shkenca do ta vërtetojë këtë të vërtetë të Kuranit, e ka të lehtë dhe të përcaktojë se cilat kanë qenë ligjësitë mbi kohën dhe hapësirën në çastin e shpërthimit të Big Beng-ut. Ajo, për çka po debaton sot shkenca dhe që zbulimet janë në favor të këtij debati, është se gjithësia jonë zgjerohet me një raport që ruan ekuilibrin e forcave tërheqëse dhe shtytëse në mënyrë të përsosur dhe se ky zgjerim ka një kufi, i cili do ta kalojë gjithësinë në një gjendje tjetër tërheqëse si fillimi. Nëse pranojmë këto të reja të shkencës, lind pyetja: "*Çka përtej kësaj gjithësie?*" Shkencëtari Robert Lanza, në kapitullin 17 të librit

¹⁰⁹ Lanza, MD, "Biocentrism", BenBella Books, Inc. Dallas TX, USA, 2019, f. 8.

“Biocentrism” shprehet:

“Big Beng (Shpërthimi i Madh) do të thotë se universi lindi, dhe se një ditë duhet të vdesë ndonëse askush nuk e di nëse ky Shpërthim është vetëm një nga ciklet që përsëriten pambarimisht në kohë, apo nëse krahës këtij universi ekzistojnë dhe universe të tjerë paralele. Kështu pra, përjetësia nuk mund të kundërshtohet.”¹¹⁰

Nëse ka tjetër gjithësi, atëherë gjendet përgjigjja e pyetjes, për të cilën vuan sot shkenca: “Cilat kanë qenë ligjësitë në çastin e fillimit të Big Beng-ut, ku nis koncepti kohë dhe hapësirë që ne e përjetojmë?”

Së dyti, Kurani hedh idenë për shpejtësi më të madhe se shpejtësia e dritës, kur thotë se manifestimi i Zotit është **“dritë mbi dritë”** (Kurani i Shenjtë 24:36), koncept ky që nuk pranohet nga arsyeja, pasi vetë arsyeja është produkt për konceptimin e botës si materie, brenda shpejtësisë së dritës dhe brenda ligjeve të kësaj gjithësie. Pra, materia ekziston brenda kufirit të shpejtësisë së dritës dhe vetë kufiri i shpejtësisë së dritës është fundi i materies (pasi drita është shpirti i materies) njëkohësisht fillimi i një të reje, njësoj si shpirti (drita e trupit) në momentin e vdekjes së njeriut është fundi dhe fillimi i një jete tjetër.

Sipas Albert Ajnshtajnit, shpejtësia e dritës në vakum është kufiri absolut i çdo ndikimi fizik. Nga ky postulat rrjedh se koha nuk është absolute, por varet nga lëvizja e sistemit referues, dhe për shpejtësi që afrohen me shpejtësinë e dritës ajo zgjatet pa kufi.¹¹¹

Kjo tregon se ka materie ose gjendje që nuk kanë përmasat e kësaj

¹¹⁰ Lanza, MD, “Biocentrism”, BenBella Books, Inc. Dallas TX, USA, 2019, f. 163.

¹¹¹ Einstein (1905), Annalen der Physik 17, 891–921; Einstein (1916), Relativity: The Special and the General Theory.

kohe dhe hapësire që është mbi shpejtësinë e dritës ose grimca ndarëse që ecin mbi shpejtësinë e dritës. Kapërcimi i shpejtësisë së dritës na nxjerr jashtë, nga bota materiale në atë spirituale, në botën kuantike. Në ndodhemi në botën materiale sa kohë që nuk kapërcejmë shpejtësinë e dritës. Ndoshta shkenca nuk mund ta pranojë këtë, pasi në teorinë e Relativitetit të Ajnshtajnit deklarohet se nuk ka materie që ecën mbi këtë shpejtësi, megjithëse kohët fundit shkenca e ka pranuar shpejtësinë mbi shpejtësinë e dritës. Kështu, në librin shkencor “Biocentrism” të Robert Lanza, në faqen 52-53, shprehet:

“Në të gjithë këtë, eksperimentet e dekadës së fundit duken vërtet të demonstrojnë se këmbëngulja e Ajnshtajnit për “vendndodhjen” – që do të thotë, se asgjë nuk mund të ndikojë çfarëdo gjëje tjetër me shpejtësi më të madhe se të dritës – është e gabuar. Më tepër, entitetet që vëzhgojmë po lundrojnë në një zonë – një zonë të krijuar nga mendja, thotë biocentrizmi – që nuk kufizohet nga hapësira-kohë e jashtme, të teorizuar nga Ajnshtajni një shekull më parë.”¹¹²

Allahu di atë që ne nuk e dimë dhe Ai jep dituri aq sa Ai do:

“Ai e di gjithçka që është para tyre dhe gjithçka që është pas tyre. Ata nuk mund të zotërojnë asgjë nga dija e Tij, përveç asaj që Ai do.”¹¹³

Kjo përputhet me teorinë e papërcaktueshmërisë së Heisenbergut, sipas së cilës dija jonë është e kufizuar, teori që është në themel të fizikës kuantike:

“Me daljen e mekanikës kuantike kemi arritur të kuptojmë se ngjarjet nuk mund të parashikohen me saktësi absolute, por gjithmonë ngelet një shkallë e papërcaktueshmërisë.”¹¹⁴

¹¹² Lanza, MD, “Biocentrism”, BenBella Books, Inc. Dallas TX, USA, 2019, f. 52-53.

¹¹³ Kurani i Shenjtë, 2:256.

¹¹⁴ Stiven. V. Hoking, libri i cituar, fq. 161.

Prof. dr. Abdus-Salami, fituesi i Çmimit Nobel në Fizikë (1979), mysliman i devotshëm, njëkohësisht e sqaron në thelb këtë parim si më poshtë:

*“Ky parim i përket ekzistencës së kufizimit konceptual në njohjen tonë. Ky konfirmon p.sh. se asnjë matje fizike nuk mund të tregojë se në këtë tryezë qëndron një elektron dhe që ai është në gjendje të palëvizshme. Mund të bëhen disa prova për të zbuluar se ku ndodhet saktësisht elektroni; por këto eksperimente do të asgjësojnë çdo mundësi të gjetjes së njëhershme të pyetjes nëse elektroni është në lëvizje dhe nëse po, atëherë me çfarë shpejtësie? Njohja jonë ka një kufizim të qenësishëm që me sa duket është i dekretuar”.*¹¹⁵

Në parim, kjo është ajo që Hazret Mirza Ghulam Ahmedi aludoi:

*“Kjo pa dyshim është e vërtetë që nëse Ai krijoi botën me gjithë krijesat që ka, Ai duhet të ketë lënë edhe hapësirë për ndërhyrje të pafundme, ashtu siç Ai Vetë është i Pafundmë, në mënyrë që në asnjë nivel të mos shfuqizohet Zotësia e Tij.”*¹¹⁶

Në fund të shekullit 19-të, shkenca nxori nga skena Zotin, duke premtuar se të vërtetën e zbulon vetëm shkenca. Kjo erdhi dhe si pasojë e njerëzimit që po bëhej me shpejtësi shumë materialist, duke dashuruar këtë botë. Filluan zbulime shumë të rëndësishme në mjekësi, si për të mbrojtur e shëruar nga sëmundjet, por dhe për zgjatjen sa më shumë të jetës. Në të gjitha fushat e lëndës u arritën suksese në zbulime dhe në zhvillimet teknologjike. Në mënyrë të

¹¹⁵ Pjesë e shkëputur nga fjalimi që u mbajt nga prof. dr. Abdus-Salami, nobelist në Fizikë, në UNESCO House të Parisit, më 27 prill të vitit 1984, pas ftesës nga organizata “Islam and the West”, botuar në shqip me titullin “Kurani Famëllartë dhe Shkenca, përputhshmëria apo konflikti?”, përkthyes: Çapajev Zera, Shahid Ahmad Butt, revista “Vërtetësia”, nr. 4, viti III, botues: “Xhemati Musliman Ahmedia i Shqipërisë”, Tiranë 2011, fq. 62-63.

¹¹⁶ Mirza Ghulam Ahmed, “Bekimet e lutjes”, Tiranë, 2025, f. 38-39.

veçantë në fushën e armatimet zhvillimet ishin marramendëse, duke shkaktuar dhe dy luftëra botërore me pasoja qindra miliona njerëz të vrarë dhe shkatërrime katastrofike që vazhdojnë dhe sot. Kjo tregon se sa më shumë shkenca ndikoi në zhvillimin e botës materiale, aq më shumë u përhapën të gjitha mëkatet njerëzore. Këtë tablo e jep 130 vjet më parë Mesihu i Premtuar duke thënë:

“... epoka jonë, sa më shumë është zhvilluar nga ana materiale, aq më shumë ka rënë nga ana shpirtërore, madje shpirtat nuk e kanë më as durimin për të ndierë vërtetësitë fisnike. Po t’i hedhim një sy të vëmendshëm gjendjes së njerëzve, do të dalim në përfundimin se një forcë shumë tërheqëse fshehtas po i ndjell ata drejt rënies, saqë ata po lëvizin çdo çast e më shumë drejt një gremine, të cilën, me fjalë të tjera, mund ta quajmë si “gjendja më e ulët”.

Aftësitë njerëzore kanë pësuar një ndryshim rrënjësor të atillë, saqë lëvdojnë e përlëvdojnë çdo gjë që u ngjan e bukur, por që është krejt e papëlqyer dhe e shëmtuar nga këndvështrimi shpirtëror. Ndërgjegjja e çdokujt e ndien fort që një forcë tërheqëse po e merr tatëpjetë. Pikërisht për shkak të ndikimeve rrënuese të këtyre tërheqjeve, një botë e tërë është shkatërruar tashmë. Njerëzit nënçmojnë e përqeshin të vërtetat fisnike, ndërsa atë që i përkushtohet singërisht Zotit, e quajnë naiv. Të gjithë shpirtat që banojnë në botë duken sikur janë të kërrusur drejt tokës, thua se janë të sakatuar e të detyruar prej një tërheqjeje të fshehtë!”¹¹⁷

Kur shkenca ndeshet me mistere të pafundme të krijimit, në kërkim të shkakut të parë pohon nën zë se këtë e di Zoti. Për të justifikuar dhe mospërputhjet në fushat e ndryshme të fizikës klasike dhe të fizikës kuantike flasin për Teorinë e Gjithçkaje (TOE). Kjo teori do të

¹¹⁷ Mirza Ghulam Ahmed, “Si mund të gjendet shpëtimi nga mëkati?”, Tiranë, 2014, fq. 11.

bashkojë teorinë e Relativitetit të Përgjithshëm me fizikën kuantike, në esencë bashkimin e katër forcave, të gravitetit, elektromagnetike, të forcës bërthamore, dhe të forcës së dobët bërthamore. Por edhe për këtë teori, në mendimin tim, duke qenë se pjesa më e madhe e shkencëtarëve kanë pasur dhe kanë prirje materialiste, ata nuk tentojnë ta gjejnë këtë te modeli i krijimit të njeriut, si unitet i shpirtit dhe trupit. Të gjithë mendimtarët shkencorë janë të mendimit se çdo qelizë e krijimit të njeriut është pjesë e një zinxhiri të pashkëputur të jetës, që në zanafillën e saj, vjen nga fara (sperma) e njeriut të parë. Po për shpirtin shkenca ngec dhe futet në një kufi të pafundmë, duke u bërë memece. Nëse shkenca do që të triumfojë, duhet të thërrasë në skenë Krijuesin, që e ka përjashtuar deri tani, pasi shkenca dhe religjioni janë dy rrugë, që na çojnë te Thesari. Në një hadith kudsî, thuhet:

“Unë isha thesar i fshehtë; vendosa të zbulohesha, andaj krijova Ademin.”

Si u krijua vetëdija (shpirti)? Kush e krijoi atë? Ky është misteri më i madh për shkencën. Këtu ndërhyjnë dija hyjnore:

“Ai ju krijoi nga një shpirt i vetëm, më pas prej tij bëri çiftin e tij dhe për ju zbriti tetë çifte të bagëtive.”¹¹⁸

Pra, shpirti është veti cilësore e trupit të njeriut.

“Dhe kur Zoti yt u tha engjëjve: Njemend, Unë do të krijoj një njeri prej një balte të thatë kumbuese, prej baltës së tharmuar. Kur ta plotësoj atë dhe të fryj në të prej Shpirtit Tim, bini në sexhde për të (për t’iu nënshtruar atij).”¹¹⁹

Ashtu si në gjithë kozmosin është e gdhendur prania e Zotit, ashtu edhe në trupin e njeriut është gdhendur mikrokozmosin. Shpirti ka

¹¹⁸ Kurani i Shenjtë, 39:7.

¹¹⁹ Kurani i Shenjtë, 15:29-30.

dy veti: një që mban lidhje unitare me trupin në çdo qelizë e grimcë; së dyti me Krijuesin që e ka krijuar. Ai ndodhet midis dy tërheqjeve: një prej dritës qiellore, dhe një tjetër prej errësirës tokësore.¹²⁰ Si rrjedhojë, ai ose merr dritë, ose futet në errësirë.

Sot shkenca, nëpërmjet fizikës kuantike, po i afrohet më shume teorisë se jeta dhe vetëdija janë çelësi për të kuptuar universin, por ata kanë hasur në vështirësinë se çfarë është vetëdija dhe si fillon ajo? Si mund të ndodhë kjo? Dhe a është kjo pyetje më pak enigmatike sesa përpjekja për të kuptuar si mund të rilindë ajo në një kohë të mëvonshme? A është vetëdija sinonim i gjithçkaje? Mendimtarët e mëdhenj të së shkuarës dhe të sotëm kanë të drejtë. Është misteri më i madh njohja e vetëdijes, para të cilit zbehet gjithçka tjetër. Vetëdija, sipas meje, ka lidhje me shpirtin, për të mos thënë se është vetë shpirti, duke na sjellë te dija e Kuranit, i cili pohon:

“Dhe të pyesin për shpirtin. Thuaj: Shpirti është prej urdhrit të Zotit tim dhe (për të) juve ju është dhënë një dije e pakët.”¹²¹

Sipas Kuranit, vetëdija ose shpirti është veti esenciale kozmike, që ka ardhur, nëpërmjet farës njerëzore bashkë me ADN. Në librin e tij të famshëm, “Filozofia e mësimëve të Islamit”, Hazret Mirza Ghulam Ahmedi, Mesih i Premtuar^{as} pohon:

“Duke iu rikthyer temës së parë, do të doja të thosha se pa dyshim është e vërtetë që shpirti është një dritë e fshehur, që përftohet në trupin e njeriut e që gatitet në mitër. Përftimi i shpirtit do të thotë se së pari qëndron i fshehur dhe i papercptueshëm dhe pastaj shkëlqen. Pra, brumi i tij gjendet që në spermë. Sigurisht, sipas caktimit prej Zotit dhe sipas urdhrit të Tij, ai qëndron i lidhur me spermën në një pjesë misterioze. Shpirti është ai që i jep dritë spermës. Nuk mund të thuhet

¹²⁰ Hazret Mirza Ghulam Ahmed, “Si mund të gjendet shpëtimi nga mëkati?”, Tiranë, fq. 11 - 13.

¹²¹ Kurani i Shenjtë, 17:86.

*se ai përbën ndonjë pjesë të saj, siç janë gjymtyrët pjesë të trupit, por as nuk mund të thuhet që ai vjen nga jashtë, ose që merret nga toka dhe përzihet me brumin e spermës. Por, ai qëndron i fshehur në spermë në atë mënyrë siç zjarri gjendet në strall.*¹²²

Duke qenë se shpirti është një dritë hyjnore që është fryrë nga Zoti, që është veti e Superdritës (Krijuesi), ai është sinonimi i gjithçkaje. Vetëdija dhe shpirti, mban lidhje të vazhdueshme me Zotin, pasi Ai e ka fryrë atë. Duke qenë se Zoti është Krijuesi, Sunduesi i gjithçkaje, edhe ajo që Zoti ka fryrë (shpirtin) te njeriu, është sinonim i gjithçkaje.

Te kjo dritë, te shpirti, tek vetëdija, janë të bashkuara të gjitha forcat atomike, me qëllimin final tërheqjen e dashurisë së Zotit:

*Unë i kam krijuar xhindet dhe njerëzit vetëm të Më adhurojnë.*¹²³

Në funksion të këtij qëllimi, Krijuesi vuri në shërbim të njeriut, nënshtroi çka është në qiell dhe në tokë. Këtu Kurani na tregon se jeta e vërtetë qëndron te shpirti, i cili është dhe produkt i trupit, i spermës.

Këtu kuptova dhe domethënien e një ëndrrë, që kisha përjetuar para disa vitesh. Në datën 24 shkurt 2013, më shfaqet dikush, që më thotë se jeta e vërtetë është te grimca, te protoplazma, te shpirti, te atomi. Pastaj më bëhej një pikë që rrotullohej, duke u zvogëluar në pafundësi.

Ose shumë më parë se kjo, më 5 prill 2002, në ditën e lindjes sime, pashë në ëndërr bërthamën e një atomi dhe një vend të ndritshëm. Dikush thotë “*ortodoksi*”. Gjej një pllakat me kod dhe dikush ma kërkon. Ai që e kërkoi ishte si prift, ndoshta me emrin “Mejsi”. Ia

¹²² Mirza Ghulam Ahmed, “Filozofia e mësimave të Islamit”, Tiranë, 2019, fq. 43.

¹²³ Kurani i Shenjtë, 51:57.

jap pllakatin me kod që ndriste. Ai më falënderoi dhe më tha, – Një ditë kjo do të vijë me vullnetin e Zotit.

Dhe një të fundit më 13 maj 2024, gjithë natën dëgjoj një thirrje – “Kuantum Fizik, Kuantum Fizik” dhe pastaj diçka tjetër që nuk e kuptova.

Fazat e krijimit të jetës në Tokë – një lexim i ajeteve kuranore në dritën e shkencës

Në faqet e mëparshme shqyrtuam marrëdhënien midis Kuranit dhe shkencës. Le të ndalemi tani te një pyetje që na prek drejtpërdrejt: si u zhvillua jeta në Tokë deri në ardhjen e njeriut?

Shpesh çështja e krijimit na paraqitet sikur duhet të zgjedhim vetëm ndërmjet dy mundësive: ose Zoti e krijoi gjithçka brenda gjashtë ditëve të zakonshme, sipas një leximi fjalë për fjalë të rrëfimit biblik, ose jeta u zhvillua përmes evolucionit dhe, për këtë arsye, gjithçka duhet t’ia atribuojmë rastësisë. Por a është e drejtë që çështja të kufizohet kështu? Evolucioni, si proces biologjik, nuk është sinonim i rastësisë së vetme, ndërsa besimi te Krijuesi nuk na detyron të mohojmë zhvillimin gradual të krijesave.

Faqet vijuese do të shpalosin një studim të thellë të fazave të krijimit të jetës në këtë planet. Kurani e përmend krijimin e tij në disa vende, duke folur për ujin, dheun, baltën dhe zhvillimin në etapa. Para se të hyjmë në shpjegim, le t’i lexojmë së bashku ajetet që lidhen me këtë temë. Kështu do ta kemi para syve tekstin mbi të cilin mbështetet arsyetimi që vijon.

Ajetet që formojnë bazën e kësaj teme

Në referencat kuranore të këtij artikulli, “*Bismil-lahi...*” numërohet si ajeti i parë i sureve që hapen me të. Në botimet që ndjekin një numërim tjetër, ajeti i cituar mund të ketë një numër më të vogël për

një njësi: për shembull, referenca 2:31 këtu, i përgjigjet referencës 2:30 në ato botime.

1. Toka si vendi i krijimit të njeriut; jo një xhenet jashtë saj

- 2:31 – Dhe kur Zoti yt u tha engjëjve: “Unë do të vë një mëkëmbës në tokë ...”

Këtë ajet e sjellim për të sqaruar vendin, jo etapat e krijimit. Në interpretimin që ndjekim këtu, caktimi i njeriut si mëkëmbës në Tokë lidhet edhe me krijimin e tij në të.

2. Njeriu nuk ekzistonte më parë

- 19:68 – “A nuk e kujton njeriu që Ne e krijuam atë edhe më parë, kur ai ishte asgjë?!”
- 76:2 – “A nuk kaloi njeriu një periudhë të kohës, kur ai nuk ishte diçka për t’u përmendur?!”

3. Krijimi u zhvillua në etapa

- 71:15 – “... Ai ju krijoi në etapa.”

4. Fillimi i jetës me ujin

- 21:31 – “... çdo gjë të gjallë krijuam përmes ujit...”
- 24:46 – “Allahu krijoi përmes ujit çdo gjallesë që ecën.”
- 25:55 – “Është Ai që krijoi njeriun prej ujit...”

5. Krijimi prej esencës së baltës (*sulālah min ṭīn*)

- 23:13 – “Dhe sigurisht, Ne krijuam njeriun nga një esencë prej balte.”

6. Krijimi prej baltës (*tīn*)

- 6:3 – “Është Ai që ju krijoi prej balte...”
- 32:8 – “... krijimin e njeriut e nisi prej balte.”
- 38:72 – “... Unë do të krijoj një njeri prej balte.”
- 17:62 – “... A të bëj sexhde për atë që krijove prej balte?!”

7. Krijimi prej dheut (*turāb*)

- 30:21 – “... Ai ju krijoi prej dheu ...”
- 3:60 – “... Ai e krijoi (Ademin) prej dheu ...”
- 22:6 – “... Ne ju krijuam prej dheu, pastaj prej sperme...”

8. Balta e tharmuar dhe balta e thatë kumbuese (*ḥama’ masnūn dhe ṣalṣāl kal-fakḥkhār*)

- 15:29 – “... Unë do të krijoj një njeri prej një balte të thatë kumbuese, prej baltës së tharmuar...”
- 15:34 – “... një njeri që e krijove prej një balte të thatë kumbuese, prej baltës së tharmuar.”
- 55:15 – “Ai krijoi njeriun prej një balte të thatë kumbuese porsì poçe.”

9. Fryrja e Shpirtit

- 15:30 – “Kur ta plotësoj atë dhe të fryj në të prej Shpirtit Tim...”

10. Një shpirt i vetëm

- 4:2 – “... ju krijoi prej një shpirti të vetëm...”
- 39:7 – “Ai ju krijoi nga një shpirt i vetëm...”

11. Rritja si bimët

- 71:18 – “Dhe Allahu ju rriti prej tokës porsì bimët.”

12. Përhapja e njerëzimit

- 49:14 – “Ne ju krijuam prej mashkulli dhe femre...”

13. Krijimi biologjik i çdo njeriu

- 86:7 – “Është krijuar me një ujë që përhidhet.”
- 77:21 – “A nuk ju kemi krijuar prej një uji të parëndësishëm!”
- 16:5 – “Ai krijoi njeriun nga sperma...”
- 22:6 – “Ne ju krijuam prej dheu, pastaj prej sperme...”
- 76:3 – “Sigurisht, Ne e krijuam njeriun prej sperme të përbërë...”

Si duhet lexuar kjo temë

Çfarë na tregojnë këto ajete kur i lexojmë së bashku? Përmendja e etapave dhe e lëndëve të ndryshme na fton të shqyrtojmë një histori më të gjerë të krijimit të njeriut.

Në shpjegimin që vijon mbështetem te këndvështrimi i **Hazret Mirza Tahir Ahmedit**^{ra}, i shtjelluar në Pjesën V të librit **“Revelation, Rationality, Knowledge and Truth”**. Sipas këtij këndvështrimi, përmendja e njeriut përfshin edhe etapat që përgatitën ardhjen e tij. Njeriu shihet si synimi drejt të cilit udhëhiqet zhvillimi i jetës.¹²⁴

¹²⁴ Mirza Tahir Ahmad, “Revelation, Rationality, Knowledge & Truth”, “Islam International Publications Ltd.”, United Kingdom, 1998 (botimi i parë), me theks te Pjesa V, si burimi kryesor i këtij këndvështrimi.

Duke pasur parasysh këtë lexim, le të shqyrtojmë kuptimin e fjalëve të përdorura në ajete dhe t'i krahasojmë me njohuritë shkencore për Tokën e hershme dhe jetën. Rënditja që ndjekim këtu është tematike dhe shpreh interpretimin mbi të cilin mbështetet ky kapitull.

Nga “zjarri” i fshehtë te bota e ujit

Faza e parë që del nga renditja e ajeteve është ajo që paraprin jetën e dukshme. Në periudhën përpara se të krijohej njeriu, madje qysh në fillim, sipas Kuranit të Shenjtë, janë krijuar xhindët prej afshit të zjarrit: “Dhe xhindët i krijuam më parë prej afshit të zjarrit” (15:28). Ndërsa njeriu do të krijohej më pas nga baltë e formuar.

Fjala “xhinn” lidhet me kuptimin e fshehtësisë dhe të padukshmes. Në interpretimin e bërë nga Hazret Mirza Tahir Ahmadi^{ra}, në këtë kontekst ajo u referohet mikroorganizmave shumë të hershëm, të cilët autori i lidh me mjedise të nxehta dhe burime të fuqishme energjie. Pra, këtu bëhet fjalë për një fazë shumë të hershme të jetës, përpara ardhjes së njeriut.¹²⁵

Shkenca moderne nuk e përshkruan Tokën e hershme si një vend të qetë, por si një sistem jashtëzakonisht energjik. Të dhënat nga kristalet e zirkonit të Jack Hills sugjerojnë se qarkullimi i ujit (cikli hidrologjik) në Tokë kishte nisur rreth 4.0 miliardë vjet më parë, ose edhe më herët, gjë që nënkupton prani uji, shkëmbi dhe ndërveprime atmosferike e gjeokimike shumë herët në historinë e planetit.¹²⁶

Në renditjen tematike që ndjekim, vijmë më pas te uji. Ajetet 21:31, 24:46 dhe 25:55 e vendosin ujin në qendër të krijimit: “... çdo gjë të

¹²⁵ Mirza Tahir Ahmad, *Revelation, Rationality, Knowledge and Truth*, Islam International Publications Ltd., 1998, Pjesa V, nënndarja “The Creation of Ancient Organisms” dhe kapitulli “The Jinn”.

¹²⁶ H. Gamaleldien et al., “Onset of the Earth’s hydrological cycle four billion years ago or earlier”, *Nature Geoscience* (2024).

gjallë krijuam përmes ujit...”, “Allahu krijoi përmes ujit çdo gjallesë që ecën.”, dhe “Është Ai që krijoi njeriun prej ujit...”. Kjo është ndër pikat më të fuqishme të përputhjes me shkencën moderne, sepse studimet mbi fillimet kimike të jetës e konsiderojnë ujin jo thjesht si mjedis, por si një kusht themelor që reaksionet e nevojshme për jetën të mund të ndodhnin. Edhe në nivelin e njeriut individual, 77:21 dhe 86:7 e rikthejnë ujin në formën e lëngut riprodhues. Pra, si në historinë e hershme të jetës, ashtu edhe në krijimin e çdo njeriu, Kurani e ruan të njëjtin bosht: jeta vjen përmes ujit.

Kjo është arsyeja pse renditja tematike që ndjekim nis me Tokën si vend i caktuar për njeriun (2:31), vazhdon me një fazë të organizmave të hershëm, që ky interpretim i lidh me zjarrin (15:27–29), dhe më pas hapet te uji si kushti universal i gjallesës (21:31; 24:46; 25:55; 77:21; 86:7). Në terma shkencorë, kjo përkon me kalimin nga një Tokë shumë energjike dhe reaktive te mjedise ujore dhe cikle ujore ku kimia komplekse mund të organizohet në forma gjithnjë e më të qëndrueshme.

Balta, pluhuri dhe “supa” parabiotike

Përse përdoren disa fjalë të ndryshme për lëndën prej së cilës u krijua njeriu? Kurani nuk mjaftohet me një fjalë të vetme për baltën që u përdor për krijimin e njeriut, por përdor një varg termash:

turāb (dhe/pluhur), *ṭīn* (baltë), *sulālah min ṭīn* (esencë ose ekstrakt prej balte), *ḥama’ masnūn* (baltë e zezë e ndryshuar ose e tharmuar) dhe *ṣalṣāl kal-fakḥḥār* (baltë e thatë kumbuese, si poçe/qeramikë).

Të marra së bashku, këto fjalë mund të lexohen si përshkrime të gjendjeve të ndryshme të lëndës. *Turāb* (dhe/pluhur) emërton dheun ose pluhurin; në këtë lexim e lidhim me lëndën minerale. *Ṭīn* (baltë) emërton baltën, ndërsa *sulālah* (ekstrakt) lidhet me një pjesë të nxjerrë prej diçkaje. *Ḥama’* (baltë e zezë) mund të përshkruajë edhe

baltë me erë të rëndë, ndërsa *masnūn* (i ndryshuar në erë) shpreh një nga kuptimet që fjalori jep në këtë kontekst. *Şalşāl* (baltë e thatë kumbuese) është balta që kumbon kur goditet; *fakḥkhār* (qeramikë) është balta e pjekur.¹²⁷

Kur i krahasojmë këto terma me fazat që njeh shkenca, del një tablo shumë interesante. *Turāb* (dhe/pluhur) mund të lidhet me materialin mineral të thatë. *Ṭīn* (baltë) formohet kur uji përzhiet me mineralet e tokës. *Sulālah min ṭīn* (esencë prej balte) sugjeron një pjesë të zgjedhur ose të nxjerrë nga kjo baltë. *Ḥama’ masnūn* (baltë e zezë e ndryshuar ose e tharmuar) përshkruan një mjedis baltor që ka pësuar ndryshime me kalimin e kohës. Ndërsa *şalşāl kal-fakḥkhār* (baltë e thatë kumbuese, si poçe) përshkruan baltën e tharë. Këtë përshkrim mund ta krahasojmë me kërkimet për rolin e cikleve të lagies dhe tharjes në fillimet e kimisë së jetës.¹²⁸

Kjo e bën shumë të kuptueshme pse Kurani e shtrin përshkrimin e tij jo thjesht te “balta”, por te lloje të ndryshme të saj.

Prandaj ajetet 6:3, 32:8, 23:13, 30:21, 22:6, 15:27–29, 15:34 dhe 55:15, të lexuara së bashku, formojnë një sekuencë të habitshme: nga pluhuri, te balta, te ekstrakti i baltës, te balta e zezë e ndryshuar, e deri te balta e tharë si qeramikë. Në termat e sotëm shkencorë, kjo duket si përshkrim i një kalimi nga mineralet e thjeshta të Tokës drejt mjediseve ku lëndët kimike mund të grumbulloheshin, të bashkëvepronin dhe të formonin përbërje gjithnjë e më komplekse. Këto mund të kenë shërbyer si hapat fillestarë të kimisë së jetës.

¹²⁷ Edward William Lane, *An Arabic-English Lexicon*, zërat për *turāb*, *ṭīn*, *sulālah*, *ḥama’*, *masnūn*, *şalşāl* dhe *fakḥkhār*.

¹²⁸ J. T. Klopogge dhe H. Hartman, “Clays and the Origin of Life: The Experiments” (2022); X. Song et al., “Wet-dry cycles cause nucleic acid monomers to polymerize into long chains” (2024).

Nga “një qenie e vetme” te prejardhja e përbashkët e jetës

Le të ndalemi tani te dy ajete të tjera, 4:2 dhe 39:7. Këto ajete pohojnë se njerëzit u krijuan “prej një shpirti të vetëm”. Në leximin që ndjekim këtu, këto ajete shqyrtohen edhe në lidhje me idenë e një prejardhjeje të përbashkët biologjike.

Kështu, sipas këtij interpretimi, Kurani nuk po thotë se njeriu historik doli menjëherë nga një çift i ndërgjegjshëm njerëzor, por se projekti i jetës njerëzore kaloi nga një themel i vetëm jetësor.

Edhe këtu shkenca bashkëkohore ofron një pikë të rëndësishme krahasimi. Një studim i vitit 2024 shqyrtoi atë që shkencëtarët e quajnë LUCA, domethënë paraardhësi i fundit i përbashkët universal i jetës qelizore të sotme. LUCA nuk është domosdoshmërisht forma e parë e jetës.

Sipas studimit, ai mund të ketë ekzistuar rreth 4.2 miliardë vjet më parë dhe të ketë qenë pjesë e një bote shumë të hershme me jetë mikroskopike. Edhe pse ka ende debate për hollësitë, shkenca pranon se gjithë jeta në Tokë ka shumë elemente themelore të përbashkëta, gjë që tregon një prejardhje të përbashkët. Kjo e bën shprehjen *naḥsin wāḥidah* (një shpirt / një qenie e vetme) veçanërisht interesante në këtë kontekst.¹²⁹

Ajetet 71:14–15 dhe 19:68 i japin gjithashtu këtij leximi dy shtylla shtesë: i pari thotë qartë se krijimi ndodhi në etapa, ndërsa i dyti rikujton se njeriu “nuk ishte asgjë” përpara se të krijohej. Të dyja bashkë krijojnë kornizën e duhur: fillimi i jetës dhe ngritja drejt

¹²⁹ Edmund Moody et al., “The nature of the last universal common ancestor and its impact on the early Earth system,” *Nature Ecology & Evolution* (2024).

njeriut nuk ishin momentale, por graduale, të gjata dhe të shpërndara në kohë gjeologjike. Në këtë vështrim, “njeriu” është emri i synimit përfundimtar, jo i çdo faze biologjike të ndërmjetme.

Kurani dhe epoka e gjelbër e Tokës

Një nga ajetet më të nënvlerësuara në këtë temë është 71:18: “Allahu ju rriti prej tokës porsì bimët.” Nëse dikush e lexon këtë si pretendim se njeriu erdhi drejtpërdrejt nga bima, ai e humbet pikërisht pikën më interesante. Në këtë renditje, ky ajet nuk po flet për një trung botanik njerëzor; po flet për epokën e gjelbër të Tokës, për fazën kur jeta fotosintetike (organizmat që përdorin dritën për të prodhuar ushqim) dhe më pas bota bimore u bënë etapa vendimtare në krijimin e kushteve që, më në fund, do ta sillnin në skenë njeriun. Kjo është plotësisht në përputhje me tezën themelore të këtij leximi: Kurani flet për njeriun edhe kur përshkruan etapat që vetëm e përgatitën ardhjen e tij.

Nga ana shkencore, fotosinteza oksigjenike (fotosinteza që çliron oksigjen) është ndër revolucionet më të mëdha në historinë e jetës. Të dhënat gjeokimike sugjerojnë se ajo ka ekzistuar të paktën rreth 2.95 miliardë vjet më parë, pra qindra miliona vjet përpara Rritjes së Madhe të Oksigjenit. Një studim tjetër nga Instituti i Teknologjisë i Masaçusetsit (MIT) e vendos origjinën e fotosintezës oksigjenike diku midis 3.4 dhe 2.9 miliardë vjet më parë.

Me fjalë të tjera, organizmat që kryenin fotosintezë e pasuruan gradualisht atmosferën me oksigjen dhe ndihmuan në krijimin e kushteve për zhvillimin e formave komplekse të jetës.¹³⁰

¹³⁰ N. J. Planavsky et al., “Evidence for oxygenic photosynthesis half a billion years before the Great Oxidation Event” (2014); G. P. Fournier et al., “The Archean origin of oxygenic photosynthesis and extant cyanobacterial lineages” (2021).

Më vonë, me daljen e bimëve në tokë rreth 470 milionë vjet më parë, planeti u transformua edhe një herë: bimët ndryshuan tokën dhe atmosferën, krijuan mjedise të reja jetese në kontinente dhe përgatitën kushtet që gjithnjë e më shumë gjallesa të mund të jetonin në tokë. Kjo e bën ajetin 71:18 jashtëzakonisht të goditur: ai nuk e “bimëzon” njeriun, por e vendos njeriun brenda një historie ku bimësia është stacion i detyrueshëm i krijimit të tij.¹³¹

Nga mashkulli e femra te “*nutfe emshaxh*”

Më pas shqyrtojmë ajetet që lidhen me riprodhimin seksual. Ajeti 49:14 flet për krijimin “prej mashkulli dhe femre”; ajetet 16:5, 77:21 dhe 86:7 flasin për pikën e lëngshme, lëngun shpërthyes dhe pikën e spermës; ndërsa 76:3 shton përkufizimin më të fuqishëm: një “*nutfe emshaxh*”, një pikë e përzier. Kjo tregon se teksti po lëviz nga historia e gjerë e jetës drejt fazës ku trashëgimia biologjike bëhet e specializuar, e organizuar në dy sekse dhe e aftë të prodhojë pasardhës me kombinime të reja të materialit trashëgimor.

Këtu shprehja *nutfe emshaxh* (pikë e përzier / spermë e përbërë) bëhet veçanërisht domethënëse. Në fekondim bashkohet materiali trashëgimor i babait me atë të nënës dhe krijohet një kombinim i ri gjenetik. Për këtë arsye, fëmija trashëgon tipare nga të dy prindërit, por nuk është kopje e asnjërit prej tyre. Në këtë kuptim, shprehja “pikë e përzier” përputhet në mënyrë interesante me faktin biologjik se jeta e re fillon nga bashkimi i materialit trashëgimor të dy prindërve.

Edhe vazhdimi i ajetit 76:3 është goditës: pas kësaj faze të “*nutfe emshaxh*”, njeriu bëhet qenie “që dëgjon dhe sheh”, pra qenie që mund të hyjë në botën e provës, zgjedhjes dhe përgjegjësisë. Në këtë këndvështrim, kjo do të thotë se riprodhimi seksual dhe kombinimi

¹³¹ B. Kapoor et al., “How plants conquered land: evolution of terrestrial adaptation” (2022).

trashëgimor nuk janë fundi i historisë, por na çojnë te pyetja se si njeriu u bë i aftë të kuptojë, të zgjedhë dhe të mbajë përgjegjësi.

Koha kur njeriu nuk ishte ende “i përmendur”

Ndoshta çelësi më i rëndësishëm interpretues është 76:2: “A nuk kaloi njeriu një periudhë të kohës, kur ai nuk ishte diçka për t’u përmendur?!” Ky ajet, së bashku me 19:68, e hap rrugën për një dallim vendimtar ndërmjet njeriut biologjik dhe njeriut të përmendur në historinë e udhëzimit. Në këtë lexim, Ademi nuk duhet kuptuar medoemos si njeriu i parë biologjik ose si qenia e parë e linjës njerëzore në Tokë, por si profeti i parë, ose si njeriu i parë i një faze ku vetëdija, përgjegjësia, gjuha, komunikimi dhe raporti me shpalljen u bënë të mjaftueshme për ta bërë njeriun “të përmendur”. Kjo është pikërisht arsyeja pse këto ajete janë themelore për të shmangur përplasjen artificiale midis Kuranit dhe paleontologjisë.

Homo sapiens ekzistonte shumë kohë përpara historisë së shkruar. Fosilet e Jebel Irhoud dëshmojnë praninë e formave të hershme të species sonë rreth 300 mijë vjet më parë. Gdhendjet nga Blombos dhe vende të ngjashme japin dëshmi të traditave të hershme simbolike që arrijnë deri rreth 100 mijë vjet më parë, ndërsa shkrimi në Mesopotami shfaqet më shumë se 5 mijë vjet më parë. Këto të dhëna tregojnë se historia biologjike e njeriut është shumë më e gjatë se historia e shkruar. Ato nuk përcaktojnë çastin kur lindi vetëdija ose përgjegjësia morale. Në interpretimin që ndjekim këtu, ky dallim na ndihmon ta shqyrtojmë ajetin 76:2 në lidhje me historinë e gjatë që parapriu epokën e udhëzimit.¹³² Pikërisht këtë hendek e përshkruan mrekullisht ajeti:

¹³² J.-J. Hublin et al., “New fossils from Jebel Irhoud, Morocco and the pan-African origin of Homo sapiens” (2017); K. Tylén et al., “The evolution of early symbolic behavior in Homo sapiens” (2020); S. D. Houston (red.), *The First Writing: Script Invention as History and Process* (2004).

“A nuk kaloi njeriu një periudhë të kohës, kur ai nuk ishte diçka për t’u përmendur?!” (76:2).

Një pasojë e drejtpërdrejtë e këtij leximi është se Kurani nuk e detyron kurrkund njeriun të besojë se jeta biologjike filloi me Ademin disa mijëra vjet më parë. Asnjë nga vargjet e përdorura këtu nuk e thotë këtë. Përkundrazi, të gjitha së bashku – organizmat e hershëm të lidhur me zjarrin, uji, pluhuri, balta, ekstrakti i baltës, balta e zezë e ndryshuar, balta e tharë, qenia e vetme, bota bimore, mashkulli e femra, lëngu riprodhues, pika e spermës, pika e përzier dhe koha kur njeriu nuk përmendej – kërkojnë një histori të gjatë, me faza. Kur kjo nuk kuptohet, krijohet një hendek artificial midis Kuranit dhe shkencës; kur kuptohet, shumë nga ai hendek mbyllet vetvetiu.

Në këtë dritë bëhet edhe më i kuptueshëm ajeti 16:62: po të shkatërrohej njeriu për shkak të padrejtësisë së tij, nuk do të lihej mbi Tokë asnjë gjallesë. Në planin e këtij leximi, kjo do të thotë se gjithë historia e jetës në Tokë ka një drejtim dhe një synim: jo thjesht shumëzim specimesh, por ardhjen e asaj qenieje që mund të mbajë përgjegjësinë e njohjes dhe të komunikimit me Krijuesin. Kjo nuk është darvinizëm i verbër; është histori e jetës e lexuar si projektim, drejtim dhe përzgjedhje hyjnore.

Krijimi gradual dhe urtësia e Zotit

Në leximin që shtjelluam këtu, Kurani i Shenjtë na drejton pikërisht te një krijim me etapa. Jeta dhe njeriu kanë një histori të gjatë në këtë planet, por kjo histori nuk është e shkëputur nga Krijuesi. Pas ligjeve, proceseve dhe etapave të saj, unë shoh Dorën e Zotit të Urtiplotë. Zbulimi i mënyrës se si është zhvilluar jeta nuk e zbeh madhështinë e Tij; përkundrazi, më ndihmon ta kuptoj më thellë urtësinë e krijimit.

Më shumë se një shekull më parë, Hazret Mirza Ghulam Ahmedi^{as}, Mesihu i Premtuar dhe Imam Mehdiu, e kundërshtonte kufizimin e historisë së botës dhe të njerëzimit në disa mijëra vjet. Ai pohonte:

“Ne nuk besojmë dhe as nuk ndjekim Tëvratin në çështjen ku ai thotë se bota ka filluar prej 6 a 7 mijë vitesh, pra që kur lindi Ademi, dhe se përpara kësaj asgjë nuk ekzistonte, me demek atëherë Zoti ishte i papunë. Madje, ne as nuk themi se e gjithë raca njerëzore që ekziston sot anekënd botës janë vetëm bijtë e Ademit të fundit. Ne besojmë se edhe përpara këtij Ademi kanë ekzistuar njerëz, siç tregojnë fjalët e Kuranit ku Zoti thotë: “Unë do të vë një kalif në Tokë”. Kalif do të thotë pasardhës. Kjo qartazi tregon se edhe përpara Ademit kanë qenë njerëz. Prandaj, për popujt e Amerikës apo të Australisë apo të ndonjë vendi tjetër ne nuk mund të themi nëse janë bijtë e Ademit të fundit apo të ndonjë Ademi tjetër.”¹³³

Kjo hapësirë për të kërkuar e për të njohur më bind se besimi nuk duhet të ketë frikë nga hulumtimi. Me këtë bindje e mbyll këtë temë, duke sjellë edhe një thënie të Imamet të kohës:

“Besimi ynë është që, sa më shumë që do të zhvillohet shkenca, aq më fort do të vendoset në botë madhështia e Kuranit të Shenjtë.”¹³⁴

¹³³ Gazeta “El-Hakam”, 30 maj 1908; Komentim i Kuranit, vëll. 2, f. 125.

¹³⁴ “Kurani i Shenjtë arabisht-shqip me komentim të shkurtër”, në faqet hyrëse nën titullin “Rreth Kuranit të Shenjtë”, Tiranë, 2023, fq. X.

A ka një orientim social-politik-ekonomik në Kuran?

Në fakt, kjo është një pyetje që më ka ngacmuar mjaft, duke lexuar dhe e rilexuar Kuranin. Ajo që kam vënë re në Kuran është se, në përgjithësi, ai nuk merret me detaje mbi sistemet në fushat e ndryshme. E veçanta të ky libër hyjnor është se i trajton gjërat në evoluim, për të mos pasur asnjëherë mospërputhje në kohë dhe në hapësirë.

Kështu, sa i përket sistemit politik, Kurani orienton se si duhet të sillet individi dhe shoqëria për të mos prishur ekuilibrin e jetës. Kurani merret me njeriun si tulla dhe ngjizja e cילו sistemi qoftë ai: politik, shoqëror apo ekonomik. Përsosja e njeriut dhe edukimi i tij është mesazhi kryesor në të, prandaj Kurani merret si me elementet e thjeshta të edukimit: si hahet, si pihet, si sillesh me prindërit, me gruan e fëmijët, me të afërmit e me fqinjët, të vobektit e jetimët, si bashkëjetohet, si trashëgohet prona, si jepet taksa e huaj, si ndalohet kamata, bixhozi, alkooli, kurvëria, vrasja, hakmarrja e deri tek ato më të vështirat, si: marrëdhëniet me Zotin, marrëdhëniet me të padukshmen, meditimi, njohja e vetvetes dhe e ligjeve të gjithësisë, parimet mbi të cilat duhet të funksionojnë bashkësitë, kuptimi i jetës, i shpirtit, i dashurisë dhe lumturisë, etj. Të gjitha këto përmenden me qëllim për ta përsosur njeriun dhe krijimin e harmonisë së tij me gjithësinë dhe hyjnore. Përparimi dhe zhvillimi

i vërtetë njerëzor që theksohet në të, vjen vetëm nëpërmjet edukimit dhe përsosjes njerëzore në një mjedis të: drejtësisë, barazisë, lirisë, së drejtës, vëllazërisë dhe dinjitetit njerëzor. Nga ky brumë mundet të bësh gjithçka: shtet, institucione, shkencë, shoqëri, mirëkuptim, paqe dhe prosperitet. Por, ajo që theksohet në vazhdimësi si kusht i domosdoshëm i një shoqërie, e që është e vetmja rrugë e shpëtimit, është: marrëdhënie me njëri-tjetrin, marrëveshja, dhe besëlidhja e individit dhe e shoqërisë me Zotin. Thënë me një fjalë: morali i lartë.

Perëndia krijoi tokën dhe e nënshtroi plotësisht për njeriun. Në këtë zanafillë, Zoti e zgjodhi njeriun si mëkëmbës të tij në Tokë:

“Unë do të vë një mëkëmbës në tokë”.¹³⁵

Kjo është një nga përgjegjësitë më të mëdha që i është dhënë ndonjë qenieje, një preferencë e rrallë e Krijuesit për ndonjë qenie, pra një kuintescencë krijimi dhe një pasqyrë e refleksit të dritës së Krijuesit, me misionin e shprehjes së vullnetit të Zotit në Tokë brenda kornizës së vullnetit të lirë të njeriut. Duke i dhënë detyrën e përfaqësuesit hyjnor, Krijuesi bëri marrëveshjen e parë me njeriun:

“Është (caktuar) për ty të mos jesh në të as i uritur, as i zhveshur. Dhe (gjithashtu) të mos jesh në të as i etur dhe as i lënë në diell.”¹³⁶

Në Shpjegim të këtyre ajeteve, thuhet:

“Ajetet 119 – 120 flasin për nevojat jetike të një qytetërimi. Sigurimi i ushqimit, i ujit, i veshmbathjes dhe i strehimit për të gjithë qytetarët është detyra e parë e një shteti dhe se një shoqëri mund të qubet e qytetëruar vetëm kur të gjithë anëtarët e saj pajisen me këto domosdoshmëri në mënyrë të denjë. Njerëzimi do të vazhdojë të vuajë nga trazirat sociale për aq kohë sa gjendja e pabarazisë së skajshme

¹³⁵ Kurani i Shenjtë, 2:31.

¹³⁶ Kurani i Shenjtë, 20:119-120.

*ekonomike, e tillë që një pjesë e shoqërisë noton në para dhe një pjesë tjetër vdes urie, nuk përmirësohet. Andaj, Zoti i Madhërishëm porositi Hazret Ademin^{as}, Profetin e parë të njerëzimit, të siguronte se nevojat jetike të përmendura në këto ajete, t'i plotësoheshin çdo anëtar i shoqërisë. Këto ishin katër parime themelore të Sheriatit të tij, të cilat do të hidhnin themelet e një shoqërie të zhvilluar.*¹³⁷

Njëkohësisht, Zoti e paralajmëroi Ademin^{as} se do të kishte një armik dhe se ky mund të ishte dhe kushti që të prishej marrëveshja nëse do të ndiqte këshillën e djallit.

*“Dhe kur u thamë engjëjve: ‘Bëni sexhde për Ademin!’, ata bënë sexhde, përveç Iblisit. Ai mohoi. Atëherë thamë: ‘O Adem! Njemend, ky është armiku yt dhe i gruas sate. Le të mos ju dëbojë ju prej xhenetit në asnjë mënyrë, sepse do të mjerohesh.’*¹³⁸

Pas shkeljes së marrëveshjes në “parajsë”:

*“Ne u thamë: ‘Dilni të gjithë nga këtu! Kur t’ju vijë ndonjë udhëzim prej Meje, ata që do ta ndjekin udhëzimin Tim, nuk do të kenë as frikë e as nuk do të pikëllohen’. Kurse ata që do t’i mohojnë dhe do t’i quajnë gënjeshtër shenjat Tona, do të jenë banorë të zjarrit, në të cilin do të mbesin gjatë.’*¹³⁹

Kjo thënie e Kuranit është njëkohësisht zanafilla e marrëveshjeve që Zoti nisi me njerëzit në Tokë, pra Ai i dha liri njeriut të ndjekë dy rrugë: të ndjekjes së udhëzimeve të Tij që vijnë nëpërmjet librave hyjnorë, dhe të mosndjekjes së këtyre udhëzimeve, atë të rebelimit ndaj vullnetit të Tij.

¹³⁷ “Kurani i Shenjtë arabisht-shqip, me komentim të shkurtër”, “Islam International Publications”, përkthim nga Samad Ahmed Ghorri, botues “Xhemati Musliman Ahmedia i Shqipërisë”, Tiranë, 2023, f. 521, nën ajetin 20:120.

¹³⁸ Kurani i Shenjtë, 20:118.

¹³⁹ Kurani i Shenjtë, 2:39-40.

Për ta menaxhuar sa më mirë Tokën, Krijuesi i dërgoi njeriut herë pas here udhëzime që përmbanin rregullat dhe ligjet që njerëzit duhet të zbatonin në jetën tokësore në raportet mes njëri-tjetrit dhe planetit. Përmbledhja e fundit e të gjithë këtyre udhëzimeve është Libri i fundit Hyjnor, Kurani. Por, mendoj se besëlidhja më e madhe që trajtohet në Kuran, është besëlidhja me popullin hebre, e realizuar nëpërmjet Mojsiut (Musait^{as}):

*“Dhe (kujtoni) kur morëm besëlidhjen tuaj dhe ngritëm Turin mbi ju (dhe thamë): ‘Kapeni fuqimisht atë që jua kemi dhënë dhe mbajeni mend përmbajtjen e saj, që të mund të shpëtoni (nga shkatërrimi)’”.*¹⁴⁰

Pra, besimi është marrëveshje. Qëllimi i gjithë librave hyjnorë është që ta përforcojnë këtë marrëveshje, këtë rregullsi dhe ligjësi që e ruan baraspeshën. E gjithë kjo jetë është marrëveshje: jeta jonë është një marrëveshje me Zotin, shteti është një marrëveshje e shoqërisë, martesë është një marrëveshje për jetesë, të jetuarit e të vepruarit midis njëri-tjetrit është një tërësi marrëveshjesh. Për mbarëvajtjen e kësaj marrëveshjeje ka shpërblime dhe sanksione. Kjo është një nga temat më të gjera në Kuran dhe një nga temat që prek në mënyrë të veçantë: mirënjohjen njerëzore, vendosjen e së drejtës, raportin turmë-popull-individ, sistemin diktatorial, raportin sovranitet-pasuri-pushtet-lumturi, si dhe rrugën e shpëtimit. Këto tema të mëdha janë pasqyruar në të gjitha kryeveprat botërore.

Kjo marrëveshje, kjo besëlidhje midis Zotit dhe popullit hebre, rreth pesë mijë vjet më parë e deri më sot, ka në thelb dhjetë porositë e famshme, të cilat janë si në Bibël dhe në Kuran, të cilat kanë marrë pasaportën universale e që është kodi moral më i qëndrueshëm edhe sot:

“Thuaju: Ejani t’ju lexoj atë që ju ka ndaluar Zoti juaj:

¹⁴⁰ Kurani i Shenjtë, 2:64.

1. *Asgjë mos barazoni me Të;*
2. *(Ju obligoi) mirësinë ndaj prindërve;*
3. *Mos vritni fëmijët tuaj nga frika e skamjes, Ne ju ushqejmë edhe ju, edhe ata;*
4. *Mos iu afroni paturpësive, as të dukshmes e as të padukshmes së tyre;*
5. *Mos vritni asnjë njeri që ka ndaluar Allahu, përveçse me drejtësi;*
6. *Mos iu afroni pasurisë së jetimit, përveçse në mënyrën më të mirë, derisa ai të arrijë pjekurinë e tij;*
7. *Përmbushni masën dhe peshën me drejtësi;*
8. *Kur flisni, flisni me drejtësi edhe sikur tjetri të jetë ndonjë i afërm (juaji);*
9. *Përmbushni premtimin e Allahut.*
10. *Kjo është rruga ime e drejtë, andaj, këtë ndiqeni dhe mos ndiqni rrugët e tjera, sepse ato ju largojnë nga rruga e Tij. Kjo është ajo që ju ka porositur Ai, që ju të keni druajtje (ndaj Tij).¹⁴¹*

Shprehja e fundit e dhjetë porosive është. *Kjo është ajo që ju ka porositur Ai që ju të keni druajtje (ndaj Tij)*. Pra, maja e të gjitha majave në këto porosi është druajtja. Të gjitha këto urdhëresa zbatohen kur ke druajtje (takva). Imami i Kohës në librin e tij të titulluar “Testamenti”, thotë:

“Zoti më tha mua se takva është një pemë që duhet mbjellë në zemër. Uji që mban gjallë takvanë e vadit gjithë kopshtin. Takva është rrënja, e cila nëse mungon, mungon çdo gjë e nëse ajo mbetet, mbetet çdo gjë”¹⁴²

Fjala “druajte” në shqip i ka të dy kuptimet: edhe frikë, edhe respekt.

¹⁴¹ Kurani i Shenjtë, 6:152-154.

¹⁴² Hazret Mirza Ghulam Ahmed, “Testamenti”, botues: “Islam International Publications Ltd.”, Prishtinë 2011, fq. 40.

Druajtja ndaj prindit, ndaj mësuesit, ndaj eprorit etj., dhe mbi të gjitha druajta ndaj Zotit, dhe kjo druajtje ndaj Krijuesit buron kur njeriu është bindur plotësisht se: Krijuesi është burimi i të gjitha mirësive, është i Gjithëdijshmi, i Gjithinformuari, Sundimtari, Zotëruesi i së dukshmes dhe i të padukshmes. Një njeri, që ka druajtje nga Zoti, i ka mposhtur të gjitha instinktët, si mendjemadhësinë, inatin, egon, mashtrimin, padrejtësinë etj., dhe ka lartësuar të gjitha virtytet, duke qenë kaq shumë i lidhur me Krijuesin, sa që ai e ndien se shikon, dëgjon, flet, ecën dhe vepron ngushtësisht me Zotin. Pra, çdo marrëveshje, duke përfshirë këtu dhe shtetin, duhet të hartohet mbi bazën e këtyre urdhëresave dhe të diktuar dhe drejtuar nga njerëzit me druajtje, me qëllim arritjen e suksesit maksimal. Ky është modeli që kërkon njerëzimi. Kushdo që i është afruar ose e ka zbatuar këtë model, ka arritur suksesin. Pikërisht ky model u vendos nga Profeti Muhammed^{as} në Arabi te një popull që nuk kishte konceptin e shtetit. Ishin fiset beduine që jetonin sipas disa rregullave dhe zakoneve të trashëguara në një ecejake dhe përplasje të egër anarkie në shkretëtirë midis njëri-tjetrit, në grupe njerëzish dhe pa një institucion drejtimi politiko-shoqëror. Ky model mahniti botën me suksesin që pati.

Për sistemet politike, Kurani ka dhënë dy shembuj, një të Faraonit dhe një të Davudit. Në Kuran, sistemi politik i Faraonit quhet tirani, diktaturë dhe vë në dukje pesë karakteristika të tij:

1. Pushteti i Faraonit është absolut duke e shpallur veten zot në Tokë. Ai e detyronte popullin të adhuronin vetëm atë;
2. Në themel të pushtetit të Faraonit ishte padrejtësia, kthimi i njerëzve në skllëvër, keqtrajtimi dhe mosrespektimi i të drejtave elementare njerëzore;
3. Ndarja në grupe e klasa, shtypja e opozitës dhe pakicës deri në vrasjen e trashëgimtarëve të kundërshtarëve;
4. Lakmia për pushtet personal duke ua rrëmbyer pasurinë të tjerëve;

5. Shteti represiv policor.

Habia është se ky sistem është karakteristikë e gjitha diktaturave, është imituar nga të gjithë diktatorët deri në ditët e sotme. Në Kuran thuhet që Faraoni, tek po mbytej, besoi në Zot dhe iu lut për shpëtim, dhe Zoti i tha:

“... sot ty ta shpëtojmë trupin...”¹⁴³

Gjithë diktatorët janë munduar të bëjnë të njëjtën gjë; ose varre gjigante ose përmendore e monumete të gdhendura. Fundi i të gjitha diktaturave ka qenë tragjik. Nga ana tjetër, Kurani ka dhënë dhe sistemin mbretëror, atë të mbretërisë së Davudit dhe të Sulejmanit, ku karakteristikat themelore të tyre ishin të kundërtat e Faraonit:

1. Adhurimi vetëm i Zotit pa ngritur idhuj të tjerë;
2. Gjykimi me drejtësi, sidomos respektimi i kundërshtarit;
3. Thjeshtësia dhe moslakmia e pasurisë, e sidomos e pasurisë së tjetrit;
4. Drejtësia dhe respekti për të gjitha qeniet, që nga njerëzit që janë porsì “milingona” e deri tek adhuruesit e diellit;
5. Mospranimi i korrupsionit dhe ryshfetit nga elita udhëheqëse dhe gjykesit e së drejtës:

“O Davud! Ne të bëmë kalif (pra, mëkëmbës) në tokë, andaj, gjyko mes njerëzve me drejtësi dhe mos ndiq dëshirën (vetjake), se ajo të largon nga rruga e Allahut.”¹⁴⁴

Nga këto ajete dhe mësimë kuranore, të jepet ideja se Zoti parapëlqen sistemin mbretëror me këshillë të të urtëve, por në fakt si Davidi edhe Solomoni ishin edhe mbretër, edhe profetë. Ata pranonin sovranitetin absolut të Perëndisë dhe ndiqnin drejtësi, një drejtësi

¹⁴³ Kurani i Shenjtë, 10:93.

¹⁴⁴ Kurani i Shenjtë, 38:27.

me burim hyjnor dhe jo një drejtësi të shpikur nga njerëzit. Të qenët profet dhe udhëheqës, e shikojmë te Musai^{as} dhe Muhammedi^{as}.

Zoti me këta shembuj i jep njerëzimit modelin e drejtimit të një bashkësie dhe të një sistemi shoqëror të ngritur mbi drejtësinë me burim hyjnor dhe pranimin e sovranitetit të Zotit si të vetëm. Te historia e Musait^{as} dhe e popullit hebre, të trajtuar mjaft gjatë në Kuran, ka shumë mësim për drejtimin e njerëzimit, por duket se mesazhi më i theksuar në këtë histori është se njerëzit janë turma kur nuk udhëhiqen nga udhëzimet hyjnore, ata kanë ndjesinë e rebelimit e të krijimit të idhujve. Është interesante se gjatë udhëheqjes së popullit hebre, kur Musai^{as} u shkëput për të marrë udhëzimet e Zotit, populli devijoi, u rebelua, adhuroi viçin në vend të Zotit, duke harruar mirësitë e mëdha që u bëri Zoti, i cili pak më parë i kishte nxjerrë nga gjendja e skllavërimit në njerëz të lirë. Ky është një fenomen që është përsëritur nga shumë popuj të skllavëruar, që kur kanë marrë lirinë dhe pushtetin, janë bërë mizorë dhe të padrejtë. U desh udhëzimi i Zotit që Musai^{as} e mori, që ky popull të ndiqte rrugën e drejtë. Përfundimisht, sa më shumë që njerëzit udhëhiqen nga ligjësitë hyjnore, aq më e drejtë është ajo shoqëri dhe jetëgjatësia e saj është e gjatë, dhe sa më shumë i largohen orientimit prej ligjeve hyjnore, shoqëritë bëhen më mizore dhe më jetëshkurtra.

Mësimi tjetër i rëndësishëm nga historia e Musait^{as} është se: një bashkësi, që të jetë në mbarëvajtje të vazhdueshme, duhet të ketë një sistem dhe udhëheqës shpirtëror që bazohet mbi librin hyjnor dhe nëse nuk e ka këtë sistem dhe udhëheqës, atëherë bashkësia devijon, ndahet në grupe e sekte, ashtu siç ndodhi me popullin hebre dhe popujt e tjerë që erdhën më pas. Modeli i drejtësisë i ngritur nga Profeti Muhammed^{as}, që ishte i fundit dhe më i ploti, ishte sistemi politiko-shoqëror më i arriri dhe më shembullori, ku mbretëronte: drejtësia shoqërore dhe ekonomike, liria, barazia e respektimi i të

drejtave themelore të njeriut. Të gjithë ata udhëheqës pas Profetit Muhammed^{as}, që u përpoqën t'i afroreshin sa më shumë modelit të ngritur nga Profeti, dhanë rezultate befasuese dhe mbahen mend në historinë njerëzore. Ndërsa, të gjithë ata që iu larguan këtij modeli, siç po shikojmë edhe sot në botën arabe-islame, patën fund të hidhur dhe gjakderdhje. Siç duket, parashikimi i Profetit të Islamit se: *“Pas meje do të vijë udhëheqës të drejtë, pastaj mbretëri tiranike, e më pas mbretëri despotike”*¹⁴⁵, është realizuar plotësisht.

Thelbi i shtetit në Kuran është bashkësia e besimtarëve (me bashkësi kuptojmë tre veta e deri në miliona persona), të cilët udhëhiqen nga ligji hyjnor, japin një pjesë të pasurisë në emër të Zotit (zekatin), që është në vetvete asistencë sociale për të varfrit, invalidët dhe ata që nuk kanë përkrahje (njëkohësisht zekati është faktori kryesor i krijimit të buxhetit të shtetit). Pjesëtarët e kësaj bashkësie luten me rregull të caktuar që shpreh organizimin, unitetin dhe disiplinën e bashkësisë dhe themeli i një bashkësie është drejtësia në raportin me njëri-tjetrin dhe me gjithë të tjerët, drejtësi që buron nga librat hyjnorë. Kurani urdhëron për drejtësi edhe kur është kundër interesave personale, ndalim të dhunës, largim nga e keqja nga e neveritura:

¹⁴⁵ Parashikimi i plotë është ky: “Profetësia do të mbetet midis jush, aq sa e do Allahu. Më pas, vetëm kur të dojë Ai, do ta marrë atë. Pastaj do të vendoset Kalifati që vjen përmes rrugës së profetësisë, dhe ai do të mbetet aq sa do të dëshirojë Zoti. E më pas Zoti do ta ndërpresë atë. Pastaj ajo do të ndiqet nga një mbretëri tiranike. Ajo do të qëndrojë aq sa ka vendosur Allahu e pastaj Allahu i Lartësuar do t'i japë fund asaj. Pastaj do të vendoset një tjetër mbretëri despotike, dhe kjo do të mbetet për aq kohë sa të dëshirojë Allahu e pastaj Allahu i Madhërishëm do t'i japë fund asaj dhe më pas do të vendoset Kalifati që vjen përmes rrugës së profetësisë. Pastaj, i Dërguari i Allahut^{savs} heshti”. Ahmed ibn Hanbel, “Musned”, vëllimi XXX, redaktor: Shu‘ajb el-Arnaut, botues “Muessesetur-Risāleh”, Bejrut 1419 h./ 1999, fq. 355, hadithi nr. 18406.

“O ju që besuat! Për hir të Allahut, bëhuni dëshmitarë të qëndrueshëm ndaj drejtësisë. Nuk duhet t’ju nxisë armiqësia e ndonjë populli, që ju të mos bëni drejtësi. Bëni drejtësi! Kjo është më afër druajtjes dhe kini druajtje ndaj Allahut! Sigurisht, Allahu është i Gjithinformuar ndaj asaj që bëni.”¹⁴⁶

Në esencë, Kurani udhëzon paralelisht ligje të mbështetura në librat hyjnorë, të lidhura ngushtë dhe pa kufi me moralin njerëzor. Ligji dhe morali janë dy shina ku ngrihet dhe ecën bashkësia ose bërthama e shtetit, si dhe çfarëdolloj organizimi njerëzor duke ruajtur ekuilibrin e drejtësisë. Në Kuran nënkuptohet se nuk ka rëndësi sistemi politik që aplikohet, e rëndësishme është drejtësia dhe drejtuesi. Njerëzit vijnë nga një baba i përbashkët (Ademi) dhe nuk duhet të urrejnë njëri-tjetrin. Ata janë robër të Zotit dhe, si pasojë, janë të barabartë midis tyre. Islami i vërtetë i zhduk dallimet racore, klasore, etnike dhe ndarjet sociale. Të gjithë janë të barabartë para Zotit, të gjithë janë të përlurur para të njëjtit ligj, paguajnë të njëjtën taksë, plotësojnë të njëjtat detyra.

Udhëheqësi, sipas Kuranit, duhet të jetë njeriu më i virtytshëm, që nuk e kërkon pushtetin, por që e ngarkojnë si detyrim para Zotit. Kur thuhet i virtytshëm, nënkupton që të ketë cilësi të larta intelektuale dhe morale njëkohësisht. Vetëm me udhëheqës të tillë hidhet ideja në këtë libër (Kuran), që popujt të mund të kenë prosperitetet dhe të mira:

“Janë ata, të cilët po t’i forcojmë në tokë, do të falin namazin, do të japin zekatin, do të urdhërojnë për mirësi dhe do të ndalojnë nga e keqja.”¹⁴⁷

“O njerëz! Ne ju krijuam prej mashkulli dhe femre, dhe ju bëmë popuj e fise, që të njihen me njëri-tjetrin. Pa dyshim, prej jush më i nderuari tek Allahu është ai që është më i druajturi (ndaj Tij). Sigurisht, Allahu

¹⁴⁶ Kurani i Shenjtë, 5:9.

¹⁴⁷ Kurani i Shenjtë, 22:42.

*është i Gjithëdijshtëm, i Gjithinformuar.*¹⁴⁸

Një besimtar ose edhe me mijëra të tjerë, pavarësisht se ku jetojnë, e kanë me vete të organizuar shtetin. I ngjajnë kërmillit, që e mban mbi vete shtëpinë e tij. Kështu dhe myslimanët kanë Kuranin si: kushtetutë, kod penal, kod civil, kod familjar, si dhe doktrinë shpirtërore e morale, ku ka përgjigje dhe zgjidhje për çdo aspekt të jetës. Nëse zbaton porositë kuranike je në harmoni të plotë me çfarëdo lloji sistemi politiko-shoqëror dhe nuk ka kurrfarë kontradiktë, me kushtin që të mos cenohet besimi. Kurani shtron detyrën që të respektojnë ligjet dhe udhëheqjen e atij vendi ku jetojnë, me përjashtim kur i sulmojnë ose i ndalojnë të praktikojnë fenë e tyre:

*“Sikur banorët e qyteteve të besonin e të druhashin (ndaj Nesh), patjetër do t’u çelnim bekime prej qiellit dhe tokës”.*¹⁴⁹

*“... dhe se te Zoti yt është fundi; dhe se është Ai që (e) bën të qeshë e të qajë; dhe se është Ai që jep vdekje dhe jetë; ... dhe se është Ai që pasuron dhe kënaq...”*¹⁵⁰

Në Islamin e vërtetë shpirti dhe bota duhet të bashkëpunojnë me njëri-tjetrin. Shpirti i lirë është elementi thelbësor i fitoreve të cilido sistemi. Njerëzit mund të komandohen me armë, me urdhra dhe me dënime, por udhëheqja më e mirë është shpirti i lirë dhe druajtja (*takva*) siç na mëson Kurani, dhe druajtja do të thotë nënshtrim dhe frikë ndaj Zotit e jo ndaj njerëzve. Sovraniteti dhe pushteti i takon Zotit, i cili është Sovrani Absolut. Kur njeriu ka frikë nga njeriu, atëherë ai e bën njeriun zot, sovran, duke iu nënshtruar diktatorëve. Kur njeriu e quan sovran popullin, ai gënjen veten, mashtrohet. Pra, pa pranuar sovranitetin e Zotit nuk ka sovranitet tjetër. Të qenët të

¹⁴⁸ Kurani i Shenjtë 49:14.

¹⁴⁹ Kurani i Shenjtë 7:97; 5:66-67.

¹⁵⁰ Kurani i Shenjtë 53:43-49.

gjithë të barabartë para Zotit, të gjithë të adhurojnë të njëjtin Zot, të gjithë të zbatojnë udhëzimet e Tij, të shpie në lirinë e shpirtit dhe në prosperitet dhe sukses të padiskutueshëm. Përfundimisht, Kurani udhëzon se, pa krijuar pushtetin spiritual, nuk mund të ndërtohet sistem politiko-ekonomik. Kjo jep kuptimin se çdo bashkim i besimtarëve në Kalifat është spiritual për të ndihmuar në hapin cilësor të një sistemi politik.

Kurani është kundër burgjeve, ku qenia njerëzore deformohet. Baza e ndëshkimit që orientohet në Kuran është kompensimi, gjoba dhe ndëshkimi publik. Kështu, nëse një person të ka shkaktuar një dëm që bën “iks” euro, atëherë ai që ta ka shkaktuar dëmin, do të punojë që ta kompensojë këtë shumë parash dhe paralelisht punon edhe për familjen e tij. Pra, nuk do të ketë krim kundër jetëve dhe pronave të njerëzve. Kurani vendos ekuilibër në krimin e vrasjes, por parapëlqen që familja e viktimës të kërkojë nga vrasësi kompensimin ose t’ia falë gjakun. Nëse e vrasim vrasësin, kjo nuk e sjell prapa viktimën, e as nuk ka dobi familja e viktimës nga ekzekutimi i vrasësit. Kompensimi, megjithatë, duhet të jetë i mjaftueshëm për të qenë parandalues dhe tmerrues për të tjerët. Në Islam, viktima ose familja e viktimës janë gjykatësit për të gjitha krimet; ata vendosin çfarë duhet të jetë dënimi nën mbikëqyrjen e një personi që e njeh Kuranin.

Për të vendosur raporte sa më të drejta midis individëve, por edhe midis drejtuesve dhe shoqërisë, Kurani udhëzon për të përdorur vazhdimisht betimin para Zotit. Ky betim në esencë është të pranosh si dëshmitarin kryesor Zotin, prandaj është e nevojshme që: cilido udhëheqës, cilido nëpunës i lartë, cilido individ që merret me dhënie ose gjykim të së drejtës, cilido që paraqitet për të dëshmuar të vërtetën, duhet të betohet para Zotit se do të mbajë drejtësi e do të thotë vazhdimisht të vërtetën e nëse bën të kundërtën, të kërkojë ndëshkimin e Zotit. Kjo metodë kuranore është përdorur disa

dekada në Shqipëri dhe ka dhënë rezultate befasuese, e ashtuquajtur “be-ja” për të thënë të vërtetën, ka zbuluar në atë periudhë krime mjaft komplekse për t’u zbuluar. Fatkeqësisht, ka shumë vite që kjo metodë, që është njëkohësisht me shtrirje shumë të gjerë edhe në Perëndim, në vendin tonë quhet e ndaluar në emër të laicizmit.

Si konkluzion, Kurani për sistemin politik kërkon: drejtësi, ruajtje të vazhdueshme të ekuilibrit dhe balancave në të gjitha fushat e veprimtarisë, udhëheqës nga njerëzit me intelekt dhe moral të lartë, këshillim me elitat në fushat e ndryshme, mbizotërim të dashurisë, mirësjelljes, paqes, respektit të dyanshëm mes njerëzve dhe ndërmjet racave, etnive, besimeve, kombeve dhe shoqërive të tjera të botës. Në të kundërtën:

“Kur vendosim të shkatërrojmë një vendbanim, urdhërojmë të pasurit e tij (të punojnë sipas qejfit të tyre), më pas ata bëjnë ligësi në të. Kështu vërtetohet vendimi mbi të dhe Ne e shkatërrojmë tërësisht.”¹⁵¹

¹⁵¹ Kurani i Shenjtë, 17:17.

Erdhi Mesihu!

Në fillim falesha të premtëve. Dalëngadalë fillova t'i falja edhe pesë kohët e caktuara. Nevoja për të falur pesë herë në ditë erdhi në mënyrë të natyrshme. Kështu, zgjohesha herët në mëngjes dhe pasi falja namazin e agimit, lexoja me vëmendje Kuranin, i cili më jepte një kënaqësi të veçantë dhe lehtësim shpirtëror. Por, rruga për t'u bërë besimtar i vërtetë nuk ishte e lehtë, po më e vështira. Që nga çasti kur fillon faljen, fillon një test i vështirë. Është një rrugë me shumë pengesa, vështirësi, prova, ulje-ngritje, dyshime dhe besim. Me sa duket, që nga ky moment, kur qenia njerëzore vendos të jetë besimtar, brenda nesh ndodh një ndeshje dhe tërheqje e fortë, midis së mirës dhe së keqes, midis së vërtetës dhe gënjeshtërs, midis dritës dhe errësirës. Vetëm lidhja me Zotin e Madh dhe fati i caktuar prej Tij të shpëton nga ky test me shumë sakrifica. Lum ai që e fiton këtë test, ai është i shpëtuar!

Kurani, si udhërrëfyes i dërguar nga Zoti, të bën ta shikosh botën në një këndvështrim krejt tjetër, por shumë të vërtetë. Ky libër më ndriçonte e më sistemonte gjithë diturinë dhe përvojën, që kisha grumbulluar në këto pesëdhjetë vjet të jetës sime dhe më lehtësonte të konceptuarit e jetës në një dritë mjaft realiste dhe magjepsëse. Sa më shumë e lexoja Kuranin, aq më shumë më bënte të meditoja, aq më shumë kuptoja dhe aq më shumë e ndieja veten të lartësuar e të mirëpozicionuar në këtë jetë komplekse gati si një mashtrim i ëmbël.

Por, që ta lexosh, e mbi të gjitha ta kuptosh këtë libër, duhet një ndërhyrje hyjnore, gjë të cilën e kuptojnë vetëm besimtarët, ndërsa jobesimtarët e quajnë thjesht “dogmë” ose “suggestion”. Ashtu siç kishte ndodhur edhe me librat e tjerë hyjnorë e sidomos me Biblën, për të cilën janë dhënë një pafundësi interpretimesh, pikëpamjesh, teorish, deri në krijimin e shkollave dhe grupimeve të ndryshme, edhe me Kuranin, në kuptimin e zbatimit praktik të tij, u krijuan ndarjet në dhjetëra sekte dhe grupime, ku secili grupim ose sekt pretendon monopolin e së vërtetës.

Prej këtyre interpretimesh kanë lindur dhe përplasjet midis grupimeve, që në disa raste kanë qenë lumenj gjaku, si: katolikë e ortodoksë, protestantë e katolikë, sunnitë dhe shiitë. Ndarja në sunnit dhe shiit, pavarësisht se besonin në një Zot, kishin të njëjtin Profet, Muhammedin^{as}, zbatonin të njëjtën lutje e ndiqnin mësimet e të njëjtit libër hyjnor, Kuranit, ndahen në interpretimin e ligjit islam. Kjo kishte krijuar dhe ndarjen midis tyre, ndarje e cila i kishte kushtuar Islamit një dhunë të vazhdueshme deri në lumenj gjaku. Edhe sot, dhuna është përshkallëzuar duke kërcënuar paqen dhe sigurinë, jo vetëm rajonale, por dhe atë botërore. Por, akoma më keq është lulëzimi i disa sekteve ekstreme, të cilat jo vetëm që nuk merren me thelbin e Kuranit, por i referohen atij jashtë kontekstit, duke manifestuar dhunë dhe urrejtje, gjë që i ka shkaktuar një imazh të keq jo vetëm Islamit, por edhe Kuranit, si dhe imazhit të Profetit të Islamit, Muhammedit^{as}.

Përpjekja ime e parë në këtë pyll të madh me ndarje ishte të njihja këto grupe për të gjetur grupimin që nuk përfshihej në këto dy grupime gati ideologjike dhe që në mendjen time do të ishte sa më afër Librit të fundit që kishte dërguar Zoti në këtë botë. Nisa të frekuentoja të gjitha xhamitë e Tiranës dhe të dëgjoja imamët e këtyre xhamive. Kudo gjeja interpretime të ndryshme, sipas shkollave

që kishin mbaruar imamët. Diku i jepej prioritet anës formale, diku historive të fryra gati në kufijtë e legjendave, diku haditheve, duke u marrë me anën e jashtme të Islamit dhe jo thelbin e tij, pa bërë një zbërthim të Kuranit dhe të ideve të tij shumë të thella. Nuk mund t'i akuzoja se imamët këto i bënin me dashje, por kjo kishte shumë lidhje me edukimin dhe kulturën e imamëve të xhamive, aftësinë e të kuptuarit dhe të interpretuarit, librave të dijetarëve që u referoheshin, shkollave fetare që kishin mbaruar e sidomos ndikimeve për arsye të mbështetjes financiare. Kjo më bëri që të vazhdoja të kërkoja diçka që mua të më falte atë ndjesi, të cilën më jepte Kurani kur e lexoja. Më e keqja ishte se në xhamitë ku shkoja, merreshin edhe me thashetheme e përgojime të besimtarëve ose të imamëve të tjerë, deri në sharje. Kjo është një mëkat i madh, sipas Kuranit. Kishte edhe raste që donin të impononin diçka si me dhunë pa pranuar argument. Kjo më bëri që të mos e gjeja veten në një xhami, ku liria dhe devotshmëria e qetësojnë dhe e lartësojnë besimtarin, por si një organizatë sekti, ku, më së shumë frikësoheshe sesa qetësoheshe.

Isha në kërkim të një xhamie, ku të gjeja: paqe, dashuri, dije të thellë, liri, argument e që të bëheshin lutje të gjata e të thella. Pasi i kisha frekuentuar thuajse të gjitha xhamitë e kryeqytetit më kishte ngelur dhe një xhami, që ndodhej në periferi. Mirëpo, kur pyeta një teolog për këtë xhami, më tha:

“Atje mos shko! Ata janë jashtë Islamit. Janë agjentë të anglezëve. Xhamia e tyre nuk është e orientuar nga Meka. Ata nuk adhurojnë Zotin. E kanë mohuar Profetin Muhammed^{as} dhe nuk besojnë në kthimin e Isait^{as} (Jezus Krishtit)...”.

Pavarësisht paralajmërimeve të hoxhës, vendosa ta vizitoja këtë xhami “të ndaluar”.

Që në pamjen e parë më bëri përshtypje xhamia e “ndaluar”. Ajo ishte ndërtuar sipas gjithë konceptit tim për një faltore të kohës kur jetojmë: me një hapësirë shumë të gjerë prej disa mijëra metra katrorë, me lulishte moderne, me banjë dhe dushe, me ujë të ngrohtë dhe të ftohtë, me sallë për leksione, bibliotekë, një vend pritjeje për mysafirë, një sallë për debate fetare, një vendparkim të madh për makina dhe biçikleta. Gjelbërimi, pastërtia, hapësira me lulishte dhe shatërvani të shtynin për të bërë më shumë kënaqësi për një lutje të gjatë në të. “*Pse flasin keq për këtë xhami?*” –mendova, ndërsa imami i xhamisë ishte një burrë i moshuar nga Pakistani, mjaft i edukuar. Ishte doktor homeopatie dhe me mirësjellje të shprehte dashuri. Më foli anglisht: “*Mirë se erdhe në këtë xhami!*”

Hyra në xhami ku me germa të mëdha ishte shkruar Shehadeti: “*Nuk ka të adhurueshëm tjetër përveç Allahut dhe Muhamedi është rob dhe i dërguari i Tij*”, ndërsa në një vend të dukshëm fjalët: “*Dashuri për të gjithë, urrejtje për askënd*”, një thënie kjo që nënkupton dhe qëllimin e veprimit të njeriut në këtë botë sipas Kuranit, ku në Parajsë do të pranohen ata që nuk kanë asnjë grimcë urrejtje në shpirt.

Pasi mbaruam faljen e drekës ku e gjithë procedura e faljes ishte si në të gjitha xhamitë, fillova të interesohesha se ku ishte dallimi midis kësaj xhamie me xhamitë e tjera në Tiranë?

“*Asnjë dallim*”, – tha imami.

Kur unë i thashë se: “Ata (njerëzit e xhamive të tjera) më kanë thënë se ju jeni jashtë Islamit”, ai më buzëqeshi dhe më tha: “Është thjesht keqkuptim, pré e shpifjeve dhe e gënjeshtreve. Ne dhe ata besojmë në një Zot, në profetizmin e Profetit të shenjtë, Muhammedin^{as}, besojmë së bashku se Islami është feja e fundit për shpëtimin e gjithë njerëzimit, se ky besim plotëson të gjitha nevojat shpirtërore deri në Ditën e Gjykimit, se Kurani është Libër i Shenjtë, Fjalë e Zotit, i

pandryshueshëm deri në përjetësi, si ne dhe ata besojnë se dritën e vërtetësisë së amshueshme, mund ta përfitojnë vetëm ata që sinqerisht dhe besnikërisht ndjekin urdhrat e Kuranit dhe shembullin e Profetit Muhammed^{as}. Me gjithë këto pajtime të përgjithshme, ekziston një diferencë thelbësore, që e ndan xhematin e kësaj xhamie si pjesë e tërë e Xhematit Ahmedia prej të gjitha sekteve të tjera të Islamit, ajo është diferenca që ka të bëjë me temën e Rilindjes së Islamit. Të gjitha diferencat e tjera burojnë nga kjo temë kryesore”, – përfundoi imami.

Unë e pyeta: “Pse quheni Xhemati Ahmedia?”

Ai më sqaroi: “Xhemat në arabisht do të thotë një bashkësi, që vepron si një i vetëm: me një lider në krye, me një sistem, organizim, instruktim, financim e drejtim të njëjtë, siç ka qenë dhe xhemati i parë i Profetit Muhammed^{as}”.

Por, ajo që unë pashë dhe kuptova më vonë, ishte se ky xhemat në gjithë botën vepronte si një trup i vetëm: me një Kalif në krye, me një sistem perfekt organizimi dhe drejtimi, por mbi të gjitha me një sistem vetëfinancimi tepër efikas, që përballon me sukses jo vetëm financimin e mijëra e mijëra misionarëve të përhapjes së Islamit në tërë botën, por dhe gjithë infrastrukturën institucionale për xhamitë, literaturën e deri në tri kanalet televizive satelitore. Ky financim bëhej vetëm nga anëtarët e Xhematit. Kështu, si pasojë e një sistemi të Kalifatit shpirtëror dhe jo politik që shtrihej në gjithë botën, e bënte këtë bashkësi islame të ishte jashtë çdo ndikimi: ideologjik, politik, ekonomik e financiar nga të tjerët, gjë që është edhe shtylla më e fuqishme për mirëfunksionimin e një religjioni e një bashkësie të besimtarëve. Më trishtonte fakti që shumë xhami në Shqipëri vareshin jo nga financimi i anëtarëve, por nga donatorë të huaj, që dhe diktonin pikëpamjen e tyre sipas ideologjive të tyre, dhe anëtarët nuk arrinin të financonin të paktën rrogën e imamit të xhamisë.

Mora argumentet dhe shpjegimet me hollësi nga misionarët e këtij Xhemati. M'u desh kohë që t'i kuptoja ndryshimet midis myslimanëve ahmedianë dhe myslimanëve të tjerë, sidomos çështja ishte se si të kuptohej kjo Rilindje e Islamit, gjë që është e lidhur ngushtë me ardhjen e Mesihut të Premtuar – biri i Merjemes e Imam Mehdiut të Premtuar, debat i madh ky nga pikëvështrimi se si interpretohet nga grupimet e ndryshme ndarëse të myslimanëve, por edhe midis të krishterëve.

Ndryshimi themelor është se Xhemati Ahmedia beson se profecitë për ardhjen e Mesihut të Premtuar janë metaforike dhe simbolike, ndërsa gjithë myslimanët e tjerë besojnë se ky paralajmërim do të zbatohet tekstualisht si është thënë. Kështu myslimanët besojnë se Mesihu do të vijë nga qielli, me shpatë në dorë do të vrasë gjithë armiqtë e Islamit, do të shkatërrojë gjithë kryqet e Krishterimit, do të mbyjë gjithë derrat, do të vrasë Dexhallin, një qenie kolosale me një sy, që shikon gjithçka në tokë e qiell me një sy të verbër, që udhëton me një gomar, që ushqehet prej zjarrit e që koka do t'i dalë mbi retë, dhe pasi të vritet Dexhalli, myslimanët do të marrin frenat e qeverisjes së botës. Në këtë kohë do të vijë dhe Imam Mehdiu, i cili do t'u sjellë bollëk dhe pasuri të pafundme myslimanëve. Pra, shumica e myslimanëve e kuptojnë rilindjen islame si dominim politik-ekonomik i vendeve islame.

I gjithë ky keqinterpretim ka sjellë: dëshirën e etshme për pasuri dhe pushtet, e cila është shoqëruar nga grindje e luftëra njerëzore të frikshme, krijimin e partive politike me natyrë religjioze në shumë vende myslimane, të cilat kanë shkaktuar çoroditje dhe përplasje me pasoja gjakderdhje, rrënjosjen e mentalitetit të Mesihut të dhunshëm e të xhihadit luftarak, duke sjellë disa vende myslimane në një anarki e dhunë të pandërprerë shkatërruese dhe mbizotërim të sistemeve politike të dhunshme, diktatoriale, autokratike, qeveri e sisteme

politike klika, të cilat kanë ngritur ideologji të rrezikshme me ngjyra islame, por që nuk zbatojnë asgjë nga Islami i vërtetë.

Krejt ndryshe është pikëpamja e Xhematit Ahmedia. Mesihu do të dalë nga besimtarët, ndjekës të Profetit Muhammed^{as}, ashtu siç ka ndodhur me të gjithë profetët e tjerë, e për shkak të disa karakteristikave me Krishtin, atij i jepet titulli “Biri i Merjemes”, ashtu si një dramaturgu të madh i thonë “Shekspir”. Ai nuk do t’i thyejë kryqet në veprim, por me argumente do të rrëzojë teorinë e trinitetit dhe të Krishtit zot që shprehet në simbolin e kryqit. Ai nuk do të vrasë vërtetë derrat, por do të luftojë kulturën e ndyrë të sjelljes si derra, në të ngrënë, në epsheet, shthurjen seksuale etj.

Dexhalli simbolizon fuqinë e një sistemi, kombi, periudhe, superfuqie. Simbolet e tij do të jenë kryqi dhe derri, që do të komandojë në tokë dhe hapësirë. Syri i tij i djathtë do të jetë i verbër, që është syri shpirtëror, ndërsa i majti, që shikon kudo është syri materialist, lakmitar, që do ta çojë drejt progresit material. Ndërsa gomari i Dexhallit është një simbol i zjarrit dhe i energjisë, që sot simbolizon të gjitha mjetet e transportit dhe më tej, qofshin ato që lëvizin nëpër qiell, qofshin ato që lëvizin nëpër tokë, e që ushqehen nga zjarri (nafta, benzina, energjia atomike, elektrike etj.).

Edhe ardhja e Imam Mehdiut është simbolike, pasi pasuria që Imam Mehdiu do të shpërndajë është pasuria e diturisë, pasuria shpirtërore dhe jo ajo materiale. Mesihu i Premtuar dhe Imam Mehdiu ka ardhur në fundin e shekullit XIX sipas gjitha paralajmërimeve të librave të shenjtë, thënieve të Profetit Muhammed^{as} si dhe sipas gjithë shenjave qiellore, ai është Mirza Ghulam Ahmed nga Kadijani i Indisë.

Kur takova miqtë e mi myslimanë dhe u shpjegova për këtë xhami e për këtë Xhemat, ata pothuajse më panë me indiferencë dhe nuk donin të dëgjonin. Unë këmbëngula që të më dëgjojnë deri në fund, sepse Islami e lejon argumentin dhe i ftova që të diskutojmë. Më

thanë: “Jo! Profeti Muhammed s.a. është vula e profetëve dhe nuk ka profet tjetër pas tij; Zoti nuk komunikon me njerëzit më; kushdo që do të pretendojë për një profet tjetër është qafir (jobesimtar)”.

I pyeta: “Por, sipas jush, a do të jetë Isai^{as} (Jezus Krishti) profeti i fundit në Tokë pasi ai, sipas jush, do të vijë nga qielli?” Miqtë e mi myslimanë nuk pranorin më asnjë argument. Përsërisnin gjithmonë të njëjtat fjalë. Unë iu citova pak nga shkrimi i Mesihut të Premtuar, Hazret Mirza Ghulam Ahmedit, nga libri i tij “Testamenti” për këtë problem:

“Të gjitha dyert për të arritur tek Ai janë të mbyllura, përveç njëres që ka hapur Kurani Famëllartë. Të gjithë profetët dhe të gjithë librat e kaluar, tani s’ka nevojë që të ndiqen veçmas, sepse profetizmi i Muhammedit^{as} i përmbledh të gjithë ata dhe ka epërsi mbi ta. Pa atë, të gjitha rrugët janë të mbyllura. Të gjitha vërtetësitë që na çojnë drejt Zotit, i përfshin profetizmi i tij. Tani, nuk mund të vijë ndonjë e vërtetë tjetër pas tij, e as para tij nuk ekzistonte ndonjë e vërtetë që nuk e ka përmendur ai. Prandaj, profetizmi i Muhammedit^{as} është fundi i të gjithë profetizmeve të tjerë, dhe kështu duhej të ishte. Sepse, çdo fillim ka mbarim. Por, profetizmi i Muhammedit^{as} nuk është i paaftë sa të mos sjellë bekimet e tij. Madje, ndër të gjithë profetët, ai është më bekuesi. Ndjekja e këtij profeti shumë lehtë të çon deri te Zoti dhe bekimin e dashurisë së Zotit dhe atë të komunikimit me Të e fiton më shumë sesa fitonin njerëzit më parë. Por, ndjekësi i tij i përsosur nuk mund të quhet vetëm profet. Sepse kështu cenohet profetizmi i përsosur e i kompletuar i Muhammedit^{as}. Porse, ai ndjekës mund të quhet shërbëtor (umeti-u) dhe profet bashkë, sepse kështu nuk cenohet profetizmi i përsosur dhe i kompletuar i Muhammedit^{as}, përkundrazi, ky bekim e shkëlqen profetizmin e tij edhe më shumë”.¹⁵²

Por, edhe kur unë solla më shumë argumente të tjera mbi Imamin

¹⁵² Hazret Mirza Ghulam Ahmed, “Testamenti”, përkthyes: Samad Ghori, botues: “Islam International Publications Ltd.”, Prishtinë 2011, fq. 14-15.

e Kohës, miqtë e mi ngelën prapë të verbër dhe të shurdhër. Përfundimisht, për mua nuk kishte rëndësi bindja e tyre. E rëndësishme ishte që unë isha i bindur se: Mirza Ghulam Ahmedi është Imami i Kohës dhe Mesihu i Premtuar, ai kishte ardhur dhe në kohën e ardhjes së tij të gjitha shenjat e paralajmëruara në qiell e në tokë u shfaqën dhe vazhdojnë të shfaqen. Ky Imam dhe Mesih i Premtuar erdhi pikërisht kur feja islame dhe të gjitha besimet e tjera po humbisnin efektin e tyre në ndriçim të njerëzimit. Zoti ndriçoi këtë njeri të thjeshtë në udhëkryqin e gjithë qytetërimeve dhe feve të botës, duke i dhënë misionin e vështirë, por tepër të rëndësishëm për rilindjen e fesë islame sipas librit të fundit të Zotit në Tokë, Kuranit të Shenjtë dhe nën dritën e Profetit Muhammed^{as}. Mesihu i Premtuar në një vend thotë:

“Detyra që më ka ngarkuar Zoti, është që të largoj keqkuptimin e krijuar në lidhjen midis Zotit dhe robërve të Tij dhe ta rivendos lidhjen e dashurisë dhe të singëritetit. Së dyti, nëpërmjet përhapjes së të vërtetës, t’u jap fund luftërave fetare dhe të themeloj pajtimin. Së treti, t’i tregoj botës të vërtetat fisnike të besimit, të cilat janë bërë të fshehura. Së katërti, t’i tregoj spiritualitetin me shembull, i cili ka shkuar poshtë errësirave të ndërgjegjes njerëzore. Së pesti, fuqitë e Zotit që hyjnë në qenien njerëzore dhe shfaqen përmes përqendrimit dhe lutjes, t’ia tregoj botës në mënyrë reale dhe jo thjesht me fjalë. Më e rëndësishmja se çdo gjë tjetër është që të mbjell bimën e njëshmërisë së Zotit te njerëzit, njëshmëri e cila të jetë e ndritur dhe e pastër nga çdolloj shirk. E gjithë kjo nuk do të bëhet me forcën time, por me forcën e Atij Zoti, që është Zoti i qiellit dhe i tokës”.¹⁵³

Unë u binda se Mesihu i Premtuar ishte një reformator i madh i frymëzuar nga Zoti, që ngriti një platformë të veçantë bazuar mbi

¹⁵³ Marrë nga: Fjalimi i së premtës, i Hazret Mirza Masrur Ahmedit, Kalif i Pestë i Xhematit Musliman Ahmedia, i mbajtur më 25.03.2016.

Kuranin, modelin e Profeti Muhammed^{as} për rilindjen e Islamit. Kjo platformë bëri që:

- Të pastrohej doktrina islame nga pluhuri dhe shtojcat e tepërta duke i zbuluar ndriçimin e kohës së Muhammedit^{as} dhe Kalifëve të Drejtë;

- I dha kuptimin e vërtetë xhihadit si një përpjekje për përhapjen e urtësisë islame dhe mposhtjen e pasioneve të kësaj bote, pa dhunë, pa luftë, pa terror, por vetëm me lutje, me druajtje e devotshmëri, sinqeritet e përvetshëm për Krijuesit.

- Rindërtoi sistemin e Kalifatit të vërtetë shpirtëror sipas modelit të kohës së Profetit^{as} dhe katër Kalifëve të Drejtë, duke instaluar institucionin e *Bej'atit* (besëlidhjes dhe betimit për devotshmëri), institucion që ishte braktisur më parë;

- Vendosi një sistem vetëfinansues për autonomi, duke u siguruar nga çfarëdo ndikimi i jashtëm.

- Mesihu i Premtuar rrënoi me argumente bindëse çdo teori mbi Isain^{as} si bir i Zotit, jetën e tij në Tokë, si dhe fatin e tij në të ardhmen.

Sipas këtij grupimi, mbështetur në Kuran dhe në profecitë e Profetit të Shenjtë, Muhammedit^{as}, Mesihu ka ardhur që një shekull më parë, i emërtuar njëkohësisht dhe si Imam Mehdi dhe nuk ka asnjë ardhje nga qielli deri në fundin e botës. Ky grup i quajtur Xhemati Mysliman Ahmedia dhe i themeluar prej Mesihut të Premtuar në shekullin XIX, deklaroi se nuk ka xhihad, përveç vetëmbrojtjes, dhe se xhihadi duhet të jetë përhapja e të vërtetës së Islamit si fe e paqes, e harmonisë, e dashurisë dhe mposhtja e pasioneve e veseve të këqija që e frenojnë qenien njerëzore të lartësohet shpirtërisht.

Ky grupim argumenton se rilindja e Islamit nuk bëhet me fjalime dhe konferenca, por nga reformatore të inspiruar nga Zoti, të cilët në

fillim kundërshtohen nga shumica si gjithë profetët dhe reformatorët e mëdhenj në historinë njerëzore, sepse reformatorët shpirtërorë nuk ndjekin asnjëherë rrugën e dhunës, mizorisë e të brutalitetit, por rrugën e reformave shpirtërore. Ata nuk e tubojnë popullin e turmat duke u premtuar pushtet e pasuri, përkundrazi i largojnë njerëzit nga ndjenja e lakmisë dhe zilisë, duke u edukuar shpirtin e sakrificës e duke bërë një revolucion të thellë shpirtëror. Pikërisht Mesihu i Premtuar, Mirza Ghulam Ahmed, i inspiruar nga Zoti nisi këtë reformë të Islamit një shekull e ca më parë, duke themeluar një Xhemat Musliman të paqes.

Ky grupim sot udhëhiqet nga Institucioni i Kalifatit, i cili është një sistem shpirtëror, përhap mesazhin e Islamit në xhamitë e mbi 210 vende të botës, si dhe në disa kanale televizive satelitore jep programe islame në disa gjuhë të botës. Habia është se ky Xhemat sulmohet nga të gjithë myslimanët në botë duke akuzuar se është jashtë Islamit. E njëjta gjë është edhe në Shqipëri, Kosovë dhe Maqedoni të Veriut. Ky qëndrim plotëson profecinë e dytë të Profetit Muhammed^{as}:

*“Islami do të ndahet në 73 sekte, por vetëm njëri do të jetë në rrugën e drejtë”.*¹⁵⁴

Kalifi i Pestë i Mesihut të Premtuar, Mirza Masrur Ahmedi, në librin e tij *“Krizë botërore dhe rruga drejt paqes”* thekson:

“Në këtë kohë, sipas besimit tonë, Zoti i Plotfuqishëm dërgoi themeluesin e Xhematit Musliman Ahmedia, Hazret Mirza Ghulam Ahmedin^{as} e Kadijanit si Mesih i Premtuar dhe Imam Mehdi, në nënshtrim të plotë ndaj Profetit Muhammed^{as}. Mesihu i Premtuar^{as} u dërgua për të përhapur mësimet e vërteta dhe reale të Islamit e të Kuranit Famëlartë. Ai u dërgua për të krijuar një lidhje midis njeriut dhe Zotit

¹⁵⁴ Xhami‘u et-Tirmidhi, kitab “*El-Iman*”, bab “*Ma xhae fi iftiraki hadithil-ummeti*”, hadithi nr. 2641.

*të Madhërishëm. Ai u dërgua për të treguar dhe për të bërë të njohura detyrimet që një njeri ka ndaj tjetrit. Ai u dërgua për t'u dhënë fund të gjitha formave të luftës fetare. Ai u dërgua që të vendoset respekti, dinjiteti dhe nderi i çdo themeluesi dhe i çdo profeti të cilësdo fe. Ai u dërgua për ta tërhequr vëmendjen e njerëzve drejt arritjeve të vlerave më të larta morale dhe për vendosjen e paqes, dashurisë, dhembshurisë dhe vëllazërisë në mbarë botën. Në çdo cep të botës, po të shkoni ju, do t'i gjeni pikërisht këto vlera, të gdhendura tek të gjithë muslimanët e vërtetë ahmedianë”.*¹⁵⁵

Ky Imam deklaroi se ishte qiriri i ndezur në dritën e Profetit Muhammed^{as} që po fikej, se kjo dritë do të rindriçonte e do të rilindte Islamin e vërtetë. Ai paralajmëroi se gjynahet dhe mëkatet kanë kaluar kufijtë dhe njerëzit do ta duan këtë botë tej mase, ndërsa rrugën e Zotit do ta përçmojnë, gjë që do të sjellë shumë vuajtje, luftëra, fatkeqësi tokësore dhe qiellore. Kjo profeci që pas ndërrimit jetë të Mesihut të Premtuar, e përfshiu dhe e ka përfshirë tani njerëzimin. Ky Imam i Kohës mbolli farën e re, e cila do të përhapej në tërë botën duke u ushqyer nga burimi i pashtershëm i Kuranit të Shenjtë. Prej kësaj fare është krijuar sot një Xhemat me miliona anëtarë në të gjithë botën, që përbëhet nga pjesëtarë që mua më befasuan me përkushtimin dhe përluljen e tyre në adhurimin e Zotit, në devotshmërinë e tyre deri në sakrifikim për hir të Islamit, në solidaritetin e ndihmës për të ndihmuar vëllezërit e tyre myslimanë ahmedianë, në dashurinë e tyre për çdo krijesë, duke u udhëhequr nga motoja: “*Dashuri për të gjithë, urrejtje për askënd*”.

Dashuria e tyre shtrihet nga thellësitë e qiellit dhe deri te krijesat mikroskopike, një dashuri që krijon ambient lirie, duke të çuar në

¹⁵⁵ Mirza Masrur Ahmed, “*Kriza botërore dhe rruga drejt paqes*”, botues: “*Xhemati Musliman Ahmedia i Shqipërisë*”, Tiranë 2014, fq. 57.

pragun e Zotit, një bashkësi e përkushtuar në përhapjen e mesazhit të Islamit në çdo cep të botës, një Xhemat që vepron si një trup i vetëm, i udhëhequr nga një sistem Kalifati që është një model i drejtësisë, i organizimit, i drejtimit, i mirëkuptimit, i urtësisë, i moralit, i devotshmërisë, një model spiritual, shoqëror, në krye të gjithë modeleve që ka sot bota dhe këtë bota do ta kërkojë. Një Xhemat ku Kurani dhe shembulli i Profetit Muhammed^{as} zbatohet me shpirt, me fanatizëm dhe krijimtari. Idetë e Mesihut të Premtuar janë idetë që hedhin dritë mbi rilindjen e vërtetë të Islamit, ide këto që nga shumë dijetarë muslimanë citohen e pranohen në heshtje edhe në fjalimet e tyre, por nuk japin referencë se nga burojnë. Ky ishte Xhemati që unë kërkoja dhe atë e gjeta. Bekimet që unë kam përfituar, sapo u bëra anëtar i këtij xhemati të ndritur, kanë qenë të pafundme; si shpirtërore ashtu edhe materiale. Pësova një ndryshim rrënjësor shpirtëror, duke “vlarë” Bujarin e parë, e rilindur një tjetër brenda vetes sime. Kuptova Islamin e vërtetë nëpërmjet dijes së lartë të pasqyruar në librat e Mesihut të Premtuar dhe Imam Mehdiut Hazret Mirza Ghulam Ahmed. Nëpërmjet Imamit të kohës, kuptova madhështinë e kurorës së të gjithë profetëve, pra të Profetit Muhammed^{as}, dhe po nëpërmjet librave të tij përfitova shijen e thellë të Kuranit të Shenjtë, por mbi të gjitha u pajisa me armën më të fortë: lutja. Kjo armë më lidhi ngushtë me Zotin e Madhërishëm. Më së fundi kreu porosinë e Profetit tonë të dashur Muhammedit^{asvs}, porosi e cila pohohet qartë në një hadith:

*“Për atë që nuk e njeh Imamin e Kohës së tij, vdekja do të jetë vdekje në injorancë.”*¹⁵⁶

Zoti i shpalli Imamit të kohës diçka që ai e botoi dy vite para se të ndërronte jetë:

156 Musned Ahmed, hadithi nr. 16876.

“Ti je alarmues prej meje. Unë të kam dërguar, që mëkatarët të ndahen nga ata që veprojnë mirë.” Dhe më tha: “Në botë erdhi një alarmues, por bota nuk e pranoi atë. Por Zoti do ta pranojë dhe do të shfaqë vërtetësinë e tij me sulme shumë të ashpra.”¹⁵⁷

Unë si Bujar, po e ndiej çdo ditë vërtetësinë e këtij alarmi të transmetuar nga Zoti nëpërmjet Imamit të kohës.

Erdhi Mesihu! Lum kush e pranoi dhe e pranon Mesihun e Premtuar dhe Imamin e Kohës sepse ka për të marrë të gjitha bekimet e Zotit të Madhërishëm!

¹⁵⁷ Hazret Mirza Ghulam Ahmed, “Testamenti”, “Islam International Publications”, Prishtinë, 2011, f. 4.

Përfundim

Ky libër nisi në kuadrin e shënimeve, pas leximeve të mia mbi librin e Shenjtë, Kuranin Famëlartë, i cili për mua ishte si një burim uji tepër i pastër, rrëzë një mali të shkretë, ku udhëtari ka shumë nevojë për të. Aty ti pi dhe nuk ngopesh. Udhëtarë të pafund pinë dhe mbushin enë çdo ditë, por ai ka një mijë e pesëqind vjet që nuk shteron asnjë pikë. Nga ky burim kanë dalë me mijëra dhe miliona libra, studime, shënime, artikuj, të cilat, ashtu si uji, nuk kanë të sosur. Për ta kuptuar si duhet Kuranin, u detyrova nga ky libër i shenjtë të lexoja e të studioja në fushat e shkencës, të filozofisë, të biologjisë, të fizikës dhe, në veçanti, të mekanikës kuantike. Ne, si njerëz, jemi “hajdutët” më të mëdhenj të dijes. Këtë kam bërë dhe unë. Prandaj nuk pretendoj se çka kam shkruar më përket mua. Gjithçka është në sajë të Zotit. Në këtë libër do të gjeni pasqyrime dhe përfundime të gjithçkaje që kam lexuar, studiuar e medituar.

I pari, të cilit i jam mirënjohës, është Krijuesi, i cili më ka spërkatur me grimca të ujit të dijes hyjnore për ta kuptuar këtë botë sa më mirë, pastaj robërit e tij të zgjedhur, të cilët Ai i frymëzoi me dritën hyjnore për t’ua ndritur rrugën brezave të shumtë, siç janë profetët dhe ndjekësit e përsosur të tyre, në mënyrë të veçantë Profeti Muhammed^{savs} dhe shërbëtori i tij, Imami i Kohës, Hazret Mirza Ghulam Ahmed.

Ndoshta pa nxitjen dhe ndihmën e palodhur të mikut tim Samad Ahmed Ghorri, teolog, studiues, përkthyes ekselent i disa gjuhëve në shqip, libri nuk do të dilte në dritë. E falënderoj pa masë! Falënderoj gjithashtu edhe Z. Besmir Yvejsi për korrekturë teknike që i ka bërë librit në fazat e para të tij, po kështu edhe Znj. Ekleve Progonati për redaktim.

Por, qenka e thënë që ky libër të niste nga një ëndërr dhe të botohej po me një ëndërr, të cilën e pashë më 12 maj të vitit 2023, ditën e premte: “Fushë sporti para shkollës në vendlindjen time, bashkëshortja e Samadit, Kudsia, në një qoshe të fushës ngrë një flamur të zi. Ajo më thotë ‘selamalejkum’ dhe unë i përgjigjem ‘ve alejkumselam’. Pastaj Samadi, veshur me kostum me kuadrate, bisedon me mua e më thotë: ‘Të ka thënë Kalifi i nderuar se duhet ta shkruash librin’”.

Dhe libri u shkrua.

Lavdi Zotit!

Shkurtesat

savs: *selallahu alejhiveselam* (Paqja e bekimi i Allahut qofshin mbi të), shkruhet e lexohet kur përmendet emri i Hazret Profetit Muhammed^{savs}.

as: *alejhiselam* (Paqja qoftë mbi të), shkruhet e lexohet kur përmendet emri i Profetit Muhammed ose i ndonjë profeti tjetër të Allahut.

ra: *rahimehullahu teala* (Allahu i Lartësuar e mëshiroftë!).

Shënim mbi numërimin e ajeteve kuranore

Në referencat kuranore të këtij libri, “*Bismil-lahi...*” numërohet si ajeti i parë i sureve që hapen me të. Në botimet që ndjekin një numërim tjetër, ajeti i cituar mund të ketë një numër më të vogël për një njësi: për shembull, referenca 2:31 këtu, i përgjigjet referencës 2:30 në ato botime.

Udhëtim drejt dritës dhe dashurisë

CIP Katalogimi në botim BK Tiranë

Ramaj, Bujar

Udhëtim drejt dritës dhe dashurisë / Bujar Ramaj ;

red. Samad Ahmed Ghorri, Ekleva Progonati.

- Tiranë : Fondacioni Xhemati Myslyman Ahmadija e Shqipërisë, 2026.

154 f. ; 14.8 x 21cm.

ISBN 9789928449191

1.Feja islame 2.Teologjia 3.Spiritualizmi

28 -42

28 -18

Një ëndërr mund të harrohet. Por çfarë ndodh kur ajo bëhet fillimi i një kërkimi që ndryshon drejtimin e jetës? *Udhëtim drejt dritës dhe dashurisë* ndjek rrugëtimin personal dhe intelektual të Bujar Ramajt drejt pyetjeve më themelore të ekzistencës: Kush jemi? Nga vijmë? Përse ekzistojmë? A ka një projekt pas jetës dhe gjithësisë?

Nga përvoja personale dhe ëndrrat e pazakonta, autori kalon në një kërkim të thellë në Kuran, filozofi dhe shkencë. Ai shqyrton të padukshmen, raportin ndërmjet besimit dhe arsyes, origjinën dhe zhvillimin e jetës në Tokë, vendin e njeriut në krijim dhe kuptimin e marrëdhënies së tij me Krijuesin.

Ky është një udhëtim nga pyetja te kërkimi, nga kërkimi te bindja, dhe, mbi të gjitha, drejt dritës dhe dashurisë.

“Journey Towards Light and Love” is a personal account in Albanian by Bujar Ramaj, tracing his journey from atheism to faith in God and an understanding of the truths of the Holy Qur’an.

Çmimi 300 lekë